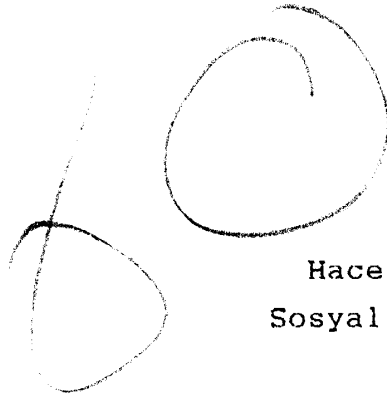

A. Tuncel

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE KİTAP KOLEKSİYONUNUN
KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dilek Köprülü

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Kütüphanecilik Anabilim Dalı için öngördüğü
DOKTORA TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

Ankara
Şubat, 1994

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İşbu çalışma jürimiz tarafından Kütüphanecilik
Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan-----
Prof. Dr. Adil Artukoğlu (Danışman)

Üye-----
Prof. Dr. Mustafa Akbulut

Üye-----
Prof.Dr. İrfan Çakın

Üye-----
Prof. Dr. Tülin Sağlamtuğ

Üye-----
Prof. Dr. Nilüfer Tuncer

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait
olduğunu onaylarım.

...../...../1994

Prof.Dr. Hüsnü ARICI
Müdür

"Sevgili Babam'ın anısına ".....

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım süresince hergün yeni birşeyler öğrenmenin zevki, karşılaştığım çeşitli zorlukları bana unutturdu. Bunun yanında, çalışmam, bana destek veren, yol gösteren, yardım eden kişiler olmasıydı gerçekleşmezdi. Kendilerine teşekkür borçluyum.

Araştırmanın yapılması sırasında çeşitli aşamalarda, titiz ve değerli yönlendirmeleri, yardımları, katkıları, gösterdiği ilgi ve yakınlıktan dolayı danışmanım Prof. Dr. Sayın Adil Artukoğlu'na en içten duygularıyla teşekkür ediyorum.

Araştırmanın başında konuyla ilgili çeşitli görüşleri ve sonradan değerli eleştirileri için Prof. Dr. Sayın İlhan Kum'a, Prof. Dr. Sayın İrfan Çakın'a, Prof. Dr. Sayın Nilüfer Tuncer'e, Prof.Dr. Sayın Tülin Sağlamtunç'a ve Prof. Dr. Sayın Mustafa Akbulut'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Özellikle araştırmanın analiz süresinde, son derece dikkatli çalışan ve araştırmanın çeşitli aşamalarında fevkalâde hizmetler veren Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi ödünç verme bölümü çalışanlarına sonsuz teşekkürler. Bu çalışmada onların da katkısı var. Ayrıca, bütün Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi

alışanlarına çeşitli yardım ve hizmetlerden dolayı ne kadar teşekkür etsem azdır.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ödünç verme bölümü çalışanlarına, analiz süresince yaptıkları dikkatli çalışmaları için çok teşekkür ederim. Ayrıca, araştırmam süresince yaptıkları çeşitli yardımlarından dolayı her iki kütüphanenin diğer çalışanlarına da pek çok teşekkürler.

Araştırmamda istatistik ile ilgili konularda yakın yardımlarını gösteren Doç.Dr. Sayın Aydın Erar'a ve tabloların oluşturulmasında katkı sağlayan Dap Araştırma şirketi Bilgi İşlem Merkezi'ne çok teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca beni daima destekleyen, fikir veren bölüm arkadaşlarıma ise gönülden teşekkürler...

ÖZET

Üniversite kütüphanesinin bağlı olduğu üniversitenin fonksiyonlarını yerine getirmesinde rolü büyüktür. Üniversitelerin özellikle araştırma ve öğretim fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için bilgiye ve bilgi kaynaklarına gereksinimleri vardır. Bunlara en iyi biçimde, kendilerine bağlı üniversite kütüphaneleri sayesinde erişebilmektedirler.

Her kütüphane türünde olduğu gibi, üniversite kütüphanelerinde de koleksiyon geliştirme politikaları olmalıdır. Bu politikalara göre geliştirilen koleksiyonlarla üniversite kütüphaneleri kullanıcılarına daha etkin hizmetler verebilmektedir. Koleksiyon değerlendirmesi, koleksiyon geliştirmenin en önemli fonksiyonlarından biridir. Kitap koleksiyonları nicelik ve nitelik yönünden değerlendirilebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde son yıllarda, koleksiyon değerlendirilmesinin, niteliksel yöntemlerden biri olan kullanım analizleri üzerinde odaklandığı görülmektedir. Kullanım analizleri objektif bir biçimde, koleksiyonun kütüphane içinde ve ödünç verme yoluyla kullanımını analiz etmektedir. Analiz sonuçları sağlama, seçim, ayıklama, koleksiyon plânlaması gibi koleksiyon geliştirme işlemleriyle ilgili olarak kütüphane yöneticilerine önemli veriler sağlamaktadır.

Araştırmamız, ülkemiz üniversite kütüphanelerinde koleksiyon geliştirme çalışmalarına katkıda bulunmak ve dolayısıyla koleksiyonların daha etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Araştırma hipotezi "Üniversite kütüphanelerinde kitap koleksiyonlarıyla ilgili olarak kullanım analizlerinin yapılmaması, okuyucu hizmetlerinin sağlıklı bir ölçüde verilmesini engellemektedir" şeklinde kurulmuştur.

Betitleme yöntemi uygulanan araştırmada veriler, literatür incelemesi, ödünç verme analizi, anket, görüşme ve gözlem tekniklerinden yararlanılarak elde edilmiştir.

Araştırmamızda, bir öğretim yılı süresince, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitap koleksiyonlarının akademik personel ve öğrenci tarafından kullanımı analiz edilmiştir. Analiz sonunda ortaya çıkan sonuç, sözkonusu kitap koleksiyonlarının çoğununun kullanılmadığıdır.

Araştırmada ayrıca, işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularında ders veren öğretim elemanlarına anket dağıtılmış ve kütüphane yöneticileriyle görüşülmüş, konu ile ilgili görüşleri alınmıştır.

Ödünç verme analiz sonuçlarından yararlanılarak yapılan 1994 yılına ait kitap sayısı ve kullanım tahminleri, araştırmanın sonunda verilmiştir.

Sonuç bölümünde, ülkemiz üniversite kütüphanelerinde koleksiyon geliştirme ve koleksiyon değerlendirmesi ile ilgili sorunlar üzerinde durulmuş ve öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

SUMMARY

The University library plays a great role for the university it is affiliated to, regarding fulfilling its functions. The Universities are especially in need of information and information resources to carry out their research and education functions. And this is achieved at best through the affiliated libraries.

As in all sorts of libraries, the university libraries too should have collection development policies. The university libraries will be able to give more effective services to the users with the collections developed through those policies. The evaluation of collection is one of the most important functions of collection development. The book collections can be evaluated from qualitative and quantitative aspects. In the recent years it is observed that in developed countries stress is put upon the analysis of use which is one of the qualitative methods of collection evaluation. The analysis of use consists of analyzing objectively the usage of collections within the library and through circulation. The results of these analyses are providing important data to the library administrators concerning collection development procedures such as acquisition, selection, weeding and collection planning.

This study aims at contributing to the collection development studies of the university libraries in our country and consequently aims at ensuring the more effective usage of the university libraries. So, the hypothesis of this study is, "The lack of analysis of use, concerning book collections of university libraries are preventing the sound performance of reader services".

In this study the survey method has been used and

data has been acquired through literature investigation, circulation analysis, questionnaires, interviews and observation techniques.

Besides, the usage of collections on management, linguistics and general biology of the Hacettepe University Beytepe Central Library, Middle East Technical University Library and Gazi University Library by the academic personnel and by students within an academic year (1 October 1991-30 June 1992) has been analyzed. The results of the analysis revealed that the great majority of the mentioned book collections are not been used.

During this study, questionnaires have been distributed to lecturers in the field of management, linguistics and general biology, and interviews have been made with the administrators of the library.

The estimations on number of books and usage for the year 1994, which have been achieved with the help of the analysis results of the circulation analysis, are to be found at the end of this study.

In the conclusion, problems concerning collection development and collection evaluation at our university libraries have been emphasized and tried to offer suggestions for the solution of the problems.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar.....	xiii
GRAFIKLER.....	xvi
ŞEKİLLER.....	xvii
ÖNSÖZ.....	xviii
I. BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
I.1. KONUNUN ÖNEMİ.....	1
I.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZ.....	4
I.3. ARAŞTIRMANIN ALANI, EVRENİ.....	6
I.4. YÖNTEM.....	10
I.5. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ.....	15
I.6. TERMINOLOJİ.....	17
I.7. KAYNAKLAR.....	21
II. BÖLÜM: ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ, KOLEKSİYONU VE	
KOLEKSİYON GELİŞTİRME.....	23
II.1. ÜNİVERSİTENİN TANIMI, AMAÇ VE FONKSİYONLARI	23
II.2. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNİN TANIMI, AMAÇ VE	
FONKSİYONLARI.....	26
II.3. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNİN KOLEKSİYONU VE	
KULLANIMI.....	30

II.4. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNDE KOLEKSİYON	
GELİŞTİRME.....	33
II.4.1. KOLEKSİYON GELİŞTİRMENİN TANIMI VE	
UNSURLARI.....	34
II.4.2. KOLEKSİYON GELİŞTİRME POLİTİKASI VE	
YARARLARI.....	38
III. BÖLÜM: KÜTÜPHANE HİZMETLERİ VE KOLEKSİYONUN	
DEĞERLENDİRİLMESİ.....	42
III.1. DEĞERLENDİRME İLE İLGİLİ TANIMLAR.....	42
III.2. KÜTÜPHANE HİZMETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ...	43
III.3. RANGANATHAN'IN "KÜTÜPHANECİLİĞİN BEŞ KANUNU"	
VE KÜTÜPHANE HİZMETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.	48
III.4. KOLEKSİYON DEĞERLENDİRMESİ, NEDENLERİ VE	
YARARLARI.....	51
III.5. KOLEKSİYON DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ.....	56
III.5.1. KOLEKSİYONUN NİCELİK YÖNÜNDEN	
DEĞERLENDİRİLMESİ.....	57
III.5.2. KOLEKSİYONUN NİTELİK YÖNÜNDEN	
DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
IV. BÖLÜM: KULLANIM VE KULLANICI ARAŞTIRMALARI YOLUYLA	
YAPILAN KOLEKSİYON DEĞERLENDİRMESİ.....	65
IV.1. TANIMLAR.....	65
IV.2. KULLANIM VE KULLANICI ARAŞTIRMALARI.....	67
IV.3. KULLANIM VE KULLANICI ARAŞTIRMALARINDA İZLENEN	
TEMEL BASAMAKLAR.....	70

IV.4. ÖRNEKLEM YÖNTEMLERİ.....	71
V. BÖLÜM: ÖDÜNÇ VERME YOLUYLA YAPILAN KULLANIM	
ANALİZLERİ.....	73
V.1. ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİ.....	73
V.1.1. ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİNİN AMAÇLARI.....	75
V.1.2. ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİNİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI.....	76
V.2. OTOMASYONDAN ÖNCE YAPILAN ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİ.....	76
V.3. NİSPI KULLANIM YÖNTEMİ.....	79
V.4. DİĞER ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİ.....	81
V.5. ÖDÜNÇ VERİLEN KİTAPLARIN DERS PROGRAMLARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI.....	88
V.6. KULLANIM ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR..	91
VI. BÖLÜM: KULLANIM VE KULLANICI ARAŞTIRMALARININ	
DİĞER ÇEŞİTLERİ.....	92
VI.1. KÜTÜPHANE-İÇİ KULLANIM ANALİZİ.....	92
VI.2. ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİ VE KÜTÜPHANE-İÇİ KULLANIM.....	97
VI.3. MATERYALE ERİŞME ÇALIŞMALARI.....	99
VI.4. KULLANICI ARAŞTIRMALARI.....	105
VII. BÖLÜM: ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE İŞLETME, DİL BİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAPLARININ KULLANIMINA İLİŞKİN BULGULAR.....	
	108

VII.1. İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAP- LARININ AKADEMİK PERSONEL TARAFINDAN KULLANIMI.....	109
VII.2. İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAP- LARININ ÖĞRENCİLER TARAFINDAN KULANIMI.....	110
VII.3. ORTALAMA KULLANIM (KİTAP BAŞINA DÜŞEN ÖDÜNÇ ALMA ORANI).....	125
VII.4. "SIFIR" KULLANIM.....	128
VII.5. ÖDÜNÇ VERİLEN KİTAPLARDA KİTAP YAŞI ANALIZI	131
VII.6. ÖDÜNÇ VERİLEN KİTAPLARDA DİL ANALIZI.....	132
VII.7. "SIFIR" KULLANIMDA KİTAP YAŞI ANALIZI.....	135
VII.8. "SIFIR" KULLANIMDA DİL ANALIZI.....	135
VIII.BÖLÜM: ÖĞRETİM ELEMANLARININ VE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ YÖNETİCİLERİNİN KİTAP KOLEKSİYONU VE KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ.....	
VIII.1. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAP KOLEK- SİYONLARININ ÖĞRETİM ELEMANLARINCA KULLANIM NEDENLERİ.....	139
VIII.2. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAP KOLEK- SİYONLARININ YETERLİ GÖRÜLÜP GÖRÜLMEDİĞİ...	141
VIII.3. ÖĞRETİM ELEMANLARININ KENDİ KÜTÜPHANELERİ DIŞINDA KULLANDIKLARI KÜTÜPHANELER VE KULLANIM NEDENLERİ.....	144

VIII.4.	KITAPLARLA İLGİLİ ÖDÜNÇ VERME SÜRELERİNİN YETERLİ GÖRÜLÜP GÖRÜLMEDİĞİ.....	147
VIII.5.	ÖĞRETİM ELEMANLARININ KİTAPLARA ERİŞMEDE İZLEDİKLERİ YOLLAR.....	150
VIII.6.	ÖĞRETİM ELEMANLARININ KİTAP SEÇİMİYLE İLGİLİ OLARAK KULLANDIKLARI KAYNAKLAR.....	150
VIII.7.	ÖĞRENCİLERİN KİTAP KOLEKSİYONLARINI KULLANMALARINDA ÖĞRETİM ELEMANLARININ GÖRÜŞLERİ.....	154
VIII.8.	ÖĞRENCİLERİN DERSLERİNE ÇALIŞIRKEN İZLEDİKLERİ YOLLAR.....	158
VIII.9.	KİTAP KOLEKSİYONLARININ DAHA ETKİN BİÇİMDE KULLANILABİLMESİ KONUSUNDA ÖĞRETİM ELEMANLARININ GÖRÜŞLERİ.....	161
VIII.10.	ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ YÖNETİCİLERİNİN KİTAP KOLEKSİYONU VE KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ.....	161
IX.	BÖLÜM: DEĞERLENDİRME VE YORUM.....	170
IX.1.	İŞLETME KONUSUNDAKİ KİTAP KOLEKSİYONLARININ AKADEMİK PERSONEL TARAFINDAN KULLANIMI VE MEVCUT KOLEKSİYONUN ÖZELLİKLERİ.....	170
IX.2.	DİL BİLİM KONUSUNDAKİ KİTAP KOLEKSİYONLARININ AKADEMİK PERSONEL TARAFINDAN KULLANIMI VE MEVCUT KOLEKSİYONUN ÖZELLİKLERİ.....	175

IX.3. GENEL BIYOLOJİ KONUSUNDAKİ KİTAP KOLEKSİYON- LARININ AKADEMİK PERSONEL TARAFINDAN KULLANIMI VE MEVCUT KOLEKSİYONUN ÖZELLİKLERİ.	179
IX.4. İŞLETME, DİL BİLİM VE GENEL BIYOLOJİ KİTAP KOLEKSİYONLARININ ÖĞRENCİLER TARAFINDAN KULLANIMI.....	182
IX.5. "SIFIR" KULLANIM.....	185
X. BÖLÜM: 1993-1994 ÖĞRETİM YILINA AIT TAHMİNLER.....	187
XI. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	194
KAYNAKÇA.....	205
YARDIMCI KAYNAKÇA.....	222
EKLER.....	229

TABLOLAR

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa No</u>
1 İşletme kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı.....	111
2 Dilbilim kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı.....	113
3 Genel biyoloji kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı.....	115
4 İşletme kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı.....	119
5 Dilbilim kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı.....	121
6 Genel biyoloji kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı.....	123
7 Akademik personel ve öğrenciler tarafından hiç kullanılmayan kitaplar sayısı ("Sıfır" kullanım).130	
8 Ödünç verilen kitaplarda kitap yaşı dağılımı.....	133
9 Ödünç verilen kitaplarda dillere göre dağılım....	134

- 10 "Sıfır" kullanımında kitap yaşı dağılımı..... 136
- 11 "Sıfır" kullanımında dillere göre dağılım..... 137
- 12 Üniversite kütüphanelerindeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitap koleksiyonlarının öğretim elemanlarınca kullanım nedenleri..... 140
- 13a,b Üniversite kütüphanelerindeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarının öğretim elemanlarınca yeterli görülüp görülmediği..... 142
- 13c Öğretim elemanlarının mevcut kitap koleksiyonunu bölüm gereksinimleri için yetersiz bulup katıldıkları görüşler.....143
- 14a Öğretim elemanlarının kendi kütüphanelerinden başka kütüphane kullanıp kullanmadıkları.....143
- 14b Öğretim elemanlarının kendi kütüphaneleri dışında kullandıkları kütüphaneler.....145
- 14c Öğretim elemanlarının kendi kütüphaneleri dışındaki kütüphaneleri kullanım nedenleri.....146
- 15 Kitaplara ait ödünç verme sürelerinin öğretim elemanlarınca yeterli görülüp görülmediği.....148

16	Öğretim elemanlarının konularıyla ilgili kitaplara erişmek için izledikleri yollar.....	149
17a	Öğretim elemanlarının yabancı dildeki kitapların seçimi için kullandıkları kaynaklar.....	152
17b	Öğretim elemanlarının Türkçe kitapların seçimi için kullandıkları kaynaklar.....	153
18a	Öğretim elemanlarının bölüm öğrencilerinin kitap koleksiyonunu kullanmaları hakkındaki görüşleri...	155
18b	Öğretim elemanlarınca öğrencilerin kitap koleksiyonundan yararlanma nedenleri.....	156
19	Öğretim elemanlarınca öğrencilerin derslerine çalışırken izledikleri yollar.....	159
20	Kitap koleksiyonlarının öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından daha etkin biçimde kullanabilmesi konusunda öğretim elemanlarının katıldıkları görüşler.....	160
21	1994 yılına ait toplam kitap sayıları.....	189
22	1994 yılına ait tahmini ödünç alma sayıları.....	189
23	1994 yılına ait tahmini "Sıfır" kullanım sayısı...	190

GRAFİKLER

<u>Grafik No</u>	<u>Sayfa No</u>
1 İşletme kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı.....	112
2 Dilbilim kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı.....	114
3 Genel biyoloji kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı.....	116
4 İşletme kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı.....	120
5 Dilbilim kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı.....	122
6 Genel biyoloji kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı.....	124
7 Kitap başına düşen ödünç alma oranları.....	127
8 1994 yılı için tahmini kitap sayıları.....	191
9 1994 yılı için tahmini ödünç alma sayıları.....	192

ŞEKİLLER

<u>Sekil No</u>		<u>Sayfa No</u>
1.	Koleksiyon geliştirmenin unsurları.....	34
2.	Kütüphanenin çalışması.....	45
3.	Koleksiyonun kullanım dağılıımı.....	74
4.	Toplanmış Veriler Yöntemi ile Belirli Bir Süre Ödünç Verilenler Yönteminin Karşılaş- tırılması.....	78
5.	Library of Congress "Q" Tablosunun Ödünç Verme Oranı ile Koleksiyondaki Oranının Karşılaş- tırılması.....	81

ÖNSÖZ

Kullanıcı gereksinimleriyle ilgili olarak en etkin biçimde bilgiye ulaşmayı amaç edinen ve bunu başaran kütüphaneler, çağdaş kütüphanecilik ortamında özenilen yerlerini almış durumdadırlar.

Üniversite kütüphaneleri üniversitenin fonksiyonlarına uygun olarak koleksiyon kurmak ve onu geliştirmek zorundadır. "Kitaplar kullanılmak içindir" dikkate alınarak, güncel koleksiyonlara sahip olmak ve onların kullanılabilirliğini sağlamak konusunda özen gösterilmelidir.

Koleksiyon değerlendirmesinde önemli birer araç olarak görülen kullanım ve kullanıcı araştırmalarının koleksiyon geliştirme konusunda kütüphane yöneticilerine sağladığı katkılar tartışılmaz. Ülkemiz üniversite kütüphanelerinin de bu konudaki gelişmelerden yararlanacağı inancındayız.

Araştırmamız, ülkemiz üniversite kütüphanelerindeki koleksiyonların değerlendirilmesi çalışmalarına küçük de olsa bir katkı sağlarsa, bu bizi mutlu edecektir.

I. BÖLÜM

GİRİŞ

I-1 KONUNUN ÖNEMİ

Kütüphanelerin ve kütüphane koleksiyonlarının binlerce yıl öncesine uzanan bir geçmişe sahip oldukları bilinen bir gerçektir. Örneğin, bilim, sanat ve din konularına büyük önem veren Asurbanipal (M.Ö.668-627), Ninova'da Orta Doğu'nun sistemli bir biçimde kataloglanmış ilk kütüphanesini kurmuştur. Onun bu büyük kütüphanesinden günümüze kalan 20 000 civarında tablet, bugün British Museum'da bulunmaktadır. Yine M.Ö.47'de yakılan ve antik çağın en ünlü kütüphanesi sayılan Iskenderiye Kütüphanesi Yunanca ve Orta Doğu, Hint Dilleri'nden Yunanca'ya çevrilmiş 700 000 rulo sahipti. Bu koleksiyonun değeri bugün bile halâ anılmaktadır.

Çağımızdaki modern üniversite kütüphanelerinin de en ayırıcı özelliklerinden biri milyonlarca ciltlik kitap koleksiyonlarına sahip olmalarıdır. Bunların örneklerini başta Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de olmak üzere dünyanın bazı ülkelerinde görmek mümkündür (Thompson 1980:1). Rogers ve Weber, büyük araştırma kütüphanelerinin bu özelliğinin yanında, mutlaka kaliteli koleksiyonlara da sahip olmaları gerektiğini vurgulamakta ve bunun zamanın güncel problemleri arasında unutulmaması gerektiğini

söylemektedir (1971:113). Evans, koleksiyonlarla ilgili gelişmelerin sonucu olarak, gelecekte var olacağı düşünülen "mega kütüphane"den bahsetmekte ve bunun için bilgi kaynaklarının tamamen plânlı bir şekilde toplanması gerektiğini belirtmektedir (Evans 1987:5).

20. yüzyılın yüksek öğrenim kurumlarında görülen en önemli olay, üniversite kütüphanelerinin gelişmesi olmuştur (Thompson 1980:1). Batı'daki gelişmiş ülkelerde 1950'lerden bu yana hızlı değişiklikler kendini göstermiş, yüksek eğitimdeki gelişme üniversite kütüphanelerini de etkilemiştir. Üniversitelerin ve dolayısıyla üniversite kütüphanesi okuyucularının sayısı artmıştır. 1960'larda ekonomide parlak bir durum ortaya çıkmış ve bununla birlikte yoğun bilgisayar uygulamaları görülmüştür. 1970'lerde ise 1960'lardan daha normal ekonomik şartlara uymak zorunda kalınmış ve bu da kütüphanelerde bazı organizasyon değişikliklerinin yapılmasına yol açmıştır. Bu arada açık raf sistemine geçiş de kitap koleksiyonlarından daha kolay yararlanılmasını sağlamıştır (MacKenna 1980:93). 1970'lerde başlayan teknolojik gelişmelere uymaya 1980'lerde de devam edilmiş, bilgiye erişim daha çok önemsenmiştir. Akademik başarının kütüphane kullanımıyla orantılı oluşu daima gözönünde bulundurulmuştur.

Üniversite kütüphaneleri giderek sayısı artan öğretim elemanı ve öğrencilerin gereksinimlerini karşılamak üzere

uygun koleksiyon oluşturma sorumluluğunu hissetmişlerdir. Koleksiyon oluşturma ile birlikte, elde edilen koleksiyonların kullanılabilirliğinin sağlanması da önemli bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Bu, koleksiyonların niteliksel olarak değerlendirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Koleksiyon değerlendirmesi, koleksiyon geliştirmenin önemli bir fonksiyonudur. Özellikle koleksiyonların zayıf ve kuvvetli yanlarını tanımlayarak, geleceğe yönelik koleksiyon plânlaması, seçim, ayıklama işlemlerinde önemli bir katkı sağlamaktadır (Mosher 1979:17).

Son yıllarda koleksiyon değerlendirmesinin kullanım ve kullanıcı araştırmaları üzerinde odaklandığı görölmektedir. Bu konuyu Amerikan Kütüphaneciler Derneği çeşitli yıllık kongrelerinde tartışmış, kullanım ve kullanıcı araştırmasında izlenecek yollar ve çeşitli yöntemler konusunda bilgi veren yönerge niteliğinde bir doküman hazırlanmıştır (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983: 432-440). Bu dokümandan da anlaşılacağı üzere çeşitli kullanım ve kullanıcı araştırmaları vardır. Bunlar içinde ödünç verme analizleri en yaygın olanıdır (Tobin 1974: 102). Amerika Birleşik Devletleri'nde 1930'lara kadar inen bu analizlerle kütüphane materyallerinin kullanımını incelemektedir. Böylece kütüphane koleksiyonunun kullanımını hakkında yöneticilere önemli bilgiler sağlanmaktadır.

Ülkemiz dışında üzerinde önemle durulan koleksiyon

değerlendirmesi, kullanım ve kullanıcı araştırmalarının ülkemizde yapılmadığı görölmektedir. Oysa, üniversite kütüphanelerinde buna büyük gereksinim vardır. Üniversite kütüphanelerimiz ile ilgili olarak yapılan akademik araştırmalarda, koleksiyonlarla ilgili bulgular, bunların nicelik ve nitelik yönünden yetersiz olduğunu göstermektedir (Çelik 1990:169). Bu durum, ülkemizde bu konuya önem verilmediğinin bir göstergesidir. Araştırmamız sırasında gözlemlerimiz ve araştırma sonunda çıkan sonuçlar da bunu desteklemektedir. Bu nedenle, üniversite kütüphanelerimizin kullanıcılarına daha etkin hizmetler verebilmeleri için, koleksiyon değerlendirmesine ve dolayısıyla koleksiyon geliştirmeye önem vermeleri gerekmektedir. Objektif bir koleksiyon değerlendirmesi yöntemi olan kullanım analizleri gerçekleştirilirse, bunların istatistiksel sonuçları koleksiyon gelişimine büyük katkılar sağlayacaktır. Bunu güncel kütüphenecilik uygulamaları açısından, ülkemiz için çok önemli görmekteyiz.

I.2. ARAşTIRMANIN AMACI VE HIPOTEZ

Ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinin, kullanıcılarının gelişen ve artan gereksinimlerini karşılayabilmelerine ve koleksiyonlarının daha etkin bir biçimde kullanılmalarına katkıda bulunmak için yaptığımız araştırma şu amaçları içermektedir:

1- Ülkemizde bugüne kadar önem verilmeyen koleksiyon değerlendirmesi, kullanım, kullanıcı araştırmaları ve koleksiyon geliştirmenin önemini vurgulamak,

2- Ödünç verme analizleriyle kitap koleksiyonlarının öğretim elemanı ve öğrenci kullanımına ilişkin kullanım analizini yapmak,

3- Ödünç verme analizi ile ortaya çıkmayan kullanılan kitapları ve sayısını belirlemek,

4- Araştırmanın sonunda ortaya çıkmış olan olumsuzlukların nedenlerini araştırarak, bunları en aza indirmek ve ortadan kaldırmak için önerilerde bulunmak,

5- Elde edilen verilerden yararlanarak ve ödünç verme analizleriyle ilgili genellemelerden yola çıkılarak, araştırma alanımız içine giren üniversite kütüphanelerindeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji konusundaki kitapların 1993-1994 öğretim yılına ait kullanım tahminlerini yapmak, bunları sözkonusu üniversite kütüphanelerine, yararlanmaları için sunmaktır.

Gözlemlerimize göre, araştırma yaptığımız üniversite kütüphanelerindeki sözkonusu koleksiyonların çoğu yabancı dil ve eski baskı kitaplardan oluşmaktadır. Genellikle üniversitelerdeki öğretim sistemlerinin tam olarak

kütüphane kullanımına yönelik olduğu söylenemez. Koleksiyon değerlendirmesi çalışmalarına da önem verilmediğinden, üniversite kütüphanelerinin kullanıcı gereksinimlerini tam olarak karşıladığı şüphelidir. Söz konusu koleksiyonların büyük bir yüzdesinin kullanılmadığını gözlemlediğimiz bu kütüphanelerde koleksiyon kullanımına ilişkin hizmetler yeterince etkili görülmemektedir. Buna göre hipotezimiz;

"Üniversite kütüphanelerinde kitap koleksiyonları ile ilgili olarak kullanım analizlerinin yapılmaması, okuyucu hizmetlerinin sağlıklı bir ölçüde verilmesini engellemektedir." şeklinde kurulmuştur.

I.3. ARAŞTIRMANIN ALANI, EVRENİ

Araştırmamız bir kullanım analizi olduğu için kitap koleksiyonlarını ve kullanıcıları kapsamına almaktadır. Bu nedenle araştırmada kitap koleksiyonları ve bunlardan yararlanan öğretim elemanlarına ve öğrencilere yer verilmiştir. Araştırma için, üç üniversite kütüphanesi ve bu üç üniversite kütüphanesi koleksiyonundan da üç konu seçilmiştir. Kullanıcı olarak öğretim elemanlarına ağırlık verilmiştir.

Araştırma alanı olarak seçilen üniversite kütüphaneleri Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi,

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'dir. Bu üç kütüphanenin hepsinin de merkez kütüphane özelliğini taşımaları, aynı sınıflama sistemini kullanmaları (Library of Congress), verilerin büyük bir bölümünün daha rahat bir biçimde elde edilmesini sağlamıştır. Seçilen konuların her üç kütüphanede bulunan ortak konular olmasına özen gösterilmiştir. Bunlar, işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularındaki kitap koleksiyonlarıdır. Müracaat ve ayırttırılmış kitaplar (Rezerv kitaplar) kapsam dışı bırakılmıştır.

Araştırmanın evreni, üç kütüphanedeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarına ait yerdizin (shelf-list) kartlarından belirlenmiştir. Bunlardan örneklem alınacak kitapların sayısı ise çalışmamızın başında,

$$n_0 = \frac{Z \times p \times (1-p)}{d^2} \quad \text{ve} \quad n = \frac{n_0}{1 + n_0/N}$$

eşitliği kullanılarak yaklaşık biçimde belirlenmiştir. Denekler Sistematik örneklem ile seçilmiştir. Gazi Üniversitesi Kütüphanesi dilbilim (465 adet) ve genel biyoloji (189 adet) kitapları sayıca az olduğundan, bunlardan örneklem alınmamış, mevcut kitapların hepsinin kullanımı tek tek incelenmiştir. Kütüphanelere ait evren değerler ve bunlar için tespit edilen örneklem sayıları şöyledir:

	HÜBMK		ODTÜ K		Gazi Ü. K.	
	E	Ö	E	Ö	E	Ö
İşletme	1 900	206	12 500	481	1 100	210
Dilbilim	1 503	144	1 550	154	465 (tam sayı)	
Genel biyoloji	850	105	1 750	166	189 (tam sayı)	

E = Evren değeri

Ö = Örneklem sayısı

HÜBMK = Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi

ODTÜK = Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

Gazi Ü.K.= Gazi Üniversitesi Kütüphanesi

Araştırmamızda işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularında ders veren öğretim elemanlarına anket dağıtılmıştır. Anket dağıtılan öğretim elemanlarının bulunduğu bölümler şunlardır:

Hacettepe Üniversitesi;

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden İşletme Bölümü,

Edebiyat Fakültesi'nden Batı Dilleri ve Edebiyatları

Bölümü; Dilbilim Anabilim Dalı, Fransız Dili ve Edebiyatı

Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü,

Eğitim Fakültesi'nden İngiliz Dili Öğretmenliği, Fransız

Dili Öğretmenliği, Alman Dili Öğretmenliği Bölümleri,

Fen Fakültesi'nden Biyoloji Bölümü.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi;

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden İşletme Bölümü,
Eğitim Fakültesi'nden Yabancı Diller Eğitimi Bölümü ve
İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı.

Fen-Edebiyat Fakültesi'nden Biyoloji Bölümü

Gazi Üniversitesi;

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden İşletme Bölümü,
Eğitim Fakültesi'nden Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
(İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Fransız Dili Eğitimi
Anabilim Dalı, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı),

Fen-Edebiyat Fakültesi'nden, Biyoloji Bölümü

Dağıtılan anket sayısı 70'tir. Cevap verilen anket sayısı
64 tür,yani % 90 oranında ankete katılım olmuştur.

Araştırmamızda görüşme yaptığımız Üniversite
kütüphaneleri yöneticilerinden daire başkanı olarak sadece
Gazi Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı
ile görüşülmüştür. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez
Kütüphanesi Şube Müdürü ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Daire Başkanı görüşme yapıldığı tarihlerde henüz atanma-
dığı için, yönetici vekilleriyle görüşme yapılarak konu
ile ilgili görüşleri alınmıştır.

I.4. YÖNTEM

Araştırmaya başlarken, örnek olarak aldığımız üniversite kütüphanelerindeki kitap koleksiyonlarının tam olarak kullanılmadığı gözlemlerimiz yoluyla anlaşılmış bulunmaktaydı. Bu nedenle, koleksiyonların değerlendirilmesi gerektiği düşünülerek, kullanım analizi yapılmak istenmiştir.

Bunun için önce konuyla ilgili bilgi sahibi olmak istenmiş, konunun nasıl işleneceği ile ilgili fikir edinilmeye çalışılmıştır. Yapılan geniş literatür taraması ile konuyla ilgili görülen önemli yayınlar belirlenmiştir. Araştırmanın hem teorik temeli, hem de uygulanacak yöntem ve tekniklerle ilgili yayınların elde edilmesine çalışılmıştır.

5-12 Eylül 1993 tarihlerinde İngiltere'nin (Londra, Manchester, York) bazı kütüphanelerini ziyaret etme fırsatı bulduğumuzda, konuyla ilgili olarak oradaki bir takım uygulamalar hakkında, görüşme ve gözlem yollarıyla bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Araştırmayı amaçlarına uygun şekilde gerçekleştirmek için, betimleme yöntemi ve kullanım analizi uygulanmıştır.

Sosyal bilim araştırmalarında en fazla kullanılan

yöntemlerden biri olan betimleme yöntemi Kaptan tarafından şöyle açıklanmaktadır:

"Olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların 'ne' olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan incelemelerdir. Bunlar 'nedir' sorusuna cevap bulmaya yöneliktirler. Bununla mevcut durumlar, koşullar, özellikler, aynen ortaya konmaya çalışılır. Betimleme araştırmaları mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır. Bu yöntemeye dayanan araştırmalarla 'durum nedir?' 'neredeyiz?' 'ne yapmak istiyoruz?' 'nereye, hangi yöne gitmeliyiz?' 'oraya nasıl gideriz?' gibi sorulara, mevcut zaman kesiti içinde olduğu düşünülen verilere dayanılarak cevap bulmak istenir" (1985:69).

Araştırmamızda uygulanan kullanım analizi bir ödünç verme analizidir. Üniversite kütüphanelerindeki kitap koleksiyonlarının bazı bölümlerinin kullanım düzeylerini ortaya çıkarmak için kullanılmıştır.

Araştırmada, kullanım analizi ile kitapların kullanım düzeyleri ortaya çıkarılmak istendiği, anket ve görüşme teknikleriyle öğretim elemanları ve kütüphane yöneticilerinin görüşleri alınmak istendiği için "Betimleme Yöntemi" seçilmiştir.

Kullanım ve kullanıcı araştırmalarında uygulanan tekniklere uygun olarak kullanım analizi şu aşamalarda gerçekleştirilmiştir:

1- Seçilen üniversite kütüphaneleri yöneticileriyle bir ön görüşme yapılarak, araştırma ile ilgili olarak kütüphanelerinde çalışılacağı kendilerine anlatılmış ve onlardan onay alınmıştır.

2- Araştırma alanımıza giren üç üniversite kütüphanesinin işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarına ait yerdizin kartlarından evren tesbiti yapılmış, sonra Sistematik Örneklem Yöntemi ile örneklem seçilmiştir. Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nin dilbilim (465 adet) ve genel biyoloji (189 adet) kitapları sayıca az olduğundan, bunlardan örneklem almadan hepsinin incelenmesine karar verilmiştir.

3- Yerdizin kartlarından seçilerek örnekleme oluşturulan kitapların sınıflama numaralarıyla birlikte bibliyografik künyeleri listelenmiştir. Bu listelerle raflara gidilmiş ve raflardaki kitapların arka kapaklarındaki ceplere bir işaret konmuştur. Raflarda bulunmayan kitapların ödünç verme bölümlerinden kayıtlarına erişilerek, ödünç verme kartlarına gereken işaret konmuştur.

4- 1 Ekim 1991 - 30 Haziran 1992 analiz süresi olarak belirlenmiş ve seçilen kitaplar dokuz aylık bir eğitim yılı süresince kullanıma bırakılmıştır.

5- Bu arada, ödünç verme yetkilileriyle görüşülmüş ve seçilerek cepleri işaretlenen kitapların ödünç verme kartlarına, akademik personele ödünç verilirken "A" harfinin, öğrencilere ödünç verilirken "Ö" harfinin konulması kararı alınmıştır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi farklı renk damga kullandığından buna gerek kalmamıştır.

6- Analiz süresi olan dokuz aylık süre bitiminde, örnekleme oluşturan kitaplara tekrar raflardan erişilerek, arka kapaklarında bulunan kartlardaki ödünç verme tarihleri kontrol edilmiştir. Böylece önce kitapların kullanılıp kullanılmadığı ve sonra eğer kullanılmış ise akademik personel ve öğrenci tarafından ne sıklıkta kullanıldığı tespit edilmiştir.

7- Akademik personel ve öğrenci kullanımı ile ilgili saymalar yapılırken, yenilemeler bir kullanım sayılmış, çok kopyalı ve çok ciltli kitaplar da bir kitap olarak kabul edilmiştir.

8- Raflarda bulunmayıp da ödünç verilmiş olan kitapların ödünç verme bölümlerinden kayıtları bulunmuş ve kullanımları tespit edilmiştir.

9- Kitapların arkalarındaki ödünç verme kartlarından veriler elde edildiği için, akademik personel ve öğrenci tarafından hiç kullanılmayan kitaplar yani "sıfır"

kullanım da böylece ortaya çıkarılmıştır.

10- Kitapların kullanımıyla ilgili veriler elde edildikten sonra, bunların el ile ön değerlendirmesi yapılmıştır. Bunlardan istatistiksel sonuçlar ve tablolar elde edilmesi için Dap Araştırma Anonim Şirketi'nin Bilgi İşlem Merkezi'nden yararlanılmıştır.

11- Araştırmadaki tablolar oluşturulurken "İstatistiksel Anlamlılık Testi" ve "Khi Kare Testi" uygulanmıştır. İstatistiksel Anlamlılık Testi'nde her sütunu ifade eden ve yüzde sayılarının önünde bulunan küçük harfler, diğer sütunlardaki yüzde sayılarının hangileriyle aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

Khi Kare Testi, genel olarak tabloyu oluşturan değişkenler arasındaki bağımlılık ölçüsünü gösteren, nonparametrik istatistiksel bir testtir. "Sıfır hipotezi" veya "Nal hipotezi"nin kabulü veya reddi anlamına gelmektedir. Hipotez reddedildiğinde değişkenler arasında bağımlılık olduğunu, kabul edildiğinde de bağımlılık olmadığını ifade etmektedir.

12- Her kütüphaneye ait "Sıfır" kullanım, kullanılmayan kitaplarda ve ödünç verilen kitaplarda dil ve kitap

yaşı analizi ile ilgili tablolar tarafımızdan oluşturulmuştur.

Araştırmada daha önce de belirtildiği gibi ders veren öğretim elemanlarına anket dağıtılmıştır (Bakınız ek-1). 70 anketten 64'üne cevap alınmış ve anketteki herbir soru tablolastırılmıştır.

Ayrıca üniversite kütüphaneleri yöneticileriyle görüşme yapılarak, konu ile ilgili görüşleri alınmıştır.

I.5. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ

Araştırmanın Birinci Bölümü Giriş Bölümü olup, konunun önemini, araştırmanın amaç ve hipotezini, araştırmanın alanını, araştırma yöntemini, düzenini, terminoloji ve kaynakları kapsamaktadır.

İkinci Bölüm'de, üniversitenin amaç ve fonksiyonları, üniversite kütüphanesi, koleksiyonu ve koleksiyon geliştirme ile ilgili olarak temel noktalar üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm'de, genel olarak, kütüphane hizmetlerinin ve koleksiyonun değerlendirilmesi, literatürde yer alan görüşlerle birlikte verilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü Bölüm'de, koleksiyon değerlendirilmesinde bir araç olarak görülen kullanım ve kullanıcı araştırmaları, çeşitleri ve nasıl gerçekleştirilecekleri ile ilgili esaslar üzerinde durulmuştur.

Beşinci Bölüm'de, Ödünç Verme Analizleri geniş bir şekilde ele alınmış, çeşitlerinden bahsedilmiş ve önemli ödünç verme analizlerinden örnekler verilmiştir.

Altıncı Bölüm'de, kullanım ve kullanıcı araştırmalarının diğer çeşitleri avantaj ve dezavantajlarıyla birlikte incelenmiştir.

Yedinci Bölüm'de, üniversite kütüphanelerinde kitap kullanımına ilişkin olarak yapılan kullanım analiziyle ilgili bulgular tablolarla birlikte sergilenmiştir.

Sekizinci Bölüm'de, öğretim elemanlarına uygulanan anket sonucunda ortaya çıkan, kitap koleksiyonlarının özellikleri ve koleksiyonların akademik personel ve öğrenciler tarafından kullanımına ilişkin bulgular tablolar ile birlikte sergilenmiştir. Bu bölümde ayrıca, kütüphane yöneticileriyle yapılan görüşmeler de yer almaktadır.

Dokuzuncu Bölüm'de, kullanım analizi sonuçlarından, anket sonuçlarından ve yöneticilerle yapılan görüşmelerden yararlanılarak yapılan değerlendirme ve yorum bulunmakta-

dır.

Onuncu Bölüm'de, kullanım analizi sonuçlarından yararlanılarak, araştırma yaptığımız kütüphanelerin işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitap koleksiyonlarının kullanımıyla ilgili, 1993-1994 öğretim yılına ait tahminler yer almaktadır.

Onbirinci Bölüm'de, sonuç ve öneriler bulunmakta, sorunlara çözüm yolları önerilmektedir.

I.6. TERMINOLOJİ

Araştırmamız sırasında birçok yabancı kelime ve deyim Türkçe'ye çevirmede güçlük çekildi. Bunu gidermek için yayınlanmış olan mesleki sözlükler yeterli olmadı. Bu durumda, karşılaşılan kelime ve deyimler aşağıdaki şekillerde Türkçe'ye çevrilmeye çalışıldı.

Ayrıttırılmış Kitaplar (Reserved books): "Rezerv" kitaplar.

Belirli Bir Süre İçin Ödünç Verilenler Yöntemi (Check out method): Otomasyondan önce yapılan ödünç verme analizlerinden biri.

Bibliyografyaların standartlar gibi kullanılması

(List-checking): Çeşitli bibliyografyaların koleksiyonun nitelik olarak değerlendirilmesinde kullanılması.

Değerden düşme süresi (Period of depreciation): Çeşitli bilim alanlarına ait kitapların koleksiyonda bulundurulma süresi.

Doküman Sağlama Testleri (Document Delivery Tests): Kullanıcıların kütüphanede aradıkları materyallerin bulunmasına ilişkin bir kullanım araştırması.

Erişim Hızı (Capability Index): Okuyucunun aradığı materyale kütüphanede erişebilme hızı. Genel olarak bu hız Doküman Sağlama Testleri'nde uygulanmaktadır.

Kayıtlı kullanım (Recorded use): Ödünç verme yoluyla yapılan kullanım.

Kayıtsız Kullanım (Unrecorded Use): Kütüphane-içi kullanım.

Kitap yaşı (Book age): Kitapların basım tarihleri.

Koleksiyondaki Eserlere Erişmeye İlişkin Çalışmalar (Shelf availability studies): Kütüphane kullanımında okuyucu hatalarına ilişkin bir kullanım ve kullanıcı araştırması türüdür.

Kullanıcı Araştırmaları (Survey of user opinions): Kullanıcılarla çalışmayı gerektiren bir kullanım ve kullanıcı araştırması.

Kullanım Analizi (Analysis of use): Kütüphane içinde veya ödünç verme yoluyla yapılan materyal kullanımının incelenmesi.

Kütüphane-içi Kullanım (In-Library use veya in-house use): Materyallerin kütüphane içinde kullanılması.

Nispî Kullanım (Relative Use): Ödünç verme analiz yöntemlerinden biri olup, "Toplanmış Veriler Yöntemi" ve "Belirli Bir Süre İçin Ödünç Verilenler Yöntemi"ni tamamlayıcı bir yöntemdir.

Ödünç Verilen Kitapların Ders Programlarıyla Karşılaştırılması (Curriculum/Circulation Comparisons): Üniversite kütüphanelerinde uygulanan, ödünç verme analiz çeşitlerinden biri.

"Sıfır" kullanım: Kitapların hiç kullanılmadığını ifade etmektedir.

Toplanmış Veriler Yöntemi (Collection Method): Otomasyondan önce yapılan ödünç verme analizlerinden biri.

Toplum Analizi (Community analysis): Koleksiyon geliştirmenin unsurlarından biri olup, kullanıcı gereksinimlerinin belirlenmesidir.

Uzmanlarca Yapılan Koleksiyon Değerlendirmesi (Expert Judgement): Bir veya birden fazla uzman tarafından yapılan, koleksiyonun nitelik yönünden değerlendirme yöntemlerinden biridir.

Yerdizin (Shelf-list): Yer numaralarına göre dizilen ve bibliyografik girişlerden oluşan dizin.

I.7. KAYNAKLAR

Konuyla ilgili kaynaklara erişmek için geniş literatür çalışması yapılmıştır. Bunun için çalışmanın başında Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi'ne iki kere tarama yaptırılmıştır. Ayrıca çalışma sırasında Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde basılı kaynakların içermediği yıllara ait LISA ve ERIC'ten CDROM taraması yaptırılmıştır. El ile tarama yaptığımız kaynaklar ise şunlardır:

Library Literature 1950-

Library Science Abstracts 1950-1968

Library and Information Sciences Abstract 1968-

Türkiye Bibliyografyası 1935-

Türkiye Makaleler Bibliyografyası 1952-

Ayrıca, Türkçe mesleki süreli yayın olan Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni ve onu izleyen Türk Kütüphaneciliği dergisi taranmış, gerek bu kaynaktan gerekse diğer Türkçe bibliyografyalarda konuyla ilgili yayına rastlanmamıştır.

Yukarıdaki taramalardan sonra bibliyografik künyelerine eriştiğimiz konuyla ilgili makale ve kitaplara Ankara'daki çeşitli üniversite kütüphanelerinden erişilmiştir. Temel nitelikteki bazı makalelerin ise yurt dışından

fotokopileri getirtilmiştir.

Konuyla ilgili olarak yasal düzenlemelere erişmek için Resmi Gazete'den yararlanılmıştır (6 Kasım 1981, Sayı: 17506).

Tezin düzeniyle ilgili olarak, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans ve Doktora-Sanatta Yeterlilik Tezleri Yazım ve Basım Yönergesi'nde (1989) belirlenen esaslara uyulmuştur. Ayrıca bunun kapsamadığı durumlarda Turabian'ın "A Manual for Writers of Term Papers and Thesis and Dissertations (1987)"den yararlanılmıştır.

Konuyla ilgili temel kaynaklar ise şunlardır:

- F.W. Lancaster: "If you want to Evaluate your Library"... 1988. Library Associations.

- H.H.Fussler ve J.L.Simon: "Patterns in the use of Books in Large Research Libraries". 1969. University of Chicago.

- A.K.Jain: "Statistical Study of Book Use." Ph.D. Thesis. 1968. (Dissertation Abstracts'tan tez özeti)

II. BÖLÜM

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ, KOLEKSİYONU VE KOLEKSİYON GELİŞTİRME

II.1. ÜNİVERSİTENİN TANIMI, AMAÇ VE FONKSİYONLARI

Toplumun gelişmesinde önemli rolü olan "Üniversite" nin 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun üçüncü maddesinde tanımı,

"Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan ve fakülte, enstitü, yüksek okul ve benzeri kuruluş ve birimlerinden oluşan bir yüksek öğretim kurumudur"

şeklinde yapılmaktadır (Resmi Gazete, 17 506:1,2).

Türk üniversitelerinin amaçları ise, Yüksek Öğretim Kanunu'nun dördüncü maddesinde şöyle belirtilmiştir:

"a) Öğrencilerini:

(1) Atatürk inkilâpları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı,

(2) Türk milletinin milli, ahlâkî, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,

(3) Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisiyle dolu,

(4) Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,

(5) Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir

dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,

(6) Beden, zihin, ruh, ahlâk ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,

(7) İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek,

b) Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu arttırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak,

c) Yüksek öğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verileri yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktadır" (Resmi Gazete, 17 506:2,3).

Ayrıca Çakın da üniversitenin amaçlarını şu şekilde gruplandırmıştır (1983:61).

"1) Teknik ve bilimsel bilgi düzeyini geliştirmek,

2) Toplumun gereksinim duyduğu alanlarda yüksek düzeyde kalifiye eleman yetiştirmek,

3) Öğrencilerin entellektüel gücünü ve kültürünü arttırarak, onların özgür, düşünceli, araştırmacı ve yaratıcı niteliklere sahip kişiler olarak yetişmesini sağlamak ve nihayet,

4) Hizmetinde bulunduğu toplumun ortak kültür ve standardını yükseltmektir."

Üniversitelerin bu amaçlarına ulaşabilmeleri için bazı fonksiyonları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bun-

lar şöyle sıralanabilir: (Wilson ve Tauber 1956:15, Yurdadoğ 1961:50).

1- Bilginin toplanması: Bilgiyi öğrencilere aktarmak için önemli bir fonksiyondur. Bilgiler, çeşitli kaynaklar, deneyimler ve gözlemlerden elde edilir.

2- Öğretim: Zamanın şartlarına uygun bir şekilde öğrencilere öğretim ve eğitim yapmaktır.

3- Araştırma: Çeşitli konularda yenilikleri bulmak, eldeki bilgilere yenilerini katmak üzere çalışma ve incelemelerde bulunmaktır.

4- Yayın yapma: Yapılan araştırmaların sonuçlarını ilgilenen kişilere duyurmak için makale, kitap v.s. yazmaktır.

5- Yorum: Elde edilen bilginin ve yapılan araştırmaların sonuçlarının yorumunun yapılmasıdır.

6- Yayma: Bilgiden özellikle toplumun yararlanabilmesi için, bilgiyi gereksinimi olanlara kadar ulaştırmaktır.

7- Öğrencilere, üniversitede edindikleri bilgilere yenilerini katma ve araştırmaya devam etme yeteneğini ver-

mektir (Flexner, Bakınız Yurdadoğ 1961:50).

Olausson üniversitenin fonksiyonlarını şu şekilde gruplandırmıştır:

- Yeni bilginin üretilmesi,
- Bilginin iletilmesi,
- Bilginin saklanması.

Olausson'a göre bir üniversite kütüphanesinin bütün bu fonksiyonlara çeşitli şekillerde katkısı vardır (1992: 64).

Moran'a göre üniversitenin görevi üyelerine yüksek eğitim vermektir. Üniversitelerin çıktıları (outputs), üniversiteyi bitiren öğrencilerdir. Bu öğrenciler üniversiteyi bitirirken daha önceden almış oldukları eğitimlerinden daha iyi bir eğitim almış olmaktadır. Eğitim her ne kadar üniversitede verilmekteyse de, üniversite kütüphanesi de yeterli kaynaklarıyla bu eğitimi desteklemektedir (Moran 1978:85,86).

II.2. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNİN TANIMI, AMAÇ VE FONKSİYONLARI

Üniversite kütüphaneleri bağlı oldukları üniversiteye hizmet veren kurumlardır. Baysal üniversite kütüphanelerini

"Üniversite içinde ve yakın çevresinde bilimsel araştırma, geliştirme çalışmalarını desteklemek, hergün gelişip ilerleyen, yeni yayınlarla zenginleşen dünya biliminin son verilerini izlemekle görevli kitaplıklardır"

şeklinde tanımlamıştır (Baysal 1987:12).

Çakın da

"Üniversitelerin gereksinim duydukları bilgi kaynaklarının bilinçli bir plân ve program doğrultusunda sağlandığı, düzenlendiği ve onlardan maksimum düzeyde yararın gerçekleştirilmesi için hizmetlerin verildiği kurumlar"

şeklinde üniversite kütüphanelerini tanımlamaktadır (1983:62).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, üniversitelerin en başta gelen öğretim ve araştırma fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için, bilgiye gereksinimleri oldukları ve bunu da en kolay ve iyi bir biçimde kendilerine bağlı üniversite kütüphaneleri aracılığı ile sağlayacakları açıktır. Konunun önemini 1873'de Harvard Hukuk Fakültesi Dekanı Langdell'in, üniversitenin rektörüne, bir kütüphanenin fakülte için "en gerekli unsur" olduğunu, kütüphanesiz bir fakültenin en önemli özelliğini kaybedeceğini söyleyen sözlerinde bulmak mümkündür (Grieder 1956:93).

Bugün de, üniversite kütüphanelerinin, üniversitenin en başta araştırma ve öğretim fonksiyonlarına olan katkısının büyüklüğü tartışılmaz. Üniversite kütüphanesi üniversitenin bir parçası olduğuna göre, amacı da üniversitenin amaçlarına ulaşmasına ve fonksiyonlarını gerçekleştirmesine en etkin şekilde vereceği hizmetlerle katkıda bulunmak olacaktır (Moran 1978:85).

Çeşitli bilimsel materyali seçmek, sağlamak, kullanıcılara en iyi şekilde sunabilmek için bunları organize etmek görevlerini yüklenmiş olan üniversite kütüphaneleri, bu görevleri yerine getirebilmek için bazı fonksiyonları gerçekleştirmek zorundadırlar.

Üniversite kütüphanelerinin bu fonksiyonlarını şöyle sıralayabiliriz (Wilson ve Tauber 1956:16, Yurdadoğ 1961:50, Rogers ve Weber 1971:3):

1- Kullanıcılarının öğretim ve araştırmada gereksinim duydukları materyalleri seçmek ve sağlamak (Kitap, dergi, çeşitli gör-işit materyalleri, el yazmaları....),

2- Bu materyallerden etkin bir biçimde yararlanabilmesi için bibliyografik kaynaklar oluşturmak,

3- Okuyucuların özellikleriyle ilgili olarak onların okuma alışkanlıklarının geliştirilmesine, boş zamanlarının

değerlendirilmesine katkıda bulunmak,

4- Kütüphane ve kaynaklarının okuyucular tarafından etkin bir şekilde kullanılabilmesi için tanıtım (orientation) ve öğretim (instruction) programları (grup ve bireyler için) düzenlemek,

5- Bilgi arayan üniversite mensubu ve dışardan gelen kişilere en kısa zamanda, kütüphane içindeki ve dışındaki kaynaklardan yararlanarak yardımcı olmak,

6- Ulusal ve uluslararası düzeyde kütüphanelerarası işbirliğine katılmak.

Üniversite kütüphaneleri bu fonksiyonları ancak iyi eğitilmiş yönetici, meslekten eleman, yardımcı eleman, fonksiyonel bina ve yeterli mali kaynak ile yerine getirebilir.

II.3. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ KOLEKSİYONU VE KULLANIMI

Bir üniversite kütüphanesi koleksiyonu, öğretim elemanlarının, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin gereksinimlerine uygun bir biçimde oluşturulmalıdır. Lisans öğrencilerinin gereksinimleri gözönüne alınarak yapılan materyal seçimlerinde, bölümlerinde verilen derslerle ilgili olarak alınacak eserler yanında onların boş zamanlarını değerlendirecek eserlere de yer verilmelidir. Araştırma yapacak lisansüstü öğrencilerinin ve öğretim elemanlarının gereksinim duyacakları materyaller ise daha yüksek seviyede olmaktadır. Bu bakımdan koleksiyonun hem geniş, hem de derin olması gerekmektedir (Yurdadoğ 1961:53).

IFLA'nın Üniversite Kütüphaneleri Bölümü (IFLA Section of University Libraries) tarafından üniversite kütüphaneleri için hazırlanan standartlarda (Standards for University Libraries), koleksiyon ile ilgili olan standartlar şu şekilde belirtilmiştir (Lynch 1987:123). Bunlar:

1- Kütüphanenin koleksiyonu, üniversitenin bütün öğretim gereksinimlerini destekleyecek ve araştırma programlarını kolaylaştıracak yeterli büyüklükte ve kapsamda olmalıdır.

2- Kütüphane koleksiyonu, gerekli okuma listelerini, müracaat kaynaklarını ve bibliyografik kaynakları, temel dergileri, seri eserleri ve bunlarla birlikte öğrencilerin hem derslerinde danışacakları hem de seminer ödevlerinde gerekli olacak materyali içermelidir.

3- Kütüphane, materyallerin sağlanması ve seçiminde rehber olacak koleksiyon geliştirme politikaları belirlemelidir. Bu politikalar kütüphane tarafından, üniversitenin fakültelerindeki öğretim üyeleri ve yönetimin görüş birliği ile gerçekleştirilmelidir.

4- Kütüphane koleksiyonu kayıtlı bilginin bütün çeşitlerini içermelidir.

5- Kütüphane koleksiyonu, üniversitenin gereksinimlerine uygunluğunu sağlamak için, sistematik olarak gözden geçirilmelidir.

6- Kütüphane, materyallerin elde edilmesi ve araştırma gereksinimleri için gerekli yerel kaynakların sağlanmasında, çeşitli kütüphanelerarası işbirliği yöntemlerinin uygulanması ve geliştirilmesine katılmalıdır.

Üniversite kütüphaneleri kapalı raf sisteminden açık raf sistemine geçtikten sonra, kitap koleksiyonlarının kullanımı büyük ölçüde artmıştır. Okuyucuların, ilgilen-

dikleri konulardaki kitaplara doğrudan erişmelerini sağlamak açısından, açık raf sisteminin yararı büyük olmuştur (MacKenna 1980:93).

Grieder "Üniversite kütüphanesinin yegâne gayesi kitapların kullanılmasını temin etmektir. Bu, muhtelif kütüphane faaliyetleri arasında esas gaye unutulmamalıdır" diyerek koleksiyonun kullanılmasının önemini vurgulamıştır (1956:99). Yine Grieder, Amerikan Kütüphaneciliğinin önderliğini yapanların "kitaplar kullanılmak içindir ve bir kütüphanenin kıymeti kitapların çok veya az kullanımına bağlıdır" prensibini yaydığını söyleyerek, yine koleksiyon kullanımına verdiği önemi göstermek istemiştir (Grieder 1956:96).

1950'lerde çok önem verilen bu konu, günümüz ve özellikle ülkemiz üniversite kütüphaneciliğinde de önemini halâ korumaktadır.

Son yıllarda özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversite kütüphanelerinin kullanımıyla ilgili araştırmalar önemli ölçüde artmıştır (Gardner 1981:241). Uzun yıllar birçok kütüphaneci çok kullanılan bir kısım materyali yeterli sayıda sağlayarak ve bunun yanında az kullanılan birçok materyali de temin ederek, kullanıcıların bütün isteklerini yerine getirdiklerinden ve görevlerini yapmaktan dolayı kendilerini mutlu

hissetmişlerdir. Böylece de koleksiyonların ne şekilde genişlediğinin farkına varılmamıştır. Fen bilimleri ile ilgili kütüphanelerde, özellikle kitap ve dergilerin hızlı bir şekilde eskimesi ve kullanımdan düşmesi kaçınılmazdır. Bu konuda, üniversite kütüphaneleri koleksiyonlarının kullanımı üzerine yapılan geniş araştırmalar, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde koleksiyon kullanımıyla ilgili problemlere ışık tutmuştur.

II.4. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE KOLEKSİYON GELİŞTİRME

Her kütüphane türünde olduğu gibi üniversite kütüphanelerinde de koleksiyon geliştirme, kütüphanenin önemli bir fonksiyonudur. İyi bir koleksiyon geliştirme politikası belirlemek ve ona göre koleksiyon kurmak ve geliştirmek, özellikle yeni kurulan bir üniversite kütüphanesi için çok önemlidir. İyi bir koleksiyon geliştirme politikası üniversitenin akademik programlarını, araştırma faaliyetlerini destekleyici mahiyette olmalıdır (Bloomberg ve Evans 1989:41).

Koleksiyon geliştirmenin amaçları açık bir şekilde belirlenmelidir. Amaçların tesbit edilmesi kütüphanedeki iş akışını ve diğer kütüphanelerle işbirliğinin düzenli bir şekilde yürütülmesinde kolaylık sağlaması bakımından önemlidir. En önemli amaç ise, üniversite kütüphanelerinin nicelik ve nitelik yönünden yeterli koleksiyona sahip

olmalarını sağlamak, böylece öğretim elemanlarına ve öğrencilere etkin hizmetler vermektir.

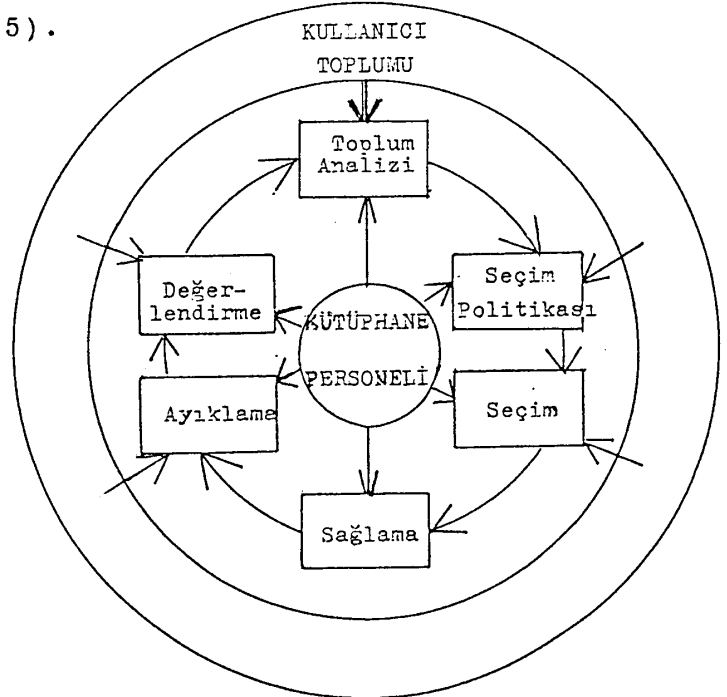
II.4.1. KOLEKSİYON GELİŞTİRMENİN TANIMI VE UNSURLARI

Kütüphaneler ve enformasyon merkezleri için evrensel bir işlem olan koleksiyon geliştirme, kütüphane içi ve dışındaki kaynaklar kullanılarak, kişilerin bilgi gereksinimlerinin zamanında ve ekonomik bir şekilde karşılanmasıdır (Evans 1987:13).

Koleksiyon geliştirmenin altı unsuru vardır. Bunlar toplum analizi, seçim politikası, seçim, sağlama, ayıklama ve değerlendirmedir. Bunlar kütüphaneler ve enformasyon merkezleri var oldukları sürece, koleksiyon geliştirme çemberinde, sürekli bir dönüş içinde olacaklardır (Bakınız Şekil:1) (Evans 1987:15).

Şekil-1:
Koleksiyon geliştirmenin unsurları

(Evans 1987:14)

Toplum Analizi: Koleksiyon geliştirme, toplum analizi, yani gereksinimlerin belirlenmesi ile başlar. Toplum analizi, hazırlanmış olan koleksiyon geliştirme politikasını kullanarak, kullanıcıların gereksinimlerinin neler olduğunu belirlemektir. Üniversite kütüphanelerinde öğretim elemanı ve öğrencilerin ilgilendikleri konular kütüphaneden beklentileri, anket tekniği uygulanarak detaylı bir şekile anlaşılmalıdır (Evans 1987:16, Pankake 1984:190).

Seçim Politikaları: Seçim politikaları veya sağlama politikaları kütüphanenin amaçlarını açıklayarak en uygun materyalin seçimi için, seçim yapacak personele yardımcı olurlar.

Seçim: Hazırlanmış olan seçim politikalarına göre kütüphane materyali seçilir. Seçim, kütüphane koleksiyonu için hangi materyalin alınacağına karar verme işlemidir. Aynı konudaki kitaplardan hangilerinin alınacağına, içerdiği konuya göre bir kitabın satın alınıp alınmayacağına, alınması istenen kitapların okuyucular tarafından kullanılıp kullanılmayacağına karar verilmesi önemlidir. Üniversite kütüphanelerinde seçimin kimler tarafından yapılacağı uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde kütüphaneler küçük iken, öğretim elemanları seçimde ağırlık göstermişlerdir. Kütüphaneler büyüdükçe kütüphanecilerin sorumluluğu artmıştır. Son

yıllarda değişik yollarla seçim yapıldığı görölmektedir. Sözcelişi seçim sadece öğretim üyeleri tarafından gerçekleştirildiği gibi, öğretim elemanları ve kütüphanecilerden oluşan komiteler tarafından da yapılabilmektedir. Bir başka seçimde de sadece kütüphaneciler söz sahibi olabilmektedir (Thomas 1987:489, Bonn 1974:295, Haro 1967:104, Johnson 1986:159).

Amerika Birleşik Devletleri'nde "Books for College Libraries" ve "Choice" üniversite kütüphaneleri için en iyi seçim kaynakları olarak kabul edilmektedir (Johnson 1986:169).

Sağlama: Materyaller seçildikten sonra sağlama işleme başlanır. Sağlama, satın alma, bağış ve değişim programlarına göre materyali temin etme işidir. Sağlamada temel işlemler; materyalin varlığının bibliyografik kaynaklardan doğrulanması, fiyatının saptanması ve uygun yayıncı veya kitapçıya sipariş edilmesidir (Bloomberg ve Evans 1989:5).

Ayıklama: Zamanla koleksiyondaki bazı kitaplar koleksiyondan çıkartılabilir. Ayıklama denilen bu işlem:

- 1- Kitabın yaşına yani yayın tarihine göre ayıklanması,
- 2- Kitabın kütüphaneye giriş tarihine göre ayıklanması,

ması,

- 3- Kitabın ödünç verilme tarihine göre, yani kullanımına göre ayıklanması
- 4- Değerden düşme periyodunu aşan kitapların koleksiyondan ayıklanması

şeklinde gerçekleştirilmektedir (Evans 1987:299, Lancaster 1977:195,196, 1988:76). Değerden düşme periyodu ilim ve teknoloji konuları için beş sene, sosyal ve beşeri bilimler için on sene, romanlar için beş sene olarak kabul edilmektedir.

Bazı kütüphanecilere göre ayıklama tersine bir seçimdir (Deselection). Ayrıca koleksiyonun incelenmesini gerektirdiği için, bir değerlendirme etkinliği olarak da kabul edilmektedir (Evans 1987:15).

Değerlendirme: Koleksiyon geliştirme çemberini tamamlar ve onun son işlemidir Her kütüphane koleksiyonunun zaman zaman, seçim politikalarının ne kadar iyi olduğunu anlamak için, değerlendirilmeye gereksinimi vardır. Eğer bir kütüphanede kullanılmayan materyaller fazla ise veya kullanıcılarının gereksinim duyduğu materyaller alınmıyorsa, o kütüphanenin koleksiyonun incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca koleksiyondaki eksik ve zayıf alanlarla ilgili bütçe kararlarının alınması nedeniyle de bu inceleme yapılabilir. Her ne sebepten olursa olsun değerlendirme, sağlıklı ve temel bir işlem olarak koleksiyonun

siyon geliştirmede yer alır (Evans 1987:15, Gardner 1981:233).

II.4.2. KOLEKSİYON GELİŞTİRME POLİTİKASI VE YARARLARI

Her üniversite kütüphanesinin yazılı veya yazılı olmayan koleksiyon geliştirme politikası olmalıdır (Evans 1987:65,66; Rogers ve Weber 1971:114; Johnson 1986:158). Koleksiyon geliştirme politikası, bir plânlama ve iletişim aracıdır. Kütüphanenin amaçlarını açıklar, kütüphane içinde ve kütüphanenin bulunduğu bölge içindeki kütüphaneler ile işbirliğini ve koordinasyonu kolaylaştırır.

İyi bir koleksiyon geliştirme politikası hazırlamak ve geliştirmek için şu bilgilere gereksinim vardır: Koleksiyonun zayıf ve kuvvetli yanları, hizmet verilen toplumun gereksinimleri, kullanıcılara kütüphanelerarası ödünç vermeyle ulaştırılabilecek yöresel kaynaklar. Ancak bu bilgiler elde edildikten sonra bir politika geliştirmeye başlamak mümkün olabilmektedir (Evans 1987:66).

Genellikle, koleksiyon geliştirme politikası bilgili ve tecrübeli kütüphaneciler tarafından hazırlanmış olan yazılı bir metindir. Yazıldıktan sonra kütüphanenin bağlı olduğu yönetim tarafından onaylanması gerekmektedir (Gardner 1981:228; Pankake 1984:191).

Koleksiyon geliştirme politikalarının seçim veya sağlama politikalarıyla bazen aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Burada karıştırılmaması gereken husus, koleksiyon geliştirme politikalarının daha geniş kapsamlı olduğudur. Sadece seçim ve sağlama işlemlerini değil, bağış, ayıklama ve kütüphanelerarası ödünç verme işlemlerini de içine almaktadır.

Koleksiyon geliştirme politikalarının kütüphanelere birçok yönden yararları vardır. Bu yararlar şöyle sıralanabilir: (Evans 1987:67, Gardner 1981:21).

1- Koleksiyon geliştirme politikası, kütüphane personeli ve üniversite yönetimini kütüphanenin amaçlarını düşünmeye sevkeder.

2- Koleksiyon geliştirme politikası, sadece üniversite kütüphanesinin kendi kullanıcılarına değil, üniversite dışındaki araştırmacılara da hizmet verilmesine yardımcı olur.

3- Kütüphaneye sağlanacak materyalin seçimi ve ayıklanmasıyla ilgili önemli standartların hazırlanmasına yardım eder.

4- Kütüphane kullanıcılarına, yöneticilere ve çeşitli yönetim birimlerine ve diğer kütüphanelere, kütüphane ko-

leksiyonunun yapısı ve içeriği ile ilgili bilgi verir. Bu bilgiler, değişik birimler arasında koleksiyon geliştirmeyle ilgili koordinasyonun kurulmasında kolaylık sağlar.

5- Öğretim elemanları tarafından seçim kriterleri dışında yapılacak kitap seçimlerini engeller.

6- Koleksiyon geliştirme politikası, özellikle kütüphaneye yeni alınan personel için iyi bir hizmet içi eğitim aracı özelliğine sahiptir.

7- Kütüphane personelinde ve yöneticilerde değişiklikler olduğunda, koleksiyon geliştirme politikası süreklilik sağlar. Yeni personelin, geçmişte nelerin yapıldığı konusunda ayrıntılı bilgiler edinmesine katkı sağlar.

8- Koleksiyon geliştirme politikası aynı zamanda yönetimin, kütüphane personelinin performansını belirli zamanlarda değerlendirmek için kullandığı bir araçtır.

9- Kullanıcılara, kütüphanenin, halkla ilişkiler konusunda çok önemli, sistemli bir işletme olduğunun anlatılmasında yardımcı olur.

10- Bütçe ayarlamaları işlemlerinde yararlı olacak bilgiler sağlar.

11- Kütüphanenin çalışmasıyla ilgili olarak, bir kez alınması gerekli birçok rutin kararların alınmasına katkısı olur.

12- Kullanıcı veya kullanıcı gruplarının itiraz ve şikâyetlerini karşılamakta personeli yönlendirir.

III. BÖLÜM

KÜTÜPHANE HİZMETLERİNİN VE KOLEKSİYONUN DEĞERLENDİRİLMESİ

III.1. DEĞERLENDİRME İLE İLGİLİ TANIMLAR

Türkçe Sözlük'te (1988:345) "Bir şeyin özünü, önemini, nitelik ve niceliğini belirlemek" şeklinde anlamı açıklanan değerlendirme için Mosher (1979:16), onun Fransızca'dan (evaluer) gelen bir sözcük olduğunu söyler ve "Bir şeyin değerine karar vermektir" der.

Bazı yazarlara göre değerlendirme, yönetimin temel unsurlarından biridir. Değerlendirme sonuçları da yöneticilerin kaynakları daha etkin bir biçimde kullanmasına yardımcı olur. Bazı yazarlar da, değerlendirmenin karar verme işleminde önemli rolü olduğu üzerinde durarak, onun istenen bir sonuca erişmek için gerekli verileri toplamak olduğunu söylerler (Lancaster 1988:1).

Olausson,a göre değerlendirme, amaçlara yönelik yapılan kıymet takdiridir. Veri toplama, tanımlama, analiz, yorum ve karar verme onun parçalarıdır. Amacı gelişmenin ve yenilenmenin temelini sağlamaktır (1992:64).

Lancaster'in değerlendirme hakkındaki görüşleri ise

onun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Ona göre değerlendirme, yönetim işlemindeki en önemli adımlardan biridir. Aşağıdaki hususlara karar vermek için, kurumun amaçlarıyla performansının karşılaştırılmasını içerir:

- a) Belirlenmiş olan bir zaman dilimi içinde performansta bir değişiklik olup olmadığının saptanması,
- b) Bir değişiklik varsa bu değişikliğin istenilen yönde olup olmadığının saptanması,
- c) Sözkonusu değişiklik istenilen yönde ise, bunun ne ölçüde olduğunun saptanması.

Değerlendirmenin teorisi oldukça basittir. Açık bir şekilde belirlenmiş amaçlara ve bu amaçlara uygun, kolayca uygulanabilecek ölçüm araçlarına gereksinim vardır. Uygulamada ise zorluklar ve eksikliklerle karşılaşılabilir. Çünkü teorik seviyedeki isteklerin uygulama safhasında karşılanması zor olabilmekte ve bunlar bazan tam olarak karşılanamamaktadır (Lancaster 1977:vii).

III.2. KÜTÜPHANE HİZMETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

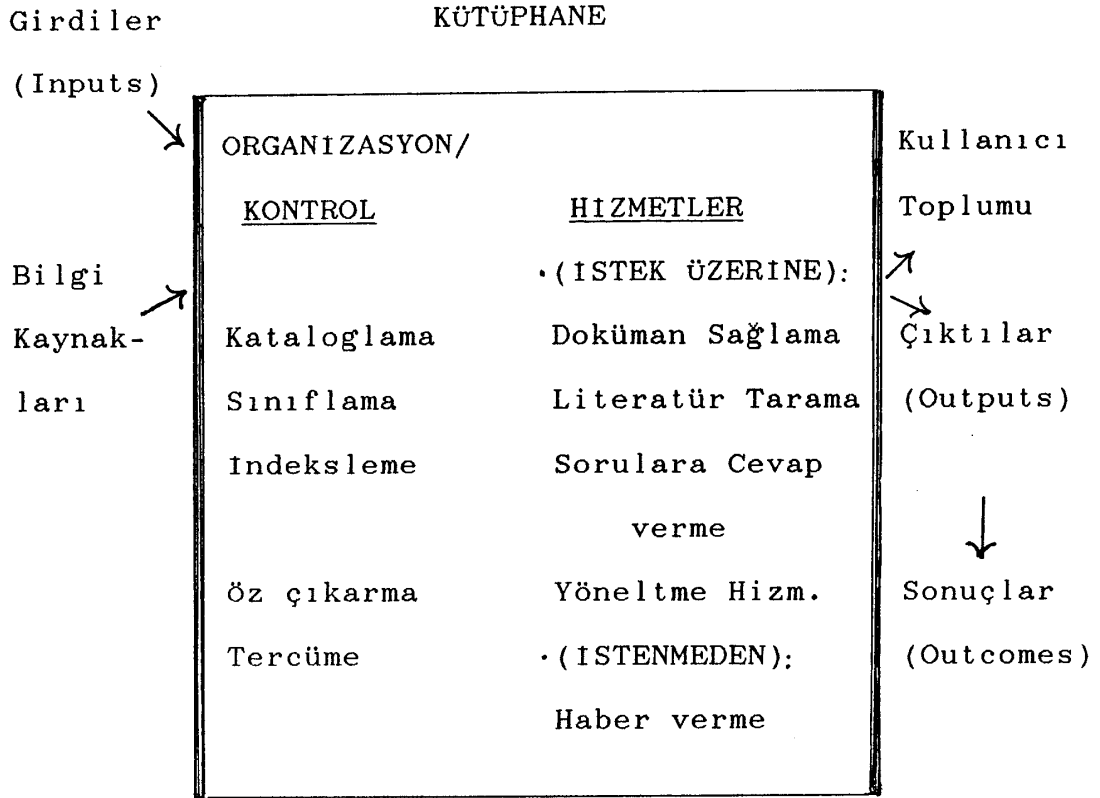
Kütüphane hizmetlerinin değerlendirilmesi birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Bunlar arasında Evans ve Barko'nun 750 kadar makale ve doküman inceleyerek hazırladıkları rapor önemlidir (Evans 1987:314, Lancaster 1977:8). Raporlarında, kütüphane etkinliklerini değerlen-

dirmek için altı önemli kriter tespit edilmiştir. Bunlar:

- 1- Erişebilirlik
- 2- Fiyat
- 3- Kullanıcı tatmini
- 4- Cevap verme süresi
- 5- Fiyat/yarar oranı
- 6- Kullanım.

Görüldüğü gibi bu kriterler sadece kütüphane hizmetlerinin değerlendirilmesiyle sınırlandırılmamıştır. Fiyat ve fiyat/yarar konularını da içermektedir. Cevap verme süresi ve erişebilirlik, kullanıcı tatminini etkileyen faktörlerdir. Kullanıcı tatmini, kullanımın derecesine karar vermekte en büyük faktördür. Fiyat/yarar oranı da, kütüphane hizmetlerinin fiyatı ile kullanıcı tatmini arasındaki bazı ilişkileri göstermektedir.

Lancaster bir kütüphanenin çalışmasını değerlendirmek amacıyla, onu bir sistem olarak düşünerek, girdiler (inputs), çıktılar (outputs) ve sonuçlar (outcomes) arasındaki ilişkinin kütüphane hizmetlerinin tasarımılanmasında önemli yeri olduğunu söylemektedir (Lancaster 1988:3) (Şekil 2).

Şekil-2: Kütüphanenin çalışması
(Lancaster 1988:2)

İşe önce sistemin yani kütüphanenin ne yapmak istediğini tanımlamakla başlamak, istenen sonuçları açıklamak gerekmektedir. Sonra bu sonuçları elde etmek için, hangi hizmetlerin, bir başka deyimle hangi çıktıların gerekli olduğu ve bunların en verimli ve ekonomik biçimde nasıl verileceği saptanmalıdır. Bu da bizi, istenilen çıktıları elde edebilmek için gerekli olan girdilerin tespitine götürmektedir.

Maalesef arzu edilen sonuçlar, genellikle elle tutulur olmayan ve bunun için kolayca somut değerlendirme

ölçülerine çevrilemeyen, uzun vadeli, sosyal, hatta ekonomik amaçlarla ilgilidir. Sonuçların aksine, girdiler niceliksel özelliğe sahiptirler. Kendi başlarına çok az bir değer ifade ederler. Onların değeri istenilen sonucu elde etmek için yaptıkları katkıyla ölçülür.

Bir kütüphane için birinci derecede önemli girdiler mali kaynaklardır ve ikinci derecedeki girdileri elde etmek için kullanılır. İkinci derecedeki girdiler de çeşitli tipteki bilgi kaynakları, personel ve fiziki imkânlardır. Bir kütüphane, temel girdi sayılabilecek materyaller sağlandıktan sonra, kullanıcıların gerçek gereksinimleri bakımından da değerlendirilmelidir. Diğer bir deyişle koleksiyon (girdi), kendinden beklenen yararı ne kadar sağladığı yani çıktı açısından değerlendirilmelidir (Lancaster 1988:4).

Kütüphanelerin çıktıları, yani verilen hizmetler, girdilerden daha az, ama sonuçlardan daha çok niceliksel özelliğe sahiptirler. Örneğin, cevaplanan soru sayısı, yapılan literatür araştırması sayısı... gibi. Bunlar kolayca rakamlara dökülebilir ama bu yeterli değildir. Girdilerin aksine çıktılar kalite bakımından da değerlendirilmelidir. Bu nedenle, verilen her hizmet için başarıyla ilgili niteliksel kriterler belirlenmelidir. Bu da bizi tekrar kütüphane ve enformasyon hizmetinin sonuçlarına getirmektedir. Sonuçlar her ne kadar direkt

olarak incelenmese de, çıktıları değerlendirmekte kullanılacak kriterler, arzu edilen sonuçların ne derecede elde edilebileceğinin göstergesi olmalıdır. Çıktıların iki değerlendirme faktörü, ilgi (relevance) ve yenilik (novelty) olarak tanımlanmakta ve bunlar sonuçları değerlendirmekte geçerli göstergeler olarak görülmektedir (Lancaster 1988:4).

Kütüphane yöneticilerinin verilen hizmetlerin değerlendirilmesini istemelerinin çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan birincisi, bir hizmetin şu anda ne düzeyde yapıldığını gösterecek bir ölçüt belirlemektir. Verilen hizmetlerde sonradan değişiklikler yapılmışsa, bunların etkileri daha önceden belirlenmiş olan bu ölçüte göre ölçülür. İkinci ve daha genel olan neden ise, birkaç kütüphane ve birkaç hizmetin karşılaştırılmasıdır. Bu tip bir karşılaştırmanın geçerli olması için aynı karşılaştırma standartının kullanılması gereklidir. Kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin değerlendirilmek istenmesindeki üçüncü neden ise, sadece onun varlığını gerekçelendirmektir. Bu çalışma genellikle, hizmet yararlarının veya yararlar ile masraflar arasındaki ilişkinin analizidir. Dördüncü neden de, gelecekte hizmet düzeyini artırmak için hizmetteki aksaklık ve bozuklukları bulmaktır. Buna tanısal (diagnostic) değerlendirme de denir. Bir hizmeti iyi bir hale getirmek için aksaklıkların neden ileri geldiğini belirlemeye çalışır (Lancaster 1988:15).

III.3. RANGANATHAN'IN "KÜTÜPHANECİLİĞİN BEŞ KANUNU" VE KÜTÜPHANE HİZMETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Lancaster Ranganathan'ın (1931) "Kütüphaneciliğin Beş Kanunu"nu, kütüphane hizmetlerinin değerlendirmesinde bir rehber olarak kabul etmektedir (1977:6, 1988:8). Bu kanun altmış yıl öncesine ait olmakla birlikte, bugün de, kütüphane hizmetleriyle ilgili temel hedefleri vermesi bakımından halâ geçerlidir. Line da bu kanunu, özellikle akademik kütüphanelerin içinde buldukları durumları açısından yeniden değerlendirerek, ona nasıl riayet edilmediğini ve ona nasıl ters düşüldüğünü göstermek istemiştir (Line 1979:557-558). Birinci kanun olan "Kitaplar Kullanılmak İçindir" in gerçek anlamı, koleksiyonların ve kütüphane hizmetlerinin kullanıcıların gereksinimlerine göre değerlendirilmesi gereğidir. Bu madde ayrıca maliyet tasarrufunu da gözönüne alınmasını gerektirir. Kütüphane hizmetlerinin verilmesinde "her bir kullanımın fiatı", koleksiyona nelerin dahil edilip, nelerin edilmemesi konusunda alınacak kararlarda temel öge olmalıdır. Line, Ranganathan'ın birinci kanununun yerine, günümüzde birçok kütüphanenin "Kitaplar Toplanmak İçindir" i uyguladıklarını söyler.

İkinci kanun olan "Her okuyucunun Bir Kitabı Vardır", birinci maddenin mantıksal bir sonucudur. Bir kütüphaneden alınan veya kütüphane içinde kullanılan kitaplar bize

sadece başarıları yansıtır, başarısızlıkları göstermez. Yani kullanılan her kitap bir başarıdır. Ancak kullanım hacmi, tatmin oranına çevrilmedikçe, oldukça anlamsızdır. Bunu yapmak için belirli bir konuda materyal arayan kişinin, istediği zamanda bu materyali bulabilme olasılığının belirlenmesi gereklidir. Diğer bir deyimle, bir kütüphanede aranılan her materyalin ne kadarı bulunmakta (başarı), ne kadarı bulunmamaktadır (başarısızlık)? Line, bunları gözönüne alarak, ikinci kanunu bugün için "Bazı Okuyucuların Kitapları Vardır" şeklinde ifade etmektedir.

Ranganathan'ın üçüncü kanunu olan "Her Kitabın Bir Okuyucusu Vardır", ikinci maddeyi tamamlamaktadır. Buna göre kütüphanenin rolü oldukça pasiftir. Ancak kütüphanelerin daha dinamik kurumlar olmaları gerekir. Kütüphanelerin önemli bir fonksiyonu da, kendilerinde bulunanlar kadar, okuyucularına gerekli, ilginç olabilecek materyallerden de onları haberdar etmek olmalıdır. Kütüphaneler sadece kendilerinde bulunan materyallerle değil, erişebilecekleri ile de ilgilenmelidirler. Üçüncü kanunun önemi, kullanıcıların istedikleri materyali bulabilmeleri kadar, kitapların da olası okuyucularını bulabilmelerinin gerekliliğidir. Bu yüzden kütüphaneler, hangi kaynakların okuyuculara sunulduğu konusunda, okuyucuları haberdar etme becerilerinden dolayı da değerlendirilmelidir. Line'in bu maddeye karşı getirmiş olduğu madde ise "Bazı Kitapların Okuyucuları Vardır" şeklindedir.

Ranganathan'ın dördüncü kanunu olan, "Okuyucunun Zamanı Zıyan Edilmemelidir" hemen hemen Kanun'un bütün maddelerinin önüne geçmektedir. Kütüphaneler, kullanıcı ihtiyaçlarını mümkün olan en hızlı bir biçimde karşılamalıdır. Bir bilginin erişilebilir olması, onun kullanılabilir olmasının esas ögesidir. Eğer bir bilgiye erişmek için çok çaba harcanacaksa o bilgi erişilmez olarak nitelenebilmektedir. Kütüphane hizmetlerine ait birçok değerlendirmede yapılan hatalardan biri de, okuyucunun zamanına önem verilmeyişidir. Kullanıcıların kütüphaneden yararlanmak için harcadıkları zamanı, muhtemelen daha üretken işler için de kullanmaları mümkündür. Line bu konuda "Okuyucunun Zamanını Zıyan Edin" şeklinde bir madde getirerek, kütüphanelerin dördüncü kanuna nasıl ters düştüklerini göstermek istemektedir.

Ranganathan'ın beşinci ve son kanunu bilindiği gibi "Kütüphane büyüyen bir organizmadır." Bu, sosyal durumlara ve teknolojik gelişmelere uyarlanabilirliği içermektedir. Kütüphaneler yeniliklere ne kadar zamanda kendilerini uydurabilmektedirler? Yeni teknolojinin sunduğu yeniliklerden yararlanabilme becerileri bakımından da kütüphaneler değerlendirilmelidirler.

Ayrıca kütüphaneler, sadece mevcut istekleri karşılama konusunda kendilerini geliştirmemeli, yeni kullanıcıları çekme ve mevcut kaynaklar için yeni kullanım

alanları bulma bakımlarından da becerilerini geliştirmelidirler. Ancak bu şekilde yaşayan bir organizma olabilirler.

Line'in beşinci kanun yerine getirdiği kanun "Kütüphane Anıt Bir Mezardır" Line'nin bu iddiaları bir abartma olarak görünse de, bunlarda gerçek payı olduğu ortadadır. Kütüphaneler uzun yıllar objektif bir değerlendirmeden uzak olarak çalışmışlardır. Objektif değerlendirme kriterleri kütüphane hizmetlerine uygulandığında ise ortaya şaşırtıcı sonuçlar çıkmıştır (Lancaster 1988:12). Ranganathan'ın Beşinci Kanunu sağlıklı büyüme için ana gereçleri vermektedir. Sağlıklı büyüme değişen şartlara uyum gerektirmektedir. Bu uyum ise, yapılması gerekli değişiklikler ve bunların en iyi biçimde gerçekleşmesi için değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır.

III.4. KOLEKSİYON DEĞERLENDİRMESİ, NEDENLERİ VE YARARLARI

Mosher, koleksiyon değerlendirmesini "Koleksiyonun kalitesini tayin etmek, ölçmektir" diye tanımlarken (1979:16), Evans da değerlendirmenin materyalin entellektüel içeriği ile ilgili olduğunu söylemektedir (1987:20).

Ranganathan Kanunu, tüm olarak kütüphane hizmetleri ile ilgili olmakla beraber, özellikle koleksiyon açısından çok önemlidir. Uzun zamandan beri koleksiyon, kütüphane

hizmetlerinin değerlendirilmesi içinde önemli bir konu olarak yer almıştır. Koleksiyona bu kadar önem verilmesinin nedeni, onun bütün kütüphane hizmetleri üzerinde etkisinin olmasındandır. İkinci bir neden de, onun somut bir gerçek olduğu ve işletme ile sağlanan hizmetlerden daha kolay bir şekilde değerlendirilebilmesidir. Buna rağmen koleksiyon, diğer hizmetlerden ayrı tutularak değerlendirilmemelidir (Lancaster 1988:17).

Herhangi bir kütüphanenin koleksiyon değerlendirilmesi, o kütüphanenin kuruluş amaçlarına, hedeflerine uygun olmalıdır. Koleksiyon yönetimi ve koleksiyon geliştirmenin önemli bir fonksiyonu olan koleksiyon değerlendirmesi, plânlama, seçim ve ayıklama işlemleriyle ilgilidir. Bir bakıma, bir kütüphanenin koleksiyon değerlendirmesi onun seçim metodlarının ve sağlama politikalarının da değerlendirilmesidir. Yönetime yardımcı olacak verilerin toplanıp genelleştirilmesini sağlayan koleksiyon değerlendirme çalışmaları, özellikle koleksiyondaki zayıf ve kuvvetli yanları tanımlayarak, geleceğe ait koleksiyon stratejilerinin kurulmasında yardımcı olmaktadır (Bonn 1974:265; Mosher 1984:212).

Koleksiyon Değerlendirilmesinin Nedenleri

Koleksiyon değerlendirilmesinin nedenlerini iki gruba ayırabiliriz (Evans 1987:312-313)

A- İç Nedenler:

1- Koleksiyon geliştirmeyle ilgili gereksinimlerden kaynaklanan nedenler.

2- Bütçe ile ilgili gereksinimlerden kaynaklanan nedenler.

B- Dış Nedenler:

1- Kütüphane ile ilgili gereksinimlerden kaynaklanan nedenler.

2- Kütüphane dışındaki gereksinimlerden kaynaklanan nedenler.

A-1. Koleksiyon geliştirmeyle ilgili gereksinimlerden kaynaklanan nedenler şunlardır:

- 1- Koleksiyonun gerçek kapsamı nedir, hangi konuları kapsamaktadır?
- 2- Koleksiyonun derinliği nedir? İçerdiği materyallerin miktarı ve tipleri nelerdir?
- 3- Koleksiyonun kütüphane içinde ve ödünç verme yoluyla kullanımı nasıldır?
- 4- Nicelik ve nitelik yönlerinden koleksiyonun zayıf yanları nelerdir?
- 5- Nicelik ve nitelik yönlerinden koleksiyonun kuvvetli yanları nelerdir?
- 6- Koleksiyon geliştirme politikasındaki problemler nelerdir? (Eğer varsa)

- 7- Koleksiyon geliştirme politikasında hangi değişiklikler olabilir?
- 8- Koleksiyon geliştirmeyele ilgili personel, işlerini ne derece iyi yapmaktadırlar?
- 9- Koleksiyon geliştirme programları için veri sağlanması,
- 10- Ayıklama projeleri için veri sağlanması,
- 11- Koleksiyon envanteri için veri sağlanması.

A-2. Bütçe ile ilgili gereksinimlerden kaynaklanan nedenler:

- 1- Koleksiyonun zayıf alanlarını takviye etmek için gerekli harcamaların alınmasına yardımcı olmak,
- 2- Koleksiyonun kuvvetli alanlarının koleksiyonda devamını sağlamak için, gerekli harcamaların yapılmasına yardımcı olmak,
- 3- Geriye dönüşlü koleksiyon geliştirme çalışmaları için gerekli harcamaların yapılmasında kolaylık sağlamak,
- 4- Koleksiyonun bütünü hakkında alınacak kararlarda yardımcı olmak.

B- Dış Nedenler:

B-1. Kütüphane ile ilgili gereksinimlerden kaynaklanan nedenler:

- 1- Kütüphanenin performansı nasıldır? Düşük mü,

yeterli mi yoksa ortalamanın üstünde mi?

- 2- Materyal alımları için bütçe istekleri mantıklı mıdır?
- 3- Bütçe, yeterli destek sağlıyor mu?
- 4- Kütüphane, benzer topluluklara hizmet veren diğer kütüphanelerle karşılaştırılabilir midir?
- 5- Kütüphane içinde genişleme için (yer bakımından) seçenekler var mıdır?
- 6- Koleksiyon çok eski midir?
- 7- Koleksiyon programındaki koordinasyon yeterli midir?
- 8- Fazla kopye (duplicate) kitapların koleksiyon içindeki durumu nedir?
- 9- Fiyat/yarar oranı nedir?

B-2. Kütüphane dışındaki gereksinimlerden kaynaklanan nedenler:

- 1- Çeşitli ağlar ve işbirliği programları için veri sağlama,
- 2- Bağış sahipleri için veri sağlama,
- 3- Varsa kütüphaneye parasal yardım sağlayan kurumlara veri sağlama.

Koleksiyon Değerlendirmesinin Yararları:

Çok iyi plânlanmış bir koleksiyon değerlendirmesinin bir kütüphane için yararları aşağıdakilerden biri veya

birkaçı olmalıdır (Mosher 1979:17):

- 1- Koleksiyonun kapsamı, derinlik ve genişliğinin daha doğru bir şekilde ortaya konması,
- 2- Koleksiyon plânlaması için ana prensipleri veren bir rehber olarak kullanılması,
- 3- Koleksiyon geliştirme politikasının hazırlanmasına yardım etmesi,
- 4- Koleksiyon geliştirme politikasının geçerliliğini ölçmek için bir yol olması,
- 5- Koleksiyonun kalitesini ve uygunluğunu araştırmak için bir yöntem olması,
- 6- Koleksiyonu geliştirmek ve yetersizlikleri düzeltmek için bir araç olması,
- 7- Koleksiyonun zayıf alanlarını geliştirmek için personel ve mali kaynaklar üzerinde bir odaklanma fırsatı yaratması,
- 8- Bütçe artışlarını haklı göstermesi.

III.5. KOLEKSİYON DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

Kitap koleksiyonları hem nicelik hem de nitelik yönünden değerlendirilebilmektedir. Literatürde, yıllardır çeşitli yazarlar tarafından, değişik amaçlarla koleksiyon değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmiş ve uygulanmış olduğunu görmekteyiz. Bunların bir kısmı bazan tek başına, bağımsız olarak, bazan da başka tekniklerle birleşik

olarak kullanılmıştır. Koleksiyon değerlendirmesinde görülen bu değişik görüşlere karşılık biz, bu konuda Lancaster'in en yeni sınıflama şeklini esas kabul etmekteyiz (Lancaster 1988:17). Buna göre, koleksiyon değerlendirme yöntemleri, nicelik ve nitelik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

III.5.1. KOLEKSİYONUN NİCELİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Koleksiyonun nicelik olarak değerlendirilmesi, onun sayısal büyüklüğü ile ilgilidir. Bu değerlendirme ile her zaman, bazı standart ölçüler kullanarak doğruları araştırmak kolay olmuştur.

Koleksiyonun nicelik yönünden değerlendirilmesinde, koleksiyonla ilgili aşağıdaki konular incelenmektedir:

(Lancaster 1977:166)

- Koleksiyonun tam olarak büyüklüğü,
- Çeşitli kategorilere göre koleksiyonun büyüklüğü,
(Konu alanları, basım yılı, dil, materyal tipi gibi)
- Koleksiyonun geçmiş senelere göre en yeni büyüme oranı (artış oranı)
- Diğer değişkenlere göre koleksiyonun büyüklüğü
(Kişi başına düşen kitap sayısı, ödünç verme başına düşen kitap sayısı)
- Koleksiyonla ilgili harcamalar (Kişi başına düşen harcamalar ve bütün bütçede koleksiyon ile ilgili

harcamalar)

Koleksiyonun nicelik yönünden değerlendirmesi için en iyi ölçüt onun büyüklüğüdür. Kişi başına düşen kitap sayısı ise arada sırada kullanılan bir ölçüdür. Bu tip ölçüler eğer kitap koleksiyonu çok kullanılıyorsa, kütüphanenin hizmet ettiği toplumun gereksinimlerine çok cevap veriyorsa anlamlı olabilmektedir.

Üniversite kütüphanelerinde çeşitli tip kullanıcı olduğundan, araştırma yapan öğretim üyeleri ve lisansüstü öğrencilerinin çeşitli bibliyografik kaynaklara ve araştırma koleksiyonuna gereksinimleri olduğundan, koleksiyonun büyüklüğü önem kazanmaktadır. Bu görüş herhangi bir üniversite kütüphanesi koleksiyonuyla ilgili minimum yeterli büyüklüğe karar vermek için çeşitli formüllerin geliştirilmesine yol açmıştır. Birinci formül Clapp ve Jordan tarafından ortaya atılan bir formüldür (1965:373-376, Lancaster 1977:169, 1970):

$$V: 50\ 750 + 100F + 12E + 12H + 335U + 3\ 050M + 24\ 500D$$

Bu formül bir akademik kütüphane koleksiyonu için gerekli büyüklüğü etkileyecek bazı faktörleri içermektedir.

F: Öğretim elemanı sayısını,

E: Tüm lisans öğrenci sayısını,

- H: Son sınıf öğrenci sayısını,
 U: Lisans anabilim dalı programları sayısını,
 M: Master düzeyindeki anabilim programları sayısını,
 D: Doktora düzeyindeki anabilim programları sayısını,
 V: Koleksiyonu ifade etmektedir.

50 750 ise bir üniversite kütüphanesi için temel bibliyografik kaynaklardan elde edilen sabit bir sayıdır. Yukarıdaki faktörlerle ilgili sayı kadar cilt sayısı bu sabit koleksiyon sayısına eklenir. Böylece bir akademik kütüphane için minimum yeterli büyüklük elde edilmektedir.

"Association of College and Research Libraries" de buna benzer bir formül hazırlamıştır. Bu formülde ise, koleksiyona ait sabit sayı 85 000 dir. Diğer faktörler için ise, her bir tam zamanlı öğretim elemanı için 100 cilt, lisans öğrencileri için 15 cilt, lisans programları için 350 cilt, yüksek lisans programı için 9 000 cilt, programı altı yıl süren anabilim dalı için 6 000 cilt, her doktora programı için 25 000 cilt bu sayıya eklenerek yeterli büyüklük oluşturulmaktadır (Lancaster 1988:15; Johnson 1986:154).

Koleksiyonun bugünkü sayısal büyüklüğü, onun geçmiş

senelere göre artış oranı da hesaba katılarak düşünül-
mektedir. Eğer bu oran hesaba katılmazsa, koleksiyon,
oldukça küçük bir koleksiyon olarak anlaşılabilir.
Uzun zaman önce kurulmuş bir kütüphane, yeni yayınlara son
zamanlarda para harcamıyorsa, büyük bir kütüphane olmasına
karşılık kullanıcı gereksinimlerini iyi karşılayamıyor
olabilir. Piternick büyüme oranını, koleksiyonun artış
oranından ziyade, kitap sayısı olarak düşünülmesi
gerektiğini söylemektedir (Piternick 1969:224). Onun en
çok üstünde durduğu nokta da, akademik başarı ile kolek-
siyonun büyüklüğü arasında pozitif korelasyon olmasıdır.
Buna Lancaster de katılmaktadır (Lancaster 1988:20). Or-
taya çıkan diğer bir nokta da, büyüme oranının eski
kütüphanelerden çok, yeni ve küçük kütüphanelerde daha da
artmaya meyilli olmasıdır. Büyüme oranı birçok kütüphanede
ayıklama politikalarını da etkilemektedir.

Richard ve Orsagh, Amerika'daki çeşitli akademik
kütüphanelerinin koleksiyonları ve harcamalarıyla, fakül-
telerin büyüklüğü ve öğrencilerin sayısı arasındaki
ilişkiyi incelemiştir. İncelemeleri sonunda şuna işaret
etmişlerdir: Koleksiyonun büyüklüğü ve kütüphane harcama-
larıyla, fakültelerin büyüklüğü ve yüksek lisans program-
ları arasında büyük bir korelasyon görülmektedir. Lisans
öğrenci sayısının artmasının ise, koleksiyon büyümesi ve
harcamaları üzerinde etkisi az görülmüştür (Lancaster
1977:172).

III.5.2. KOLEKSİYONUN NİTELİK YÖNÜNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kitap koleksiyonun nitelik yönünden değerlendirilmesi, objektif olarak koleksiyonun değerinin, kalitesinin incelenmesidir. Genel olarak koleksiyonun nitelik yönünden değerlendirilmesi nicelik yönünden değerlendirilmesinden daha zor bir işlem olmaktadır. Koleksiyonun nitelik yönünden değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler şunlardır:

(Lancaster 1988:17)

- Uzmanlarca Yapılan Değerlendirme
(Expert judgement)
- Çeşitli bibliyografyaların standartlar gibi kullanılması (List-checking)
- Kullanım Analizi (Analysis of use).

Koleksiyonun nitelik yönünden değerlendirme yöntemlerinden biri olan "Uzmanlarca yapılan Koleksiyon Değerlendirmesi", bir veya birden fazla uzman kişi tarafından koleksiyonun incelenmesidir. Kişi, dışardan bir danışman veya kurumun bir üyesi olabilir. Bu, özellikle akademik ve diğer araştırma kütüphanelerinde çok kullanılan bir yöntemdir ve subjektiftir. Fakat, çalışmayı yöneten kişi çeşitli konulara ait bilgi sahibi ise, bu çalışma değerli olabilmektedir (Webb 1969:457,458; Bonn 1974:279, Kusnerz 1983:45, Evans 1987:315).

En sık kullanılan yöntemlerden biri de, çeşitli bibliyografyaların kütüphane koleksiyonunun değerlendirilmesinde kullanılmasıdır. Bu yöntemle koleksiyondaki bir veya daha fazla konu alanı, konu bibliyografyaları veya diğer bir kütüphanenin koleksiyonu ile karşılaştırılır. İlk defa 1933 yılında Chicago Üniversitesi Kütüphane personeli, bu yöntemi kullanarak, yüzlerce bibliyografya ile kütüphane koleksiyonunu gelecekteki gereksinimlere cevap verip veremeyeceğini anlamak için incelemiştir (Evans 1987:317). Bu yöntemde, bibliyografyalar ile kütüphanedeki eserlerin büyük sayıda birbirine uygunluğu, koleksiyonun kalitesinin iyi olduğunu göstermektedir. Çünkü bu bibliyografyalar otorite olarak kabul edilen eserlerdir. Bunlara örnek olarak, üniversite kütüphaneleri için, yüksek öğretim programına uygun ve seviyesi yüksek olarak seçilmiş, yaklaşık 50 000 eser adı içeren "Books for College Libraries"i verebiliriz. Bu tip değerlendirme, eğer bibliyografyalar iyi seçilmiş ise, bir kütüphane koleksiyonunun zayıf noktalarını ortaya çıkarabilmektedir (Bonn 1974:275, Lancaster 1977:174, Gardner 1981:234, Evans 1987:316,317).

Lancaster, kütüphane koleksiyonlarının değerlendirilmesinde, uzmanlarca yapılan değerlendirmede konu uzmanlarını ve bibliyografyaların standartlar gibi kullanılması yönteminde de bibliyografyaları dış standartlar olarak kabul etmektedir. Bunlara karşı, koleksiyonun

nasıl kullanıldığı ile ilgili koleksiyon değerlendirme-
sinin, koleksiyonun nitelik yönünden değerlendirme
yöntemleri içinde en önemlisi olduğunu söylemektedir
(Lancaster 1982:16). Çünkü kullanım analizleriyle kolek-
siyon değerlendirmesinin daha objektif bir anlayışla
yapıldığı çok açık olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır
(Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1980:432, Lancaster
1982:15, Evans 1987:323). Kullanım analizlerinin birinci
amacı, koleksiyondan bugünkü kullanım örnekleri alıp
inceliyerek, koleksiyonun kuvvetli ve zayıf yönlerini
bulmaktır. Bu da, kullanıcı gereksinimleri gözönünde
tutulurak koleksiyon geliştirme politikalarının yeniden
düzenlenmesine yol açabilmektedir. Genel olarak koleksiyon
geliştirme politikaları yenilenirken daha önce yapılmış
çalışmalarla ispat edilen şu gerçeğe dayanılmaktadır ki
bu, aynı zamanda gelecekteki sağlama politikalarını da
etkilemektedir: Koleksiyonla ilgili bugünkü kullanım
örnekleri, gelecekteki kullanımın güzel bir göstergesi
olabilir. Çünkü bir kitaba ait geçmiş kullanım, o kitabın
bugünkü kullanımının göstergesi olmuştur. Kullanım analiz-
lerinin ikinci amacı ise, koleksiyondaki az kullanılan
kitapları ortaya çıkarmaktır. Bunlar gelişmiş ülkelerde
kütüphanelerin az erişilen bölümlerine çekilmekte veya
koleksiyondan ayıklanmaktadır (Lancaster 1988:33).

Son yıllarda koleksiyon değerlendirmesinin, kullanım
analizlerinin de içinde yer aldığı kullanım ve kullanıcı

araştırmaları üzerinde odaklandığı görülmektedir. Konu Amerikan Kütüphaneciler Derneği tarafından çeşitli kongrelerde tartışılmış ve Kaynaklar ve Teknik Hizmetler Bölümü, Koleksiyon Yönetimi ve Geliştirme Komitesi'nin Kullanım ve Kullanıcı Araştırmaları Alt Komitesi (American Library Association Resources and Technical Services Division, Collection Management and Development Committee, Use and User Studies Subcommittee)'nin ye ve danışmanları tarafından bir doküman hazırlanmıştır. Çeşitli kongrelerde sunulan ve onaylanan bu dokümanda kullanım ve kullanıcı araştırmaları, koleksiyon değerlendirilmesinde önemli bir araç olarak görülmekte ve onların koleksiyon kullanımı ve kullanıcı beklentileriyle ilgili bilgilerin sistematik olarak toplanmasındaki önemine işaret edilmektedir. Doküman, ayrıca kitap, dergi ve diğer materyallerin kullanım derecesine karar vermek için çeşitli yöntemleri içermektedir (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:432-440)

IV. BÖLÜM

KULLANIM VE KULLANICI ARAŞTIRMALARI YOLUYLA YAPILAN KOLEKSİYON DEĞERLENDİRMESİ

IV.1. TANIMLAR

Konumuz kullanım yoluyla koleksiyon değerlendirilmesi olduğu için, kullanım (use) ve kullanıcı (user) kelimele-
rinin öncelikle tanımlanması gerektiği düşüncesindeyiz.

Literatürde çeşitli tanımlarla karşılaşmaktadır. Burada, bu tanımlar kronolojik bir sıra takip etmeden, mantıksal bir biçimde verilmeye çalışılmıştır.

Christiansen, Davis ve Reed-Scott'a göre (1983:434) "kullanım" kelimesi kitap, periyodik veya koleksiyonun çeşitli bölümlerinin ne kadar sıklıkta kullanıldığını, kullanılıp kullanılmadığını anlatır ve kullanılan materyal üzerinde odaklanır. "Kullanıcı" ise, kitap, dergi veya koleksiyonun herhangi bir bölümünü kullanan kişidir. Böylece kullanıcı araştırmasında birey, analizin bir birimidir.

Broadus (1989:317)'a göre, kullanım araştırmasında bir grup kütüphane materyali ile çalışmaya başlanır ne kullanıldığına ve ne kadar kullanıldığına karar verilmeye

çalışılır. Kullanıcı araştırmaları ise, bireylerle ve onlara sorulan sorularla ilgilidir. Kütüphane materyallerinin ne kadar çok kullanıldığı ve ne çeşit kaynak kullanıldığı ile ilgili sorular sorulur.

Bookstein'e (1980) göre kullanım, "bir kitabı gözden geçirmek, küçük bir bölümünü okumak ve kitabı yararlı bulmak"tır (Bakınız Behesti 1989:728).

Behesti'ye göre (1989:367) "kullanım" kavramı çeşitli kişilerce değişik olarak anlaşılmaktadır. Yazar, bir kitap ödünç verildiğinde gerçekten okunup okunmadığı, ne zaman okuyucuların bunu okuduğu ve bu materyali okumak için ne kadar zamanın onlara gerektiği ile ilgili çalışmalar yapmıştır. "Kullanım"ı, "bir kişinin ödünç aldığı bir kitabı okumak veya gözden geçirmek için sarfettiği zaman miktarı" olarak tanımlamıştır. Hamburg (1974:113) ise bu zamana "Gösterim zamanı" (exposure time) adını vermiştir. Bu ölçü, kullanıcının her doküman için ödünç verme süresi içinde harcadığı saatlerle ifade edilen zaman miktarıdır. Kantor ise bu zamana "İlişki süresi" (contact time) adını vererek "Bu, kullanıcının dokümandan sağladığı hemen hemen en kesin yarar ölçüsüdür" (1976:105) demektedir.

Zweizig ise (1977:3) daha genel bir tanım yaparak "Kütüphane kullanımı, kütüphane hizmetlerinin çıktılarıdır. Hizmet potansiyelinin kinetik hale dönüştüğü nokta-

dır" diyerek "kullanım"ın kütüphane sisteminin etkinliğinde odaklandığını söyler.

Line'da "Sistematiik olarak, verilen bir zaman dilimi içinde kütüphanenin etkinlikleri, işletilmesi, personeli kullanımı ve kullanıcılarıyla ilgili verilerin toplanması" şeklinde kullanıcı araştırmasını tanımlar (Bakınız: Butler and Gratch 1982:322).

Görüldüğü gibi özellikle "kullanım" ile ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Araştırmacılar, kendilerince daha iyi ve doğru bir biçimde "kullanım" ölçebilmek için tanımlar yapmışlar ve bunlarla ilgili yöntemler geliştirmişlerdir.

IV.2. KULLANIM VE KULLANICI ARAŞTIRMALARI

Kullanım ve kullanıcı araştırmalarının amacı, kütüphanelerdeki mevcut hizmetlerin etkinliğini artırmaktır. Her kütüphane, koleksiyonlarını kendi kullanıcı toplumunun bilgi gereksinimleri için geliştirir. Eğer bir kütüphane koleksiyonundaki çeşitli tip materyalin az kullanıldığı veya hiç kullanılmadığı gözlenmekteyse, o kütüphane koleksiyonunun ileriye yönelik olarak nasıl gelişeceğini de hesaba katarak yapılacak en iyi işlerden biri koleksiyonun nasıl kullanıldığının analiz edilmesidir.

Kullanım ve kullanıcı araştırmaları; kullanıcı, koleksiyon ve kütüphane hizmetleri arasındaki karşılıklı etkileşimi analiz ederek, kullanım dağılımının ve yoğunluğunun ölçülmesini sağlar. Koleksiyonların kapsam ve derinliği ile ilgili zayıf ve kuvvetli yanları ortaya çıkararak, koleksiyon geliştirme, bütçe plânlanması işlemlerinde temel prensiplerin oluşturulmasına katkı sağlar (Martin 1976:483, Christiansen, Davis ve Reed-Sott 1983:433).

Kullanım ve kullanıcı araştırmaları kütüphanelerin kimler tarafından, ne zaman ve nasıl kullanıldığını ile ilgilidir. Bunlardan kütüphaneleri kimlerin, neden ve ne zaman kullandığını konusunda yapılanların sonuçları kolaylıkla elde edilip, kütüphane yönetiminde karar verme işleminde kullanılır. Buna rağmen, kütüphanelerin nasıl kullanıldığını ile ilgili olanları karmaşık ve zaman alıcı olduklarından diğerlerinden daha seyrek yapılmaktadır. Bu araştırmaların sonuçlarından elde edilen veriler seçim, sağlama, fon ayarlamaları gibi koleksiyon geliştirmenin çeşitli fonksiyonlarıyla ilgili olarak, alınacak her seviyedeki kararlarda kullanılmaktadır (Butler ve Gratch 1982:322, Martin 1976:484).

Kullanım ve kullanıcı araştırmaları dünyanın değişik yerlerinde, değişik şekillerde yapılmaktadır (Tobin 1974: 102, Lazinger 1984:166). Tobin'in Library Literature'ı

detaylı bir şekilde inceleyen makalesinden anladığımızı göre, ilk defa Library Literature'de 1949-1951 yılları arasında "kullanım" (use) ile ilgili bir adet başlık görülmüş, bunu 1960'da "kullanım araştırmaları" (use studies) başlığı izlemiştir (Tobin 1974:101-113). 1960'dan sonra ise çalışmaların arttığı görülmektedir. Bunlar halk, üniversite ve özel kütüphanelerin yürüttükleri çeşitli konularda yapılmış araştırmalardır. Bunlar arasında kitap ve dergi kullanımı üzerine yapılanlar çoğunluktadır. Bütün dünyada yapılan kullanım araştırmalarının çoğu Amerika Birleşik Devletleri'nde (%60) yapılmıştır. En yaygın olanı da ödünç verme kayıtlarıyla ilgili olarak yapılanlardır (Tobin 1974:101-113).

Kullanım ve kullanıcı araştırmaları çeşitlidir. Bunlar, çeşitli ödünç verme analizleri, kütüphane-içi kullanım analizi, doküman sağlama testleri, koleksiyondaki eserlere erişmeye ilişkin çalışmalar ve kullanıcı araştırmalarıdır (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:432-440). Bunlardan herhangi biriyle ilgili bir araştırma düzenlenmeden önce, beklenen sonuçların ve yöntemlerin limitleri ve yararları açık bir şekilde ortaya konmalıdır. Birçok yazara göre, bir tek yöntem kullanmaktan ziyade, birleşik yaklaşımlar daha etkilidir. Son zamanlarda yapılan birçok değerlendirme projelerinde birkaç değişik yöntem kullanılmıştır. Böylece kullanılacak her tekniğin avantajlarından yararlanmak mümkün olabilmektedir (Evans 1987:323).

IV.3. KULLANIM VE KULLANICI ARAŞTIRMALARINDA İZLENEN

TEMEL BASAMAKLAR

Amerikan Kütüphaneciler Derneği'nin Teknik Hizmetler Bölümü, Koleksiyon Yönetimi ve Geliştirme Komitesi'nin Kullanım ve Kullanıcı Araştırmaları Alt Komitesi'nin hazırladığı yönerge niteliğindeki dokümana göre bir kullanım ve kullanıcı araştırmasındaki temel basamaklar şunlar olmalıdır (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:434):

1- Araştırmanın amacını ve sınanacak hipotezi açıklamak,

2- Literatür çalışması yaparak daha önce bu konuda neler yapıldığını araştırmak, kullanım ve kullanıcı çalışmalarıyla ilgili bütün görüşleri öğrenmek,

3- Hangi verilerin toplanacağına ve hangi yöntemin uygulanacağına karar vermek,

4- İncelenecek olan koleksiyonla ilgili evren seçimi yapmak,

5- Hangi veri analizi yöntemi veya tekniği kullanılacağına karar vermek,

6- Elde edilecek sonuçların sunuluş ve kullanılış biçimlerine karar vermek,

7- Destekleyici veriler sağlamak için incelemenin nasıl gelişip yürütüldüğünü belgelerle sunmak.

IV.4. ÖRNEKLEM YÖNTEMLERİ

Koleksiyonla ilgili birçok kullanım ve kullanıcı araştırmalarında değerlendirme, bir örneğe dayandırılmaktadır. Bu örnekler yerdizin kartlarından, ödünç verme kayıtlarından veya okuyuculardan seçilir. Örneklem (Sampling) yapılmazsa araştırmadan istatistiksel sonuçlar elde etmek mümkün olmaz. Örneklem, genel olarak seçilmiş bir zaman dilimi içinde yapılır. Geçerli bilgiler elde etmek için, örneklem ve örnek (Sample) teknikleri araştırmanın amaçlarına uygun olarak ve dikkatlice seçilmelidir. Elde edilen bilgiler, bütün evrenden alınan örneğe uygulanarak, bilinmeyenler tahmin edilmelidir (Jain 1969:247, Goldstein 1977:195-200, Fussler and Simon 1969:5,11; Chiristiansen, Davis ve Reed-Scoot 1983:434).

Kullanım ve kullanıcı araştırmalarında kullanılan örneklem yöntemleri şunlardır:

1- Rastgele Örneklem (Random Sampling): Türdeş (homojen) bir evren için uygulanır. Örneklem seçimi evrenden

rastgele sayılar çekilerek yapılır.

2- Sistematik Örneklem (Systematic Sampling): Evrenden rastgele olarak aralık tespit edilir ve bu aralık kullanılarak birimler seçilir.

3- Tabakalı Örneklem (Stratified Sampling): Evren yeterince türdeş olmadığı, evrenin çeşitli grupları arasında karşılaştırma yapmak istendiği zaman kullanılır. Evren önce gruplara ayrılır ve bunlar içinden rastgele olarak birimler seçilir.

Bütün bir kitap koleksiyonundan veya koleksiyonun bazı bölümlerinden örneklem çıkartılırken, örnek birim (Sample unit), örnek çerçeve (Sample frame) ve örneklem yöntemini tayin etmek gerekmektedir. Kitap koleksiyonuyla ilgili olarak, daha önceki araştırmalarda kabul edilen örnek birim, örnek çatı ve örneklem yöntemi şunlardır:

Örnek Birim: Bütün bibliyografik bilgileriyle kitap adı (Bütün ciltleri, bütün kopyaları ve edisyonları içeren bir kitap adı).

Örnek Çerçeve: Yerdizin kartları.

Örneklem Yöntemi: Yukarıda sayılan yöntemlerden biri.

V. BÖLÜM

ÖDÜNÇ VERME YOLUYLA YAPILAN KULLANIM ANALİZLERİ

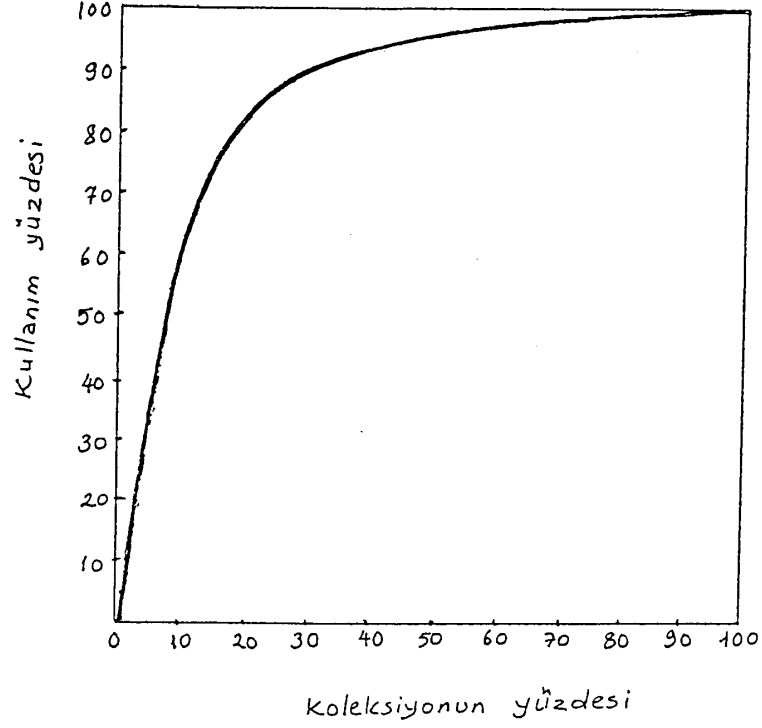
V.I. ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİ

Kullanım ve kullanıcı araştırmaları içinde en yaygın olanı hiç şüphesiz ödünç verme kayıtlarıyla yapılanlardır. Son yirmi yıl içinde birçok araştırıcı, sadece ödünç verme verilerinin kullanım ve kullanıcı araştırmalarını yönetmekte yeterli olduğu konusunda fikir birliği sağlamışlardır (Evans 1987:323, Behesti 1989:727).

Ödünç verme analizleri, kullanım hacmini materyalin tipi, materyalin yaşı, konusu ve kütüphaneye giriş tarihi gibi özelliklerini de gözönünde bulundurarak vermektedir. Koleksiyonun hangi bölümlerinin çok, hangi bölümlerinin az kullanıldığını ortaya çıkararak, kütüphane yöneticisine veri sağlamakta ve dolayısıyla koleksiyon geliştirme ile ilgili kararlar almasına yardımcı olmaktadır (Behesti 1989:397, Lancaster 1977:179,191, Carnovsky 1967:75-77).

Koleksiyonun ödünç verme yoluyla kullanımını bugüne kadar hiperbolik dağılımla gösterilmiştir (Şekil 3). Bu çizimi yorumlayacak olursak, bu kütüphane koleksiyonunun % 10'u % 60 kullanımını göstermekte, koleksiyonun % 20'si de

% 80 kullanımı göstermektedir:

Şekil-3: Koleksiyonun Kullanım Dağılımı

(Lancaster 1988:34)

Kütüphaneler için, koleksiyonlarındaki her konu sınıfının aylara ve yıllara göre kullanım artışını veya düşüşünü bilmek önemlidir (Carnovsky 1967:72). Bunlar ödünç verme analizleriyle kolayca anlaşılabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1950'lerde el ile yapılan bu çalışmalar, bugün bilgisayarlarla sürekli olarak yapılabilir.

V.1.1. ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİNİN AMAÇLARI

Geçmişte ve günümüzde belirli bir zaman dilimi içinde elde edilen ödünç verme analizleri verileri, genellikle şu amaçlar için kullanılır:

1) Koleksiyonun az kullanılan bölümlerini tanımlamak (Bunlar gelişmiş ülkelerde az erişilen depolara çekilmektedir).

2) Çekirdek koleksiyon (Core collection) ile ilgili çok kullanılan bölümleri ortaya çıkarmak (% 95 gibi),

3) Fon tayin etmek (Seçilen konularda yerdizin ile çalışılarak örneklem çıkartılıp, bunların ödünç verme oranlarının bütün ödünç verilen kitaplara oranı bulunmaktadır. Buradan elde edilen bilgi fon tayin etme ve koleksiyon geliştirmede kullanılabilir).

4) Koleksiyon geliştirme politikalarını iyileştirmek için umulandan daha fazla veya umulandan daha az kullanılan alanları tanımlamak,

5) Kullanıcı sayısını, kullanıcı özellikleriyle birlikte ortaya çıkarmak (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:435, Lancaster 1982:16).

V.1.2. ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİNİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

Koleksiyon değerlendirmesinde çok geçerli veriler sağlayan ödünç verme analizlerinin de avantaj ve dezavantajları vardır.

Ödünç Verme Analizlerinin Avantajları

- 1) Ödünç verme kullanım ve kullanıcı örneklerine yansımaktadır.
- 2) Veriler, analiz yapmak için kolayca kategorilere ayrılabilir.
- 3) Örnek büyüklüğü ve çalışmanın sürekliliği için esnekliğe sahiptir.
- 4) Bilgi birimleri kolayca sayılabilmektedir.
- 5) Elde edilen bilgi objektiftir.

Ödünç Verme Analizlerinin Dezavantajları

- 1) Kütüphane-içi kullanımı içermez.
- 2) Ödünç alınmayan materyallerin kayıtlarını içermez.
- 3) Az kullanılan ve eskijen eserleri tayin etmede başarısızdır (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:435).

V.2. OTOMASYONDAN ÖNCE YAPILAN ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİ

Kütüphane koleksiyonunun kalitesini incelemek için,

onun kullanılmasına yönelik birçok değerlendirme çalışması yapılmıştır. Bu arada, Jain'in kitap kullanımının istatistiksel analizi ile ilgili olarak 1910'lara kadar inen literatürü içine alan geniş tanıtım çalışması önemlidir (A.K.Jain: Report on a Statistical Study of Book Use. Lafayette, Ind. School of Industrial Engineering. Purdue University 1967) (Bakınız Lancaster 1977:178).

Ödünç verme analizleri Amerika'da otomatik sistemlerden önce daha zor ve zaman alıcı olan klâsik yöntemlerle yapılmaktaydı. Bu analizler için gerekli olan ödünç verme verileri herhangi bir örneklem yöntemi yardımıyla toplanmaktaydı. Jain'in, bu analizlerle ilgili olarak geliştirdiği yöntemler,

- 1) Toplanmış Veriler Yöntemi (Collection Method) ile
- 2) Belirli Bir Süre İçin Ödünç Verilenler Yöntemi' (Check-out Method) dir (1969:245).

Birinci yöntemin esası, bütün koleksiyondan veya seçilmiş konu alanlarına ait yerdizin kartlarından Rastgele örneklem çıkartılmasına ve böylece seçilen kitaplara ait en eskisinden en yenisine kadar bütün ödünç verme kayıtlarının toplanmasına dayanır. Bu yöntemin amacı koleksiyonun eskimiş bölümlerine ait oranı elde etmektir. Bu da aslında "kullanım"ın materyalin yaşına göre düşüş oranıdır.

Belirli Bir Süre İçin Ödünç Verilenler Yöntemi ile belirli bir zaman dilimi içinde ödünç alınan bütün materyallerin kullanım analizi yapılır (örneğin birbirini izleyen dört farklı ay). Bu yöntem ödünç verme kayıtlarının konu dağılımını incelemek için kullanılır.

İki yöntemi Şekil-4'de olduğu gibi karşılaştırmak mümkündür (Jain 1969:246).

Şekil-4: Toplanmış Veriler Metodu ile Belirli Bir Süre Ödünç Verilenler Yönteminin Karşılaştırılması.

	1.Yöntem	2.Yöntem
Bütün kütüphane koleksiyonu hakkında gerekli sonuçlar elde edilebilir mi?	Evet	Hayır
Uzun bir zaman dilimi için aynı gruptan kitapların kullanım oranlarına ait bilgi edinilebilir mi?	Evet	Hayır
Örnekleme plânı hazırlamak ve veri toplamak kolay mıdır?	Hayır	Evet
Kaçırılan verilerle ilgili problemlerden kaçınılır mı?	Hayır	Evet

1. Yöntem : Toplanmış Veriler Yöntemi.

2. Yöntem : Belirli Bir Süre İçin Ödünç Verilenler Yöntemi

1. Yöntem'de, uzun bir zamana ait kullanım bilgisi verildiği için ve örneklem sonuçları bütün kütüphane koleksiyonu için çok önemli olduğundan veri toplamak (Kitaplara ait en eskisinden en yenisine kadar bütün ödünç verme kayıtları) ve bunlarla ilgili örneklem plânı yaparak bu plân içerisinde çalışmak zordur. Bunun yanında, geçmişteki değişik ödünç verme kuralları ve bunların kontrol eksikliğinden dolayı kaybolan ödünç verme kartları olabilir. Ayrıca yerleştirme karışıklıklarından dolayı kaçırılan veriler ve bunların yorumunda da problemler çıkabilir. Diğer taraftan ikinci yöntem diğer yöntemin problemlerini içermemektedir. Buna karşılık, sadece ödünç verilenlerle ilgili bilgi vermesi ve gözlem süresi içinde kullanılmayan kitaplarla ilgili kesin bilgiler vermemesi onun dezavantajıdır.

V.3. NİSPİ KULLANIM YÖNTEMİ (Relative Use Method)

Bu yöntem yine Jain tarafından, yukarıda bahsedilen yöntemlerden daha iyi sonuçlar elde etmek ve onlarla ilgili dezavantajları minimuma indirmek amacıyla ortaya atılmıştır (Jain 1966,1969). Jain ilk defa bu yöntemi, 1966 Bahar - 1967 Bahar periyodu arasındaki kitap kullanımını tahmin etmek için kullanmıştır.

Kitaplarla ilgili nispi kullanımı hesaplamak için şöyle örnekler çıkartılır:

a) Bütün koleksiyondan b) Kütüphaneden ödünç alınan kitaplardan c) Kütüphane içinde kullanılan kitaplardan. Bu örneklerde kitapların konusu, dili ve yaşı, kütüphaneye geliş tarihi.. gibi özellikler gözönüne alınır. Elde edilen gerçek kullanıma ait veriler, umut edilen kullanım ile karşılaştırılır. Bu yöntem örnek olarak bir kütüphanedeki fizik kitaplarının koleksiyonun % 12'sini, jeoloji kitaplarının da koleksiyonun % 9'unu kapsadığını düşünelim. Bu kitapların aynı oranda ödünç verilen kitapları kapsadığı farzedilebilir (Yani verilen kitapların % 12'si fizik, % 9'u jeoloji). Ama gerçekte jeoloji, ödünç verilen kitapların % 15'ini, fizik te % 6'sını kapsamaktadır. Böylece jeoloji kitapları koleksiyonun çok kullanılan bir bölümü, fizik te az kullanılan bir bölümü olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır (Jain 1966:212).

Bununla ilgili diğer bir örnek Şekil-5'te gösterilmektedir. Burada Library of Congress "Q" tablosunun koleksiyondaki oranı ile kullanım oranı karşılaştırılmaktadır.

Şekil-5:Library of Congress "Q" Tablosunun Ödünç Verme Oranı ile Koleksiyondaki Oranının Karşılaştırılması

	Koleksiyon Oranı	Ödünç Verme Oranı	Karşılaştırma
Q	2.63	1.68	-
QA	15.13	28.07	+
QB	9.03	9.45	=
QC	20.54	21.15	=
QD	3.50	1.23	-
QE	2.18	2.40	=
QH	1.12	0.81	-
QK	0.24	0.16	-
QL	0.11	0.4	-
QM	0.01	0.1	=
QP	0.32	0.20	-
QR	0.09	0.05	-

+ Fazla kullanım olması

- Az kullanım olması

= Tahmin edilenle gerçek kullanımın aynı olması

(Lancaster 1982:22).

V.4. Diğer Ödünç Verme Analizleri

Literatürde Amerika Birleşik Devletleri'nde ödünç

verme verileriyle yapılan kullanım araştırmalarının çok eskiye gittiğini ve çok çeşitli olduğunu görüyoruz.

Stieg'in 1943'de "Hamilton College Library" de yaptığı analiz, üç ardışık akademik yılın ödünç verme kayıtlarına dayandırılmıştı. Stieg çalışmasında şunlara işaret etmek istemişti (Bakınız Lancaster 1977:179):

- Bir akademik yıl içinde, ödünç verilen kitapların ne kadarı, ne kadar sıklıkta ödünç verilmiş?
- Bu üç akademik yılda ödünç verilen kitapların bütün koleksiyona oranı nedir?
- Kitap yaşının ödünç vermeye etkisi.
- Konunun ödünç vermeye etkisi.

Chicago Üniversitesi Kütüphanesi'nde farklı yıllarda önemli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. 1951'de Middlesworth, koleksiyondaki hangi kitapların ikinci depoya gideceğine karar vermek için (ki bunlar az erişilen, kullanılmayan konu alanlarına ait kitaplar oluyordu) dört konuda yerdizinden örnek çıkartarak her kitabın kütüphaneye geliş tarihinden itibaren ortalama kullanımını hesaplamıştır. Bu kitapların kullanım oranlarının zamanla düştüğünü ortaya çıkarmıştır.

Chicago Üniversitesi'nde "Toplanmış Veriler Yöntemi" (Collection Method) kullanılarak yapılmış en iyi çalışma

H.Fussler ve J.Simon'un müşterek çalışmalarıdır (1961). 1954-1958 arasını kapsayan bu klâsik çalışmada en fazla şu fikir önem taşımaktaydı: Geçmiş kullanım, gelecekteki kullanımın en değerli göstergesidir (Fussler ve Simon 1969:15). Araştırma geniş bir sistematik örnekleme dayandırılmıştı. Chicogo Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki yerdizinden Ekonomi ve Alman Dili ve Edebiyatıyla ilgili 9 000 civarında kitap seçilmişti. Bunların ödünç verme kayıtları yaş, dil, kütüphaneye geliş tarihleri gibi özellikler gözönüne alınarak birlikte incelenmiştir. Fussler ve Simon aslında şunu incelemiştir: Örneğin 1970-1975 arasında, bir kitabın gerçek ödünç verme oranını saptayabilmek için hangi verilerin mevcut olması gerekir? 1970-1975 arasında kitapların gerçek kullanım oranı ne olacaktır? Fussler ve Simon araştırmada kullandıkları kitaplara ait kullanım tahminleri yapabilmek için şu kuralları saptamışlardır:

- Geçmiş kullanıma ait hiçbir kayıt elde edilemedi.
- Beş yıl öncesinden itibaren kullanım kaydı elde edildi.
- Yirmi yıl öncesinden itibaren kullanım kaydı elde edildi.

Böylece Fussler ve Simon araştırmalarında şunu ortaya çıkarmaya çalışmışlardır: Geçmiş kullanım kayıtlarının elde edilebilirliği arttığı zaman, gelecekteki kullanıma ait doğru tahmin ihtimali de o derece artmaktadır.

Fussler ve Simon bir akademik kütüphanede, kayıtlı kullanımın yani ödünç vermenin, bütün kütüphane kullanımına ait iyi bir gösterge olduğunu anlatmak istemiştir. Ancak kitapların ödünç verme kayıtlarıyla ilgili geçmişlerine gidilmeden de geleceğe ait kesin tahminler yapılabileceğini, bunda da en önemli özelliklerin kitapların yaşı ve dili olduğunu belirtmişlerdir (1969:23).

Bu geniş ve değerli çalışmadan halâ birçok üniversite kütüphanesinin kitap kullanımı araştırmalarında yararlanıldığı görülmektedir.

Fussler ve Simon araştırmasından sonra yapılan ve birçok üniversite kütüphanesince uygulanmaya çalışılmış diğer bir araştırma da, Pittsburgh Üniversitesi Hillman Kütüphanesi'nde Ekim 1968 - Haziran 1976 tarihleri arasında yapılan araştırmadır (Galvin ve Kent 1970:2317-2320).

Bu araştırmada şu hipotez kurulmuştu: "Kütüphane koleksiyonunun çok küçük bir bölümü okuyucular tarafından çok kullanılmakta ve bugüne kadar çok az kullanılan koleksiyonun büyük bir bölümü bu günden sonra muhtemelen hiç kullanılmayacaktır". 86 ay yani yedi yıldan fazla bir zamanda yapılan araştırma sonunda bulunan sonuçlar şunlar olmuştur: Satın alınan herhangi bir kitabın % 60 ödünç verilme şansı vardır. Eğer bir kitap alındığından sonra

ilk iki yılda hiç ödünç verilmemişse, bu şans % 20'ye düşmektedir. Eğer bir kitap ilk altı yılda hiç ödünç verilmemişse, bu kitabın ödünç verilme şansı, % 2'nin altına düşmektedir.

Bu sonuçlara ek olarak çalışmada, kütüphanenin 1969 yılındaki kitap sayısının ne kadarının yedi sene içinde ne sıklıkta kullanıldığı incelenmiştir. (1969 yılında kütüphanede mevcut 36 869 kitabın % 40'ı yani 14 657'si ilk yedi sene içinde hiç ödünç verilmemiştir, % 73 yani 16 132 adet kitap, kütüphaneye geldiği yıl içinde bir veya birden fazla kullanılmıştır. Kullanım sıklığı araştırmasından elde edilen verilere göre bir defa kullanılan kitaplar en fazla, iki defa kullanılan kitaplar bunun yarısı kadar, üç defa kullanılanlar da iki defa kullanılanların yarısı kadar kullanılmıştır. Böylece sekiz defaya kadar kullanım sıklığı incelenmiştir.

Pittsburgh araştırması sırasında (1975), araştırmacılar aynı zamanda, ödünç verme aktivitelerinde en güvenilir tahmini verecek en kısa ve en ekonomik zaman diliminin ne olduğu sorusuna cevap verebilecek şekilde kendilerini yönlendirmişlerdir. Bazı istatistiki çalışmalardan sonra üç günlük zaman dilimi içinde uygulanacak Rastgele Örneklem Yöntemi'nin, kendilerinin tahmin ettikleri verilerle, bütün koleksiyonunun Library of Congress sınıflama bölümlerine ait kullanım yüzdesi hakkında % 95

ve % 98 kadar yüksek korelasyon meydana getirdiğini görmüşlerdir (Galvin ve Kent 1977:2318). Pittsburgh araştırması diğer üniversite kütüphanelerinde de uygulanabilecek bir kitap kullanımı çalışmasını bütün ayrıntılarıyla veren önemli bir çalışma olmuştur.

Ettelt'de, Columbia Green Community College'de üç günlük örnek uygulayarak rastgele örneklem ile ödünç verilen kitapları incelemiş ve bu çalışma onlara onbeş aydan fazla bir zaman için tahmin vermiştir (Ettelt 1978:2314-2315).

Metz, Library of Congress'in genel koleksiyonunun kullanımını incelerken de 9 600 kadar kitabın kullanımı üç günlük bir zamanda Rastgele örneklem ile ölçülmüştür (1979:417). Bundan on yıl kadar sonra "Virginia Technology Library"de de yine aynı zaman dilimi ile Pittsburgh çalışmasına benzer sonuçlar elde etmiştir. Metz, burada önemli bir konuya işaret ederek, az sayıda ödünç verme aktivitesi olan kütüphaneler için üç günlük örneğin güvenilir tahminler elde etmede riskli olabileceğini söylemiştir (1988:510).

Ödünç verme analizlerinde materyalin yaşının da kullanımı etkilediği görülmektedir. Metz'in 1977 yılındaki çalışması buna örnek olarak verilebilir. Çalışmada 1920-1970 yılları arasında basılan kitaplarda, yeni

yıllara ait kullanım yüzdesi yüksek bulunmuştur.

Ettelt'in yukarıda sözü edilen çalışmasında da eski basım tarihli kitapların az sayıda ödünç verildiği sonucuna varılmıştır.

Bulick ve arkadaşlarının, 1979'da yaptıkları araştırmada kitap yaşının kullanıma etkisi ve kullanım sıklığı ölçülmüştür. Kitap yaşının özellikle satın alma ve ayıklama işlemleriyle ilgili olarak alınacak kararlarda önemli olduğu vurgulanmıştır (1976:175-178).

Kullanım dağılımının yayın tarihine yani kitapların yaşına göre yapılan bu analizler, koleksiyon geliştirme için de ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlar, kullanıcı özellikleriyle (meslek, üniversitedeki bölümü...) ve konu ile korelasyon yapılarak hangi kullanıcıların hangi materyalleri kullandığını ortaya çıkarma gibi, değişik şekillerde yapılabilmektedir.

Bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle ödünç verme verilerini toplama teknikleri de gelişmiş ve bu verilerle ilgili ayrıntılara inilerek, daha kolay analiz yapma olasılığı ortaya çıkmıştır.

Otomatik ödünç verme sistemleri kullanım araştırmalarında, araştırmacılara zengin veri işlemleri sağlamış ve

bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Örnek olarak Ravichandra Rao'nun Kanada Üniversitesi kütüphanelerinde ödünç verme verilerini çeşitli dağılımlara uydurmak için hazırladığı yazılım programını verebiliriz (Behesti 1989:727).

V.5. ÖDÜNÇ VERİLEN KİTAPLARIN DERS PROGRAMLARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

Bir çok araştırmacı, bir üniversite kütüphanesinin koleksiyonunun yeterli olup olmadığına karar vermek için, mevcut koleksiyonu üniversitede verilen derslerle karşılaştırma çalışmaları yapmıştır. Bu çalışmalarda, kütüphanelerde kullanılan sınıflandırma şeması yardımıyla, üniversitede verilen dersler sınıflandırma numaralarıyla eşleştirilmektedir. Böylece meydana gelen akademik profil, daha sonra ödünç verme kayıtlarıyla karşılaştırılmaktadır (Lancaster 1988:49, Mosher 1984:215).

Üniversite kütüphanelerinde ödünç verme istatistikleri, ders programlarının kütüphane kullanımına kesin bir şekilde yansımalarını gösterebilmektedir. Ders programlarıyla ödünç verme kayıtları arasındaki bu ilişki niceliksel bir ölçüdür (McGrath 1968:347). Bu konuda yapılmış araştırmalardan en önemlileri arasında şunları görüyoruz:

McGrath (1968:347-350) South Dakota School of Mines Technology'de yaptığı araştırmasında, her akademik bölüm için, bölüm profiline uygun olarak ödünç verilen kitap sayısını ve ödünç verme oranını bulmuştur.

Golden, üniversitede verilen derslerle eşleştirilen Library of Congress ve Dewey Sınıflandırma numaralarıyla ilgili olarak, önce kütüphanedeki mevcut kitap sayısını ortaya çıkarmıştır. Sonra mevcut koleksiyonun zayıf ve kuvvetli yanlarını tanımlamak için, derslerle ilgili kullanım değerlerini bulmaya çalışmıştır (Golden 1974:268-274).

Jenks ise (1976:145-152), Bucknell Üniversitesi Kütüphanesi'nde 1973/74 akademik yılı içerisinde ödünç verme verilerini analiz etmiştir. Bu verileri, her bölümün öğrenci sayısı ve Library of Congress'e göre hazırlanmış bölüm profiliyle eşleştirilmiş olan kitap sayılarıyla karşılaştırılmıştır. Bu iki karşılaştırma, koleksiyonun az ve çok kullanılan alanları tanımlamış, bu da koleksiyon ile ilgili kullanım düşüş oranını vermiş ve böylece koleksiyondan hangi bölümlerin ayıklanması gerektiği kararlarının verilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, bölüm profiliyle eşleştirilmiş koleksiyonun çeşitli bölümlerine ait kullanım oranlarını bulmuştur.

Power ve Bell (1978) de bu konuda çok özenle hazırlan-

mış bir formül sunmuşlardır. Bu formül üniversitedeki her bölüm için fakülte elemanlarının sayısını, bölüm profiliyle eşleşen kitapları, çeşitli düzeylerdeki öğrenci sayılarını ve ödünç verme kayıtlarının hepsini gözönüne alacak şekilde hazırlanmıştı (Bakınız Lancaster 1988:50).

Yine McGrath, 1972 yılında yaptığı bu çeşit çalışmalara "Classified Course Technique" adını vererek, bütün üniversite için bu tekniği kullanmıştır. Üniversite profili elde edildikten sonra yaptığı çalışmasında, profil ile eşleşen Library of Congress sınıflama numaralı kitapların eşleşmeyenlerden daha fazla kullanıldığı ortaya çıkmıştır (McGrath 1972: 217). Southwestern Louisiana Üniversitesi Kütüphanesi'nden toplanan verilere dayanarak McGrath şunu göstermek istemiştir: Bölüm profilleriyle eşleşen kitaplar,

- a) Raflardan daha çok alınıyorlar,
- b) Raflardan alınanlar, masalarda bırakılanlardan daha çok ödünç alınıyorlar,
- c) Ödünç verilmeyenlerden sayı olarak daha fazladır-
lar.

McGrath'ın bu büyük çalışması onbir aylık bir ödünç verme örneğine dayanmaktaydı. Profil ile eşleşen kitapların ödünç verilme oranı yaklaşık % 41 iken, eşleşmeyen kitapların ödünç verilme oranı, yaklaşık % 8.3 olarak sonuçlanmıştır. Bu sonuç profil eşleşmesinin ödünç vermeye etkisinin büyük olduğunu ortaya çıkarmış bulunmaktadır.

V.6. KULLANIM ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR

1- Ödünç verme kayıtları büyük bir güvenle kitap kullanımını ölçmekte kullanılabilir.

2- Bir kitaba ait geçmişteki kullanım o kitabın bugünkü kullanımının göstergesi olmuştur. Kitabın bugünkü kullanımı da, o kitabın gelecekteki kullanımının açık bir göstergesi olabilir.

3- Kütüphane-içi kullanım ile ödünç verme yoluyla yapılan kullanım birbirine paraleldir.

4- Kitap yaşının kullanıma etkisi vardır. Son yıllarda basılmış kitaplar daha çok kullanılmaktadır.

5- Ödünç verme faaliyetlerinin yoğun olduğu kütüphanelerde, üç günlük zaman dilimi, gelecek için iyi tahmin verebilmektedir. Ödünç verme faaliyetlerinin az olduğu kütüphanelerde ise bunu kullanmanın risk olabileceği unutulmamalıdır.

6- Araştırmadaki örnek ne kadar büyük olursa, o kadar iyi sonuç alınır.

7- Elde edilen ödünç verme istatistiklerinden yararlanılarak ileriki senelere ait kullanım (ödünç verme) ve "sıfır kullanım" (kullanılmayacak kitaplar) sayısı tahminleri yapılabilmektedir. Bu da, koleksiyon geliştirme ve en başta sağlama, seçim işlemlerinde kolaylık sağlamaktadır.

VI. BÖLÜM

KULLANIM VE KULLANICI ARAŞTIRMALARININ DİĞER ÇEŞİTLERİ

VI.1. KÜTÜPHANE-İÇİ KULLANIM ANALİZİ

Kütüphane-içi kullanım analizi yöntemi ile kütüphane içinde masalarda veya raflarda yer alan materyallerin kullanımını incelenmektedir. Bu araştırmanın kullanılan materyallerle ve materyalleri kullanan okuyucularla çalışılmak üzere iki yönü vardır. Koleksiyonun bütünü ile veya ondan bir örnek alınarak çalışıldığı gibi bütün kullanıcılarla veya onlardan bir örnek alınarak da çalışılabilmektedir. Kitapların konuları, yaşı gibi özellikleri bu analizlerde de gözönüne alınır (Jain 1977:150).

Hangi materyallerin kütüphane içinde kullanıldığını anlayabilmek için en kolay ve en çok kullanılan yol, masalarda bırakılan materyallerin incelenmesidir. Belirli bir zaman dilimi içinde (30 gün, bir hafta, 30 hafta....) bu kitaplar her gün belirli saatlerde toplanır (örneğin saat 10.00, 14.00, 17.00'de). Önce bu kitapların isimleri kaydedilir, sonra tekrar rafa yerleştirilir. Bu çalışma ancak okuyucuların işbirliği ile doğru sonuçlar verebilir. Okuyucuların yararlandıkları ve masaya getirdikleri kitapları tekrar rafa yerleştirmemeleri gerekmektedir.

Bunun için çalışma süresince kütüphane içinde gerekli yerlere hatırlatma mahiyetinde notlar konulabilir. Ayrıca okuyuculara bu konuda yazılı olarak hatırlatma yapmak veya kütüphane el kitaplarıyla dikkatlerini çekmek mümkündür (Lancaster 1988:54).

Burada yanlış tahminler yapılmasına neden olabilecek bir tehlike vardır ki o da okuyucuların, kütüphanecilerin (veya araştırmayı yapanların) istediği şekilde onlarla işbirliği yapmamalarıdır. Bunu ayarlamak için, okuyucuların ne kadarının veya ne oranda okuyucunun işbirliği yaptığının bilinmesi gereklidir. Eğer bu oran bilinirse, düzeltme faktörünü ortaya çıkarmak mümkün olabilir. Bu da kütüphane içi kullanımına ait doğru oranların, doğru tahminlerin bulunmasını sağlar. Düzeltme faktörünü ortaya çıkarmak için en iyi yol, kısa bir zaman için okuyucuları gözlemektir. Böylece hangi okuyucuların işbirliği yaptığına, hangi okuyucuların yapmadığına karar verilebilmektedir (Lancaster 1982:25, Jain 1977:150).

Masalarda bırakılan kitapların kullanımını incelemek bir takım yönlerden eleştirilmektedir:

a) Bazı kullanıcılar, birçok hatırlatmaya rağmen, raftan aldıkları kitapları tekrar yerlerine koymaktadırlar. Böylece gerçeği yansıtmayan kullanım tahmini yapma durumuyla karşılaşmaktadır.

b) Masa üzerinde bırakılan kitapların bir kısmı birden fazla kez kullanılabilir, bir kısmı da hiç kullanılmayabilir.

c) Bazı kitapların boyutları onların masada bırakılmalarına neden olmuş olabilir. Örneğin çok ağır kitaplar daha çok masa üzerinde bırakılıyor olabilir.

McGrath 1971 yılında bu yöntem için şöyle bir tahmin yapmıştır: "Eğer bir kitap hiç masaya götürülmediyse, onu kullanılmış saymamalıyız. Eğer sadece kitabın raftan alınmasını, masaya getirilmeden gözden geçirilmesini 'kullanım' sayarsak, masadaki kitapların sayısı bize gerçek kullanımı vermez" (1971:281).

Harris'in 1977 yılında kütüphane-içi kullanım analizi konusunda değişik bir çalışması olmuştur. Bu da masalarda bırakılan kitaplara, rafa dönmeye önce, ödünç verme işlemlerinde kullanılan farklı bir renkte tarih damgasının basılmasıydı. Bundan başka bir yöntem olarak da şu uygulanmıştır: Rastgele örneklem ile raflardaki kitaplara küçük kâğıtlarla işaretler konulmuştur. Bu kâğıtlar kitap raftayken görülmezken raftan alındığında görülmekteydi. Okuyuculardan bunları, kitaplardan yararlandıktan sonra atmaları istenmekteydi. Maalesef okuyucuların buna da tam olarak uymadığı görülmüştür. Bu iki yöntem karşılaştırıldığında şu sonuçlar ortaya

çıkıştır: Eğer kitap bir defadan fazla kullanılıyorsa, küçük kâğıtlarla kitaplara işaret koyma yönteminde kitaba ait bir tek "kullanım" sayılmaktadır. Bunun tersi olarak da damga yönteminde, birbirinin aynı kitapların kullanımı bir çok sayıda "kullanım" olarak sayılabilmektedir (Harris 1977: 124).

1986'da Rubin'in birkaç yöntemin karşılaştırmasını içeren geniş çalışması dikkate değer bir çalışmadır (Bakınız: Lancaster 1988:56). Bu çalışmada, anket, görüşme ve gözlem yöntemi kullanılmış, ayrıca masalarda bırakılan kitaplar da sayılmıştır. Rubin bu yöntemde kullanıcılarla sözlü görüşme yapılmasını tavsiye etmektedir. Çünkü böylece hem materyallerin kullanımı hem de okuyucularla ilgili verilerin toplanması çalışmayı yönetenler için oldukça kolaydır.

Lancaster'e göre, kütüphane-içi kullanım yönteminde kesin veriler elde etmek için, materyalleri kullanan kişilerle görüşme yapmak gerekmektedir (1988:57). Onun önerdiği çalışma şeklinde, kütüphanedeki oturma yerleri esas alınarak Rastgele örnekleme yapılır ve örneğe rastlayan sandalyelere numaralar verilir. Görüşmeyi yapacak kişi bu sandalyelere teker teker yaklaşır, eğer bunlarda oturan kişi varsa onlarla görüşme yapar. Görüşme yöntemi, kullanılan kitaplar kadar okuyucularla da ilgili geçerli detaylar elde etmek için kullanılır. Bu tip

çalışmalar, kitapların kimler tarafından kullanıldığı belli olmayan (anonim) çalışmalardan daha değişiktir. Kullanıcıları kimliklediği için, kullanıcılarla "kullanım" arasında korelasyonlar kurulabilmektedir.

Kütüphane-içi kullanım analizlerinin avantaj ve dezavantajları vardır. Bunları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

Kütüphane-içi Kullanım Analizlerinin Avantajları

1- Kütüphane-içi kullanım analizlerinde kullanıcı araştırması yapmak, materyallerle çalışmaktan çok daha etkilidir. Bu araştırmayla kütüphane-içi kullanıma ait tam ve doğru bilgiler elde edilir. Kullanıcı ve kullanılan materyallerle yapılan çalışmalar arasında korelasyon yapılabilmektedir.

2- Koleksiyonun belirli bir bölümü üzerinde yapılan ödünç verme analizleriyle aynı zamanda yapılan kütüphane içi kullanım analizleri, bir koleksiyonun kullanımını hakkında tam ve doğru bilgi vermektedir.

Kütüphane-içi Kullanım Analizlerinin Dezavantajları

1- Kütüphane-içi kullanım analizinde veri toplama, ödünç verme analizi için veri toplamaktan daha zordur. Çalışmanın zamanını ayarlamak güçtür. Kütüphane trafiğinin

yoğun veya az olduğu zamanlarda yapılan çalışmalar objektif sonuçlar vermeyebilir.

2- Okuyucularla birlikte çalışılan durumlarda, onlarla beraber çalışmak sözkonusu olduğundan, çalışmayı yürütmek zordur. Birlikte çalışmayan okuyuculara doğrudan gözlem yöntemi uygulamak gerekebilir.

3- Kütüphane-içi kullanım "başarı" olarak kabul ediliyorsa, sadece başarılar çalışmayı yürütenlere yansımış olur. Kullanıcı başarısızlıkları bu yöntemle anlaşılmaz (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:437,438, Lancaster 1982:24).

VI.2. ÖDÜNÇ VERME ANALİZLERİ VE KÜTÜPHANE-İÇİ KULLANIM

Ödünç verme analizleriyle kütüphane-içi kullanım analizlerinin birlikte yapıldığı geniş araştırmalarda, genellikle bu iki tip kullanımın büyük ölçüde birbirine paralel olduğu sonucuna varılmıştır. Söz gelişi, bir üniversite kütüphanesinde, kimya kitapları fizik kitaplarından beş defa daha fazla ödünç alınmışsa, kimya kitapları kütüphane içinde de fizik kitaplarından beş defa daha fazla kullanılacaktır demektir.

Araştırma kütüphanelerinde, kütüphane-içi kullanım büyük ölçüde ödünç verme yoluyla yapılan kullanımı aşmakla

birlikte, bu iki tip kullanımın birbirine paralel olduğu birçok araştırma ile ispatlanmıştır.

McGrath 1971 yılında, masalarda bırakılan kitapları saymış ve bunlarla ödünç verilen kitapların konuları arasında çok yüksek korelasyon (% 84, % 86) bulmuştur. Böylece ödünç verme yoluyla yapılan kullanımın, kütüphane-içi kullanımına ait güvenilir bir gösterge olduğuna karar vermiştir (1971:280-285).

Lane de McGrath'ın bu çalışmasına dayanarak 1984-1985 de "Western Australia Institute of Technology Library" de bir çalışma yapmış ve elde ettiği sonuçlarla onun bulgularını desteklemiştir. Ödünç verilen kitaplarla kütüphane içinde kullanılan kitapların konuları arasında benzerlik bulmuştur (Lane 1987:95-101).

Fussler ve Simon da yaptıkları geniş araştırmalarında kayıtlı kullanımın (ödünç verme), kayıtsız kullanımın (Kütüphane-içi kullanım) iyi bir göstergesi olduğunu ortaya çıkartmışlardır (1969:107). Araştırmalarının sonucuna göre az sayıda kitap ödünç verilmişse, az sayıda kayıtsız kullanım gerçekleşmiş, çok sayıda kitap ödünç verilmişse, kayıtsız kullanım da çok sayıda olmuştur.

Kent ve Galvin'in University of Pittsburgh'daki kapsamlı çalışmalarında (1977:2318) ve Stephen Bulick ve

arkadaşlarının çalışmalarında da (Bakınız: Metz 1986:587) aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca Metz, 1982 ve 1987 yıllarında "Virginia Technology Library"de yaptığı geniş çalışmasında kütüphane-içi kullanımın ödünç verme örneklerine ne kadar benzediğini araştırmış ve aralarında pozitif bir korelasyon bulmuştur (1988:507).

Bu konuda aynı sonuca varan küçük çapta birçok araştırmanın yapıldığını literatürde görmek mümkündür.

VI.3. MATERYALE ERİŞME ÇALIŞMALARI

Bu çalışmalar genellikle, okuyucuların gereksinim duydukları materyalleri istedikleri anda bulup bulamayacaklarını araştırmak amacıyla yapılmaktadır. Bunlar temel olarak ikiye ayrılmaktadır: Bunlardan birincisinde, okuyucuların gereksinimlerini yansıtabilecek kaynak listeleri oluşturulmaktadır. Bu listelere şunlara karar vermek için test uygulanır:

a) Bu listelerdeki kaynaklardan hangileri veya ne kadarı kütüphanede mevcuttur?

b) Testin uygulandığı zaman içinde aranılan kaynaklar nasıl elde edilebilmektedir?

İkincisinde ise, kullanıcılarla işbirliği sağlanarak, belirli bir zaman dilimi içinde, kütüphaneden bulunmaya çalışılan materyallerin aranması sırasında yapılan hatalar

tespit edilmektedir.

Bu çalışmalardan birincisi "Doküman Sağlama Testleri", ikincisi de "Koleksiyondaki Eserlere Erişmeye İlişkin Çalışmalar" olarak isimlendirilmiştir (Lancaster 1982:28).

Doküman Sağlama Testleri'nin en güç bölümü, kaynak listelerinin oluşturulmasıdır. Özel bir konuyla ilgili olarak bir kütüphanenin doküman sağlama kapasitesini test etmek mümkün fakat zor bir işlemdir. Özel bir konu için kaynak listeleri oluşturmak için en uygun yol, o konudaki önemli yazarların anıldığı kaynaklardan Rastgele Örneklem çıkarmaktır.

Aslında bu yöntem bir taklittir (Simulation). Uygulandığı gün kütüphaneye 300 kişinin geldiği ve her birinin bir kaynak sorduğu farzedilir. Her kaynak için daha önce de belirtildiği gibi, kaynağın kütüphanede olup olmadığının ve eğer varsa, test uygulanırken kütüphanenin neresinde olduğunun tespiti, test için önemlidir. Araştırmacı 300 adet formu ile kütüphaneye gelir. Örnekteki her kaynak, kart katalogdan ve diğer bibliyografik kütüphane araçlarından kontrol edilir. Kütüphane bulunup bulunmadığı araştırılır. Eğer eser kütüphanede mevcutsa, araştırmacı bu eserin kütüphanenin neresinde bulunduğunu tespit etmeye çalışır. Her aramanın sonucu formlarda

kaydedilir. Olabilecek her sonuç için, önceden tespit edilmiş olan hız kodları vardır. Bu kodlar Orr ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (Bakınız Lancaster 1982:31, Bonn 1974:292). Bunlara göre tahmin edilen doküman sağlama zamanları şunlardır:

- 1= 10 dakikadan az
- 2= 10 dakikadan iki saate kadar
- 3= İki saatten bir güne kadar
- 4= Bir günden bir haftaya kadar
- 5= Bir haftadan fazla

Test uygulanırken her kaynağa bu beş hız kodundan biri verilir. Aranılan kitap hemen rafta bulunmuşsa, bunun hız kodu birdir. Eğer bir kitabın okuyucudan gelmesi beklenirse ve bu bekleme iki gün sürerse, bunun da hız kodu dört olur. Sıfır ile yüz arasındaki bu değer, kütüphanenin, (kullanıcılarına) materyalleri bulabilmedeki hızıdır. Buna "Erişim hızı" (Capability Index) denir. Erişim hızı 100 üzerinden verilen bir puandır. Test süresince 10 dakikadan az bir zaman içinde bulunan kaynaklara ait erişim hızı 100 dür. Erişim hızının sıfır olması ise, bir kütüphanenin bir haftadan az bir zamanda bir kaynağı bulamama durumudur. Hız kodu kütüphanede olmayan materyalleri de gösterdiğinden böyle zamanlarda bu kaynaklar kütüphanelerarası ödünç verme ile temin edilir veya fotokopileri sağlanır.

Doküman Sağlama Testleri hem mevcut koleksiyonun bir değerlendirmesi, hem de bulunması istenen kaynakların elde edilebilirliğinin değerlendirilmesidir.

Doküman Sağlama Testleri'nin avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bunları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:436, 437).

Avantajları:

1) Kullanıcı gereksinimlerini karşılamak için koleksiyonun kapasitesinin objektif bir biçimde ölçülmesini sağlar.

2) Eğer daha önceden belirlenmiş kaynak listeleri kullanılırsa, elde edilen veriler kütüphaneler arasında karşılaştırılabilir.

Dezavantajları:

1) Testte kullanılacak kaynak listelerini oluşturmak zordur.

2) Aramalar kütüphane personeli tarafından yapıldığı için, kullanıcıların karşılaştıkları problemler ortaya çıkmaz.

3) Elde edilen sonuçlar testleri tekrarlamayı gerektirebilir veya diğer kütüphanelerde yapılan çalışmalarla karşılaştırma gerektirebilir.

Koleksiyondaki Eserlere Erişmeye İlişkin Çalışmalar

Doküman Sağlama Testleri'nin bir taklit olmasına karşılık, Koleksiyondaki Eserlere Erişmeye İlişkin Çalışmalar'da gerçek okuyucularla çalışılmaktadır. Okuyucular çeşitli nedenlerle kütüphanelerdeki materyallere erişememektedirler. Bu nedenler şunlar olabilmektedir:

- 1) Aranılan materyal kütüphanede olmayabilir.
 - 2) Aranılan materyal ödünç verilmiş olabilir.
 - 3) Aranılan materyal kayıp olabilir veya yanlış yerde bulunabilir.
 - 4) Kütüphane içinde materyallerin yerlerini gösteren yeterli işaretler olmayabilir.
 - 5) Aranılan kaynaklarla ilgili bibliyografik künyelerde yanlışlık veya eksiklik olabilir.
 - 6) Okuyucu aranılan kitabın sınıflama numarasını katalogdan alırken hata yapabilir.
 - 7) Okuyucu rafta kitabın yerini bulamıyabilir.
- (Lancaster 1982:35, Smith 1978:469,471).

Koleksiyondaki Eserlere Erişmeye İlişkin Çalışmalar okuyucularla işbirliği gerektirdiğinden, onlardan gönüllü olarak çalışmaya katılım istenir. Belirli bir zaman dilimi içinde, görünen bütün hataları tespit edebilmek için, hatalarla karşılaşan okuyucuların oranının bilinmesi gerekir. Bunun için kulanıcılardan Rastgele Örneklem ile örneklem alınıp görüşme yapılması en iyi yoldur.

Araştırmacı, seçilen kişilerle kütüphaneye girişlerinde ve çıkışlarında görüşme yapar. Bunda şu soruların cevabını almak bazı kararların alınmasında önemlidir:

- 1) Okuyucunun aradığı kaynağın ismi
- 2) Aranılan kaynağın okuyucunun kendisi tarafından bulunup bulunmadığı
- 3) Okuyucunun kişisel özellikleri (Lancaster 1982, 1988).

Koleksiyondaki Eserlere Erişmeye İlişkin Çalışmalar'ın da avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

Avantajları:

- 1) Okuyucuların kütüphaneden materyal ararken yaptıkları hataları ortaya çıkarır.
- 2) Kullanıcı başarısızlıklarına neden olan ve koleksiyon gelişimi ile ilgili olmayan nedenlerin ortaya çıkmasını sağlar.

Dezavantajları:

- 1) Kullanıcılarla çalışmayı gerektirir
- 2) Çalışma düzeninin kurmak, çalışmayı tamamlamak zaman alıcı ve zordur (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:437).

VI.4. KULLANICI ARAŞTIRMALARI

Kütüphanelerin değerlendirilmeleriyle ilgili olarak yapılan kapsamlı çalışmalar içerisinde; kütüphane hizmetleri, çeşitli işlemler, kütüphane personeli, kütüphane kullanımıyla ilgili çalışmalar ve kullanıcılar yer alır. Okuyucuları kütüphanelerin değerlendirmesi dışında tutmak olanaksızdır.

Kullanım ve kullanıcı araştırmalarının bir çeşidi olarak kullanıcı araştırmaları, kütüphane koleksiyonunun kullanıcı gereksinimlerini nasıl karşıladığına karar vermek amacıyla yapılmaktadır. Bu araştırmalarda veriler, yazılı ve sözlü olarak kullanıcılara sorulan sorulara verilen cevaplardan elde edilir. Elde edilen veriler aşağıdaki amaçlar için kullanılabilir (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:435-436, Colin 1985:12).

1) Koleksiyonları nicelik ve nitelik bakımından değerlendirmede ve kullanıcı gereksinimlerini karşılayan hizmetleri değerlendirmede,

2) Yeni hizmetlerle ilgili gereksinimleri belirlemede, belirli programlarda değişiklik yapmada,

3) Kütüphanenin gerçek kullanıcı toplumunu belirlemede,

4) Halkla ilişkileri iyileştirme ve kullanıcıların eğitimine yardım etmede,

5) Değişen eğilim ve ilgileri tanımakta.

Kullanıcı araştırmalarının da her kullanım ve kullanıcı araştırmalarında olduğu gibi avantaj ve dezavantajları vardır (Christiansen, Davis ve Reed-Scott 1983:436). Kullanıcı araştırmalarının avantajları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1) Mevcut verilerle limitlendirilmemiştir. Örneğin ödünç verme istatistikleri gibi.

2) Kullanıcıdan kütüphane etkinlikleriyle ilgili olarak gelecek değerlendirmelere olanak tanır.

3) İsteğe göre basit veya karmaşık olabilirler.

Kullanıcı araştırmalarının dezavantajları ise şunlardır:

1) Ayrıntılı araştırmalar düzenlemek, araştırmaların verilerinin analiz ve yorumunu yapmak ve bunlardan anlaşılabilir sonuçlar elde etmek zordur. Bu sonuçlardan elde edilen bilgilerin her zaman tam olarak gerçeği yansıttığı söylenemez.

2) Birçok okuyucu koleksiyondan uzaktır, pasiftir. Bu nedenle onlara tek tek yaklaşarak anket verilme durumuyla karşılaşılabilir.

3) Araştırma sırasında bazı kullanıcılar işbirliği içinde çalışmayabilirler. Bu durum elde edilecek sonuçları

olumsuz yönde etkileyebilir.

4) Birçok okuyucu kütüphanenin onlara hangi hizmetleri verdiğinin farkında değildir. Bu nedenle, neyin doğru ve uygun olduğuna karar vermekte zorluk çekmektedirler.

5) Kullanıcı araştırmaları, gerçek olmayan tahminleri, hatırlamaları ve bunlara benzer ifadeleri kaydetmek durumunda olabilir.

6) Kullanıcıların dikkatini bazı durumlarda belirli noktalarda odaklaştırmak zor olmaktadır. Bu durum da olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir.

VII. BÖLÜM

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAPLARININ KULLANIMINA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde, dokuz aylık bir eğitim yılı süresince kitap kullanımı analizinden elde edilen bulgular yer almaktadır. Analiz sonucunda kitap kullanımının ne düzeyde olduğu ortaya çıkartılmıştır. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nden örneklemi alınan işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularındaki 2 120 adet kitabın tek tek kullanımları incelenmiş, akademik personel ve öğrenciye ait kullanım sıklığı ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, akademik personel ve öğrenci tarafından hiç kullanılmayan kitaplar yani "sıfır" kullanım da tesbit edilmiştir.

Ortaya çıkan bulgular betimleme yöntemi ve ödünç verme analizi uygulanarak elde edilmiştir. Elde edilen bulgular tablolar ve grafiklerle sergilenmeğe çalışılmıştır. Tablolarda uygulanan İstatistiksel Anlamlılık Testi ile, kütüphaneler ve konularla ilgili olarak elde edilmiş olan değerlerin birbirleriyle karşılaştırılması sağlanmıştır. Tablolarda her sütunu ifade eden küçük harfler (a,b,c), diğer sütunlardaki yüzde sayılarının hangileriyle aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğunu

göstermektedir.

Oluşturulan tablolarda Khi Kare Testi de yapılmış, tabloyu oluşturan değişkenler arasındaki bağımlılık ölçüsü aranmıştır.

Bütün tablolarda görülen "baz", örneklem sayısını ifade etmektedir.

VII.1. İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAPLARININ AKADEMİK PERSONEL TARAFINDAN KULLANIMI

Araştırmamızın sonunda, işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularındaki kitapları kullanan akademik personele ait kullanım bulguları elde edilmiştir. Bunlar sözkonusu kitapların ödünç verme kartlarından yararlanılarak ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmadaki örnekleme işletme kitaplarının toplam sayısı 897 dir. Bunlarla ilgili olarak birden beş keze kadar üniversite kütüphanelerine göre kullanım sıklığı tespit edilmiştir (Tablo 1). Bunlara göre akademik personele ait en fazla bir kez kullanım Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir. En fazla iki kez kullanım Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde, en fazla üç kez kullanım Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde, en fazla dört ve beş kez kullanım ise

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde tespit edilmiştir.

Araştırmamızda örnekleme dahil olan dilbilim kitaplarının sayısı ise 763'tür (Tablo 2). Bu kitaplara ait akademik personelin kullanım sıklığı birden dört keze kadar tespit edilmiştir. En fazla bir, iki, üç ve dört kez kullanım Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir.

Araştırmamızda örnekleme dahil olan genel biyoloji kitaplarının sayısı ise 460 dır (Tablo 3). Üniversite kütüphanelerine göre, bu kitaplara ilişkin akademik personelin kullanım sıklığı, birden beş keze kadar tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre bir kez, iki kez ve üç kez kullanım en fazla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleşmiştir. Dört kez kullanım, bir defa olmak üzere sadece Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde, beş kez kullanım da yedi defa olmak üzere sadece Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir.

İşletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarına ilişkin akademik personele ait kullanım sıklığı ayrıca grafiklerle de gösterilmiştir (Grafik 1,2,3.)

VII.2. İŞLETME, DILBİLİM VE GENEL BIYOLOJİ KİTAPLARININ ÖĞRENCİLER TARAFINDAN KULLANIMI

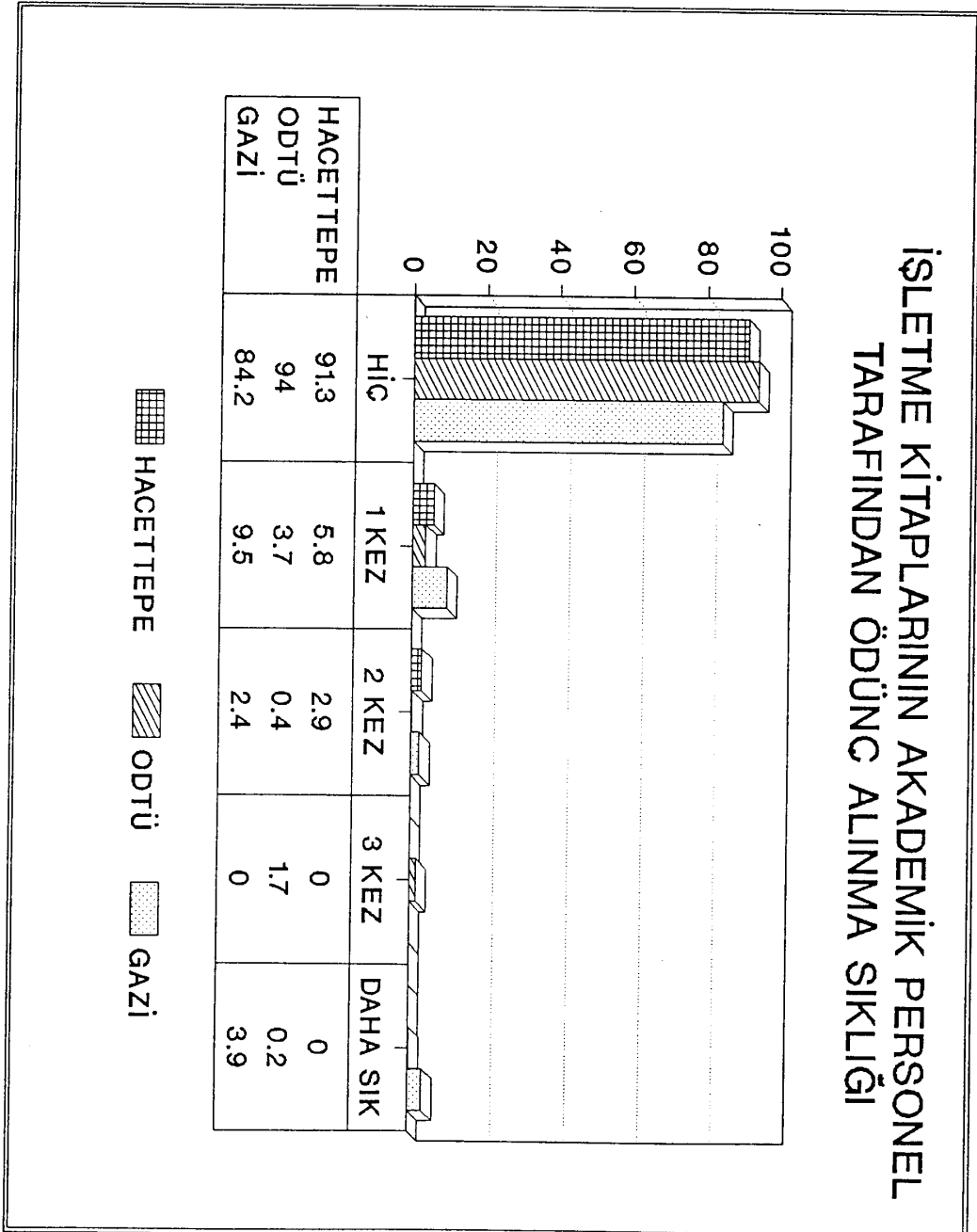
Araştırmamızda daha önce de belirtildiği gibi öğrenci

TABLO-1:İşletme kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı

	İŞLETME KİTAPLARI			
	GENEL	HACETTEPE	ODTÜ	GAZİ
	-----	---(a)---	---(b)---	---(c)---
0 kez	817 bc91.1	188 c91.3	452 c94.0	177 %84.2
1 kez	50 %5.6	12 %5.8	18 c3.7	20 %9.5
2 kez	13 %1.4	6 %2.9	2 %.4	5 %2.4
3 kez	8 %.9	-	8 %1.7	-
4 kez	3 %.3	-	1 %.2	2 %1.0
5 kez	6 %.7	-	-	6 %2.9
TOPLAM %	100.0	100.0	100.0	100.0
BAZ	897	206	481	210
ORTALAMA	0.158	0.117	0.104	0.324

X²= 48.01 (R)

Grafik- 1

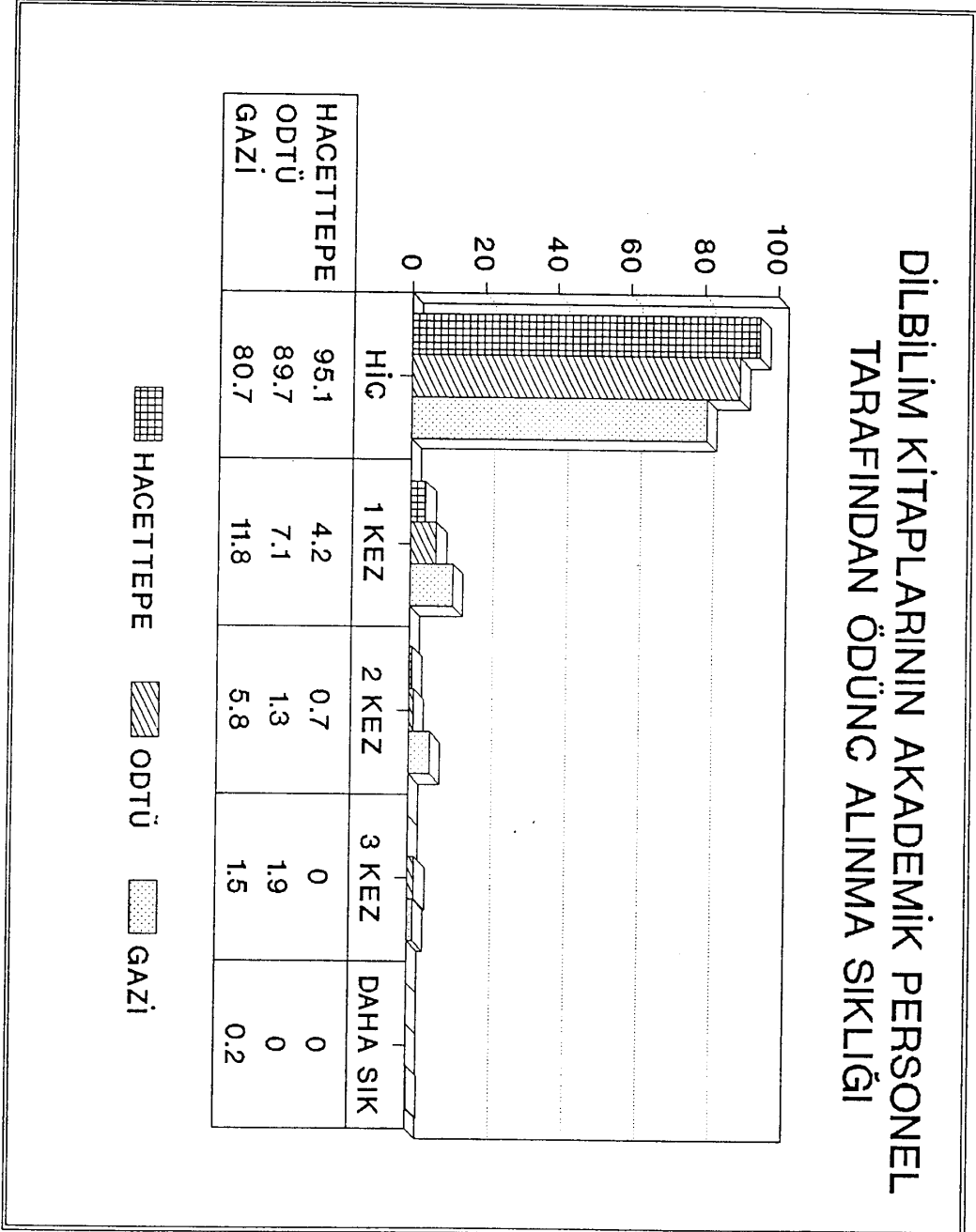

TABLO-2:Dilbilim kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı

	DİLBİLİM KİTAPLARI			
	GENEL	HACETTEPE	ODTÜ	GAZİ
	-----	---(a)---	---(b)---	---(c)---
0 kez	650 ac85.3	137 c95.1	138 c89.7	375 %80.7
1 kez	72 %9.4	6 %4.2	11 %7.1	55 %11.8
2 kez	30 %3.9	1 %.7	2 %1.3	27 %5.8
3 kez	10 %1.3	-	3 %1.9	7 %1.5
4 kez	1 %.1	-	-	1 %.2
5 kez	-	-	-	-
TOPLAM %	100.0	100.0	100.0	100.0
BAZ	763	144	154	465
ORTALAMA	0.218	0.056	0.156	0.288

$$X^2 = 24.92 (R)$$

Grafik- 2

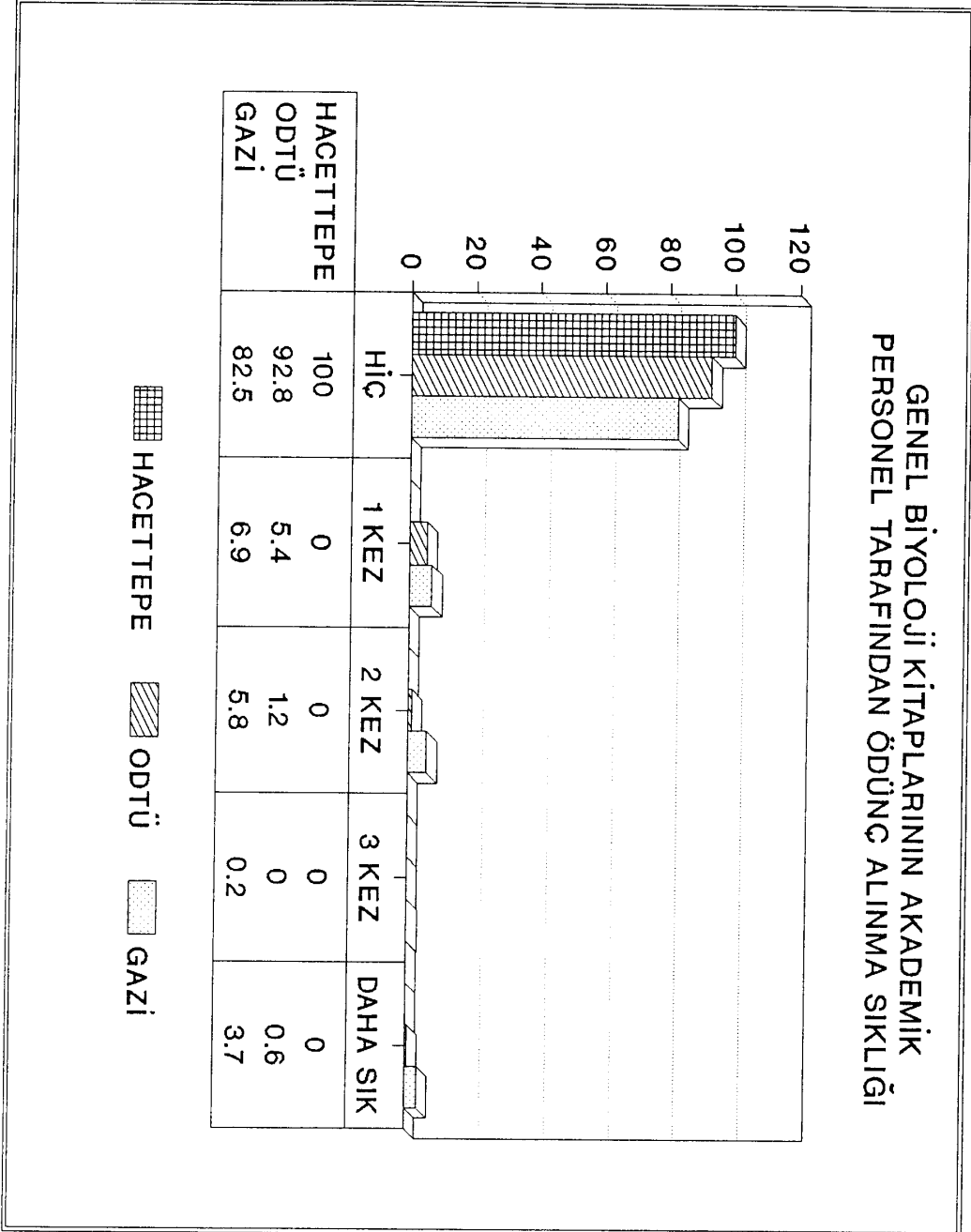

TABLO-3: Genel Biyoloji kitaplarının akademik personel tarafından ödünç alınma sıklığı

	GENEL BİYOLOJİ KİTAPLARI			
	GENEL	HACETTEPE	ODTÜ	GAZİ
	-----	---(a)---	---(b)---	---(c)---
0 kez	415 ac90.3	105 bc100.0	154 c92.8	156 %82.5
1 kez	22 %4.8	-	9 %5.4	13 %6.9
2 kez	13 %2.8	-	2 %1.2	11 %5.8
3 kez	2 %.4	-	-	2 %1.1
4 kez	1 %.2	-	1 %.6	-
5 kez	7 %1.5	-	-	7 %3.7
TOPLAM %	100.0	100.0	100.0	100.0
BAZ	460	105	166	189
ORTALAMA	0.263	0.000	0.102	0.402

$$X^2 = 34.55 \text{ (R)}$$

Grafik- 3

kullanımı da incelenmiştir. Öğrenci kullanımı da, işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarının ödünç verme kartları incelenerek elde edilmiştir.

İşletme kitaplarının öğrencilere ait kullanım sıklığı Tablo 4'de gösterildiği gibi bir kezden 14 keze kadar tespit edilmiştir. Öğrencilerin işletme kitaplarını bir kez kullanımlarının genel olarak üç kütüphanede birbirine yakın sayılarda olduğu görülmektedir. Bunlarla ilgili yüzdeler, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde % 11.2, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde % 10 ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde % 9.6'dır. İki kez kullanım ise Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi (% 6.3) ile Gazi Üniversitesi kütüphanesi'nde (% 6.2) birbirine eşit olacak ölçüde gerçekleşmiştir. Üç kez kullanım üç kütüphanede birbirine çok yakın miktarlarda, dört ve beş kez kullanım en fazla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleşmiştir. Altı kez en fazla kullanım iki defa ile Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde tespit edilmiş, yediden on keze kadar kullanım bazan birer defa olmak üzere gerçekleşmiştir. 11'den 13 keze kadar hiç kullanım olmamış, 14 kez kullanım bir defa Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde olmuştur.

Elde edilen sonuçlara göre, dilbilim kitaplarının öğrenciler tarafından kullanım sıklığı ise Tablo 5'de

görüldüğü gibi gerçekleşmiştir. Öğrencilere ait en fazla bir ve iki kez kullanım Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde olmuştur. En fazla üç kez kullanım Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde, en fazla dört kez kullanım Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde olmuştur. En fazla beş kez kullanım ise Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde birbirine çok yakın miktarda gerçekleşmiştir. Yediden on keze kadar (Dokuz kez üç defa olmak üzere) birer kez kullanım olmuş, 11,12,14 kez hiç olmamış, 13 kez ve 15 kez kullanım ise birer defa ile Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleşmiştir.

Genel biyoloji kitaplarının öğrenciler tarafından kullanımına ait bulgular Tablo 6'da sergilenmektedir. Buna göre en fazla bir kez, iki kez, üç kez, dört kez, beş kez, altı kez ve yedi keze kadar kullanım Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir. Sekiz, dokuz, on ve oniki kez kullanım birer defadan Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleştirilmiştir. Onbir kez kullanım hiçbir kütüphanede olmamıştır.

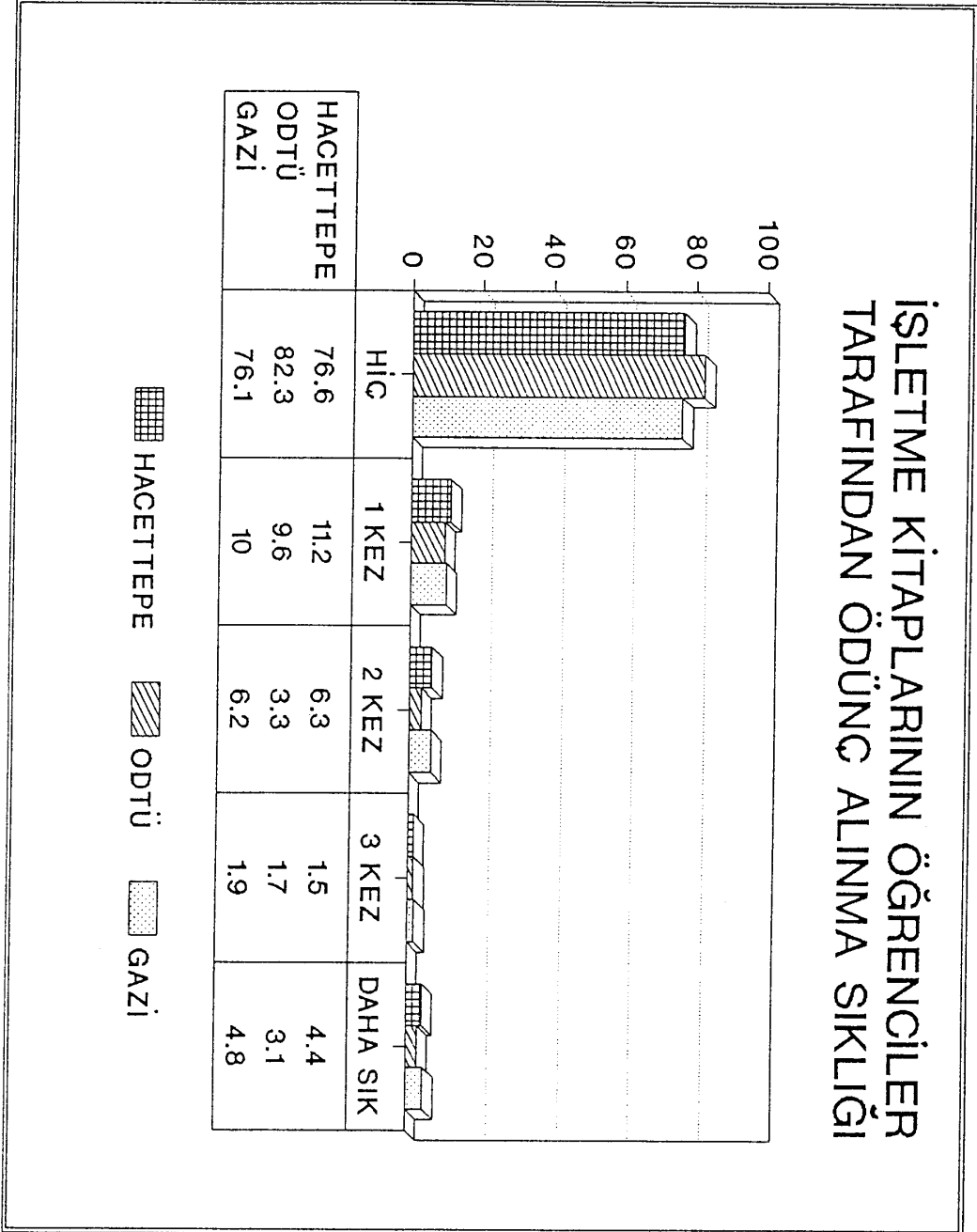
Tablolarda sergilenen öğrenci kullanımına ilişkin bulgular, Grafik 4.,5. ve 6. da da, üniversitelere göre gösterilmeğe çalışılmıştır.

TABLO-4: İşletme kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı

	İŞLETME KİTAPLARI			
	GENEL	HACETTEPE	ODTÜ	GAZİ
	-----	---(a)---	---(b)---	---(c)---
0 kez	714 %79.7	158 %76.6	396 %82.3	160 %76.1
1 kez	90 %10.0	23 %11.2	46 %9.6	21 %10.0
2 kez	42 %4.7	13 %6.3	16 %3.3	13 %6.2
3 kez	15 %1.7	3 %1.5	8 %1.7	4 %1.9
4 kez	20 %2.2	4 %1.9	9 %1.9	7 %3.3
5 kez	6 %.7	1 %.5	3 %.6	2 %1.0
6 kez	3 %.3	2 %1.0	1 %.2	-
7 kez	1 %.1	-	-	1 %.5
8 kez	2 %.2	1 %.5	1 %.2	-
9 kez	2 %.2	1 %.5	1 %.2	-
10 kez	1 %.1	-	-	1 %.5
11 kez	-	-	-	-
12 kez	-	-	-	-
13 kez	-	-	-	-
14 kez	1 %.1	-	-	1 %.5
TOPLAM %	100.0	100.0	100.0	100.0
BAZ	897	206	481	210
ORTALAMA	0.459	0.524	0.366	0.610

$$X^2 = 22.88 (K)$$

Grafik- 4

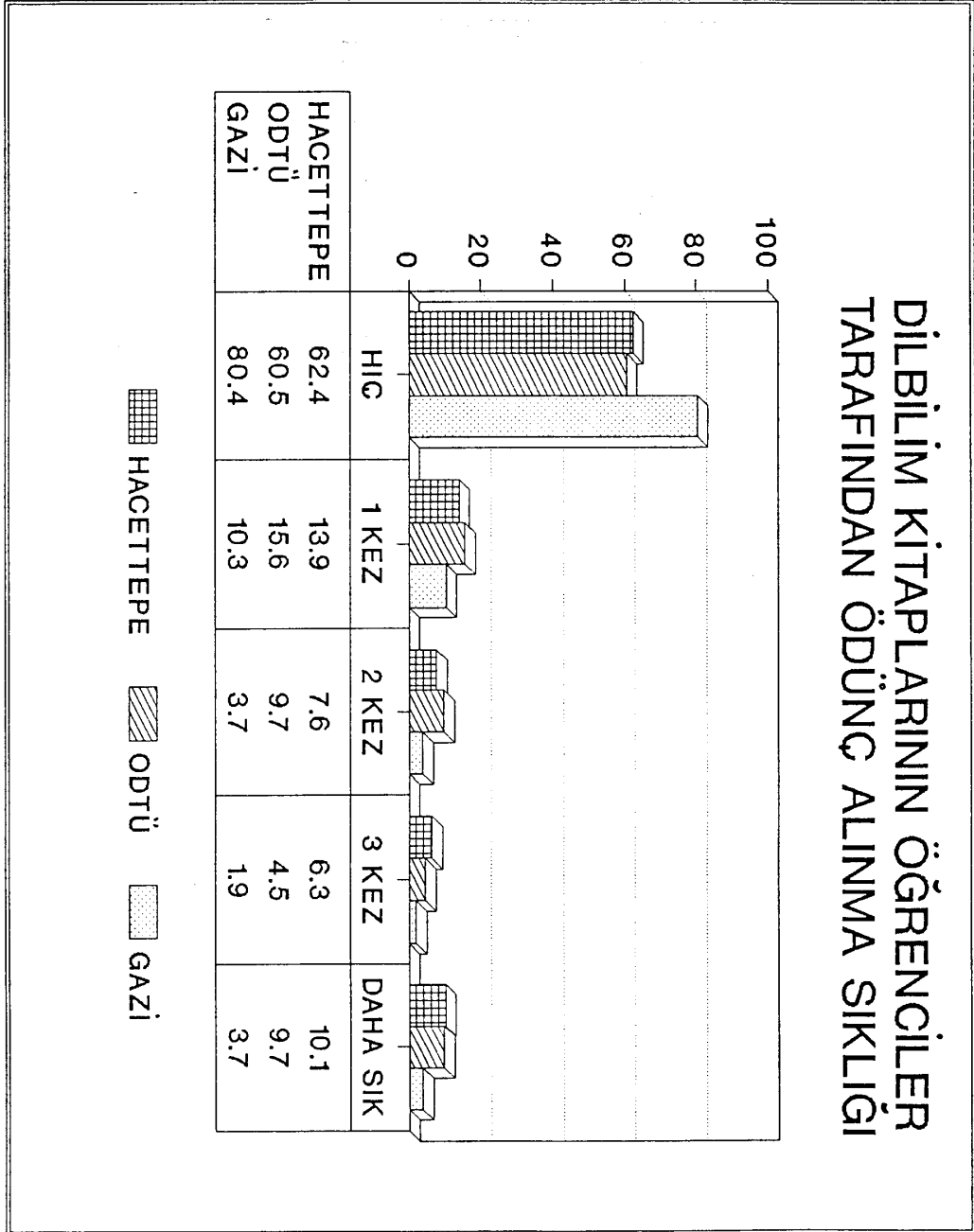

TABLO-5:Dilbilim kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı

	DİLBİLİM KİTAPLARI			
	GENEL	HACETTEPE	ODTÜ	GAZİ
	-----	---(a)---	---(b)---	---(c)---
0 kez	556 abc72.9	90 c62.4	93 c60.5	373 %80.4
1 kez	92 %12.1	20 %13.9	24 %15.6	48 %10.3
2 kez	43 %5.6	11 %7.6	15 c9.7	17 %3.7
3 kez	25 %3.3	9 %6.3	7 %4.5	9 %1.9
4 kez	23 %3.0	7 %4.9	9 %5.8	7 %1.5
5 kez	10 %1.3	4 %2.8	4 %2.6	2 %.4
6 kez	5 %.7	1 %.7	2 %1.3	2 %.4
7 kez	2 %.3	1 %.7	-	1 %.2
8 kez	1 %.1	1 %.7	-	-
9 kez	3 %.4	-	-	3 %.6
10 kez	1 %.1	-	-	1 %.2
11 kez	-	-	-	-
12 kez	-	-	-	-
13 kez	1 %.1	-	-	1 %.2
14 kez	-	-	-	-
15 kez	1 %.1	-	-	1 %.2
TOPLAM %	100.0	100.0	100.0	100.0
BAZ	763	144	154	465
ORTALAMA	0.672	0.958	0.929	0.497

$X^2 = 55.31 (R)$

Grafik- 5

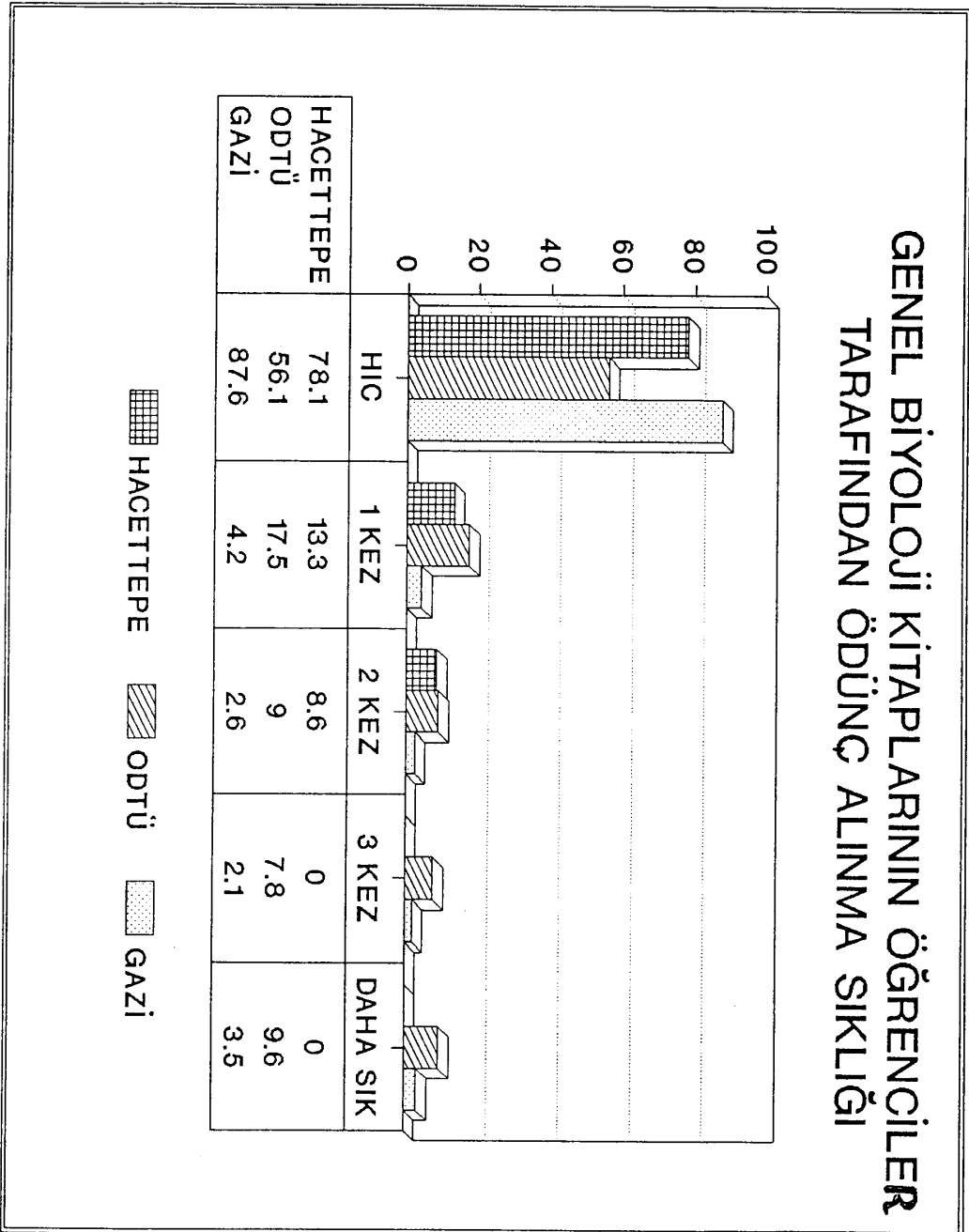

TABLO-6: Genel Biyoloji kitaplarının öğrenciler tarafından ödünç alınma sıklığı

	GENEL BİYOLOJİ KİTAPLARI			
	GENEL	HACETTEPE	ODTÜ	GAZİ
	-----	---(a)---	---(b)---	---(c)---
0 kez	340 bc73.9	82 bc78.1	93 c56.1	165 %87.6
1 kez	51 %11.1	14 %13.3	29 c17.5	8 %4.2
2 kez	29 %6.3	9 %8.6	15 %9.0	5 %2.6
3 kez	17 %3.7	-	13 %7.8	4 %2.1
4 kez	5 %1.1	-	4 %2.4	1 %.5
5 kez	6 %1.3	-	5 %3.0	1 %.5
6 kez	4 %.9	-	3 %1.8	1 %.5
7 kez	4 %.9	-	4 %2.4	-
8 kez	1 %.2	-	-	1 %.5
9 kez	1 %.2	-	-	1 %.5
10 kez	1 %.2	-	-	1 %.5
11 kez	-	-	-	-
12 kez	1 %.2	-	-	1 %.5
TOPLAM %	100.0	100.0	100.0	100.0
BAZ	460	105	166	189
ORTALAMA	0.654	0.305	1.114	0.444

X²= 72.25 (R)

Grafik- 6

VII.3. ORTALAMA KULLANIM (KİTAP BAŞINA DÜŞEN ÖDÜNÇ ALINMA ORANI)

Akademik personel ve öğrenci kullanımına ait, işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitapları ile ilgili olarak bulunan ortalama kullanım, her tablonun en son sütununda yer almaktadır.

Akademik personel tarafından kullanılan işletme kitaplarına ait en yüksek ortalama kullanım oranı Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ne aittir. Yani işletme kitaplarına ait en fazla kullanım Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde olmuştur: 0.324 (Tablo 1).

Akademik personel tarafından kullanılan dilbilim kitaplarına ait en yüksek ortalama kullanım oranı Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ne aittir. Yani akademik personel tarafından örneklemdaki dilbilim kitapları en fazla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde kullanılmıştır: 0.288 (Tablo 2).

Genel biyoloji kitaplarının akademik personel tarafından kullanımıyla ilgili en yüksek ortalama kullanım oranı yine Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ne aittir: 0.402 (Tablo 3). Yani genel biyoloji kitaplarına ait en fazla akademik personel kullanımı Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleşmiştir.

Öğrenci kullanımıyla ilgili olarak elde edilen ortalama kullanım oranları aşağıda belirtildiği şekildedir:

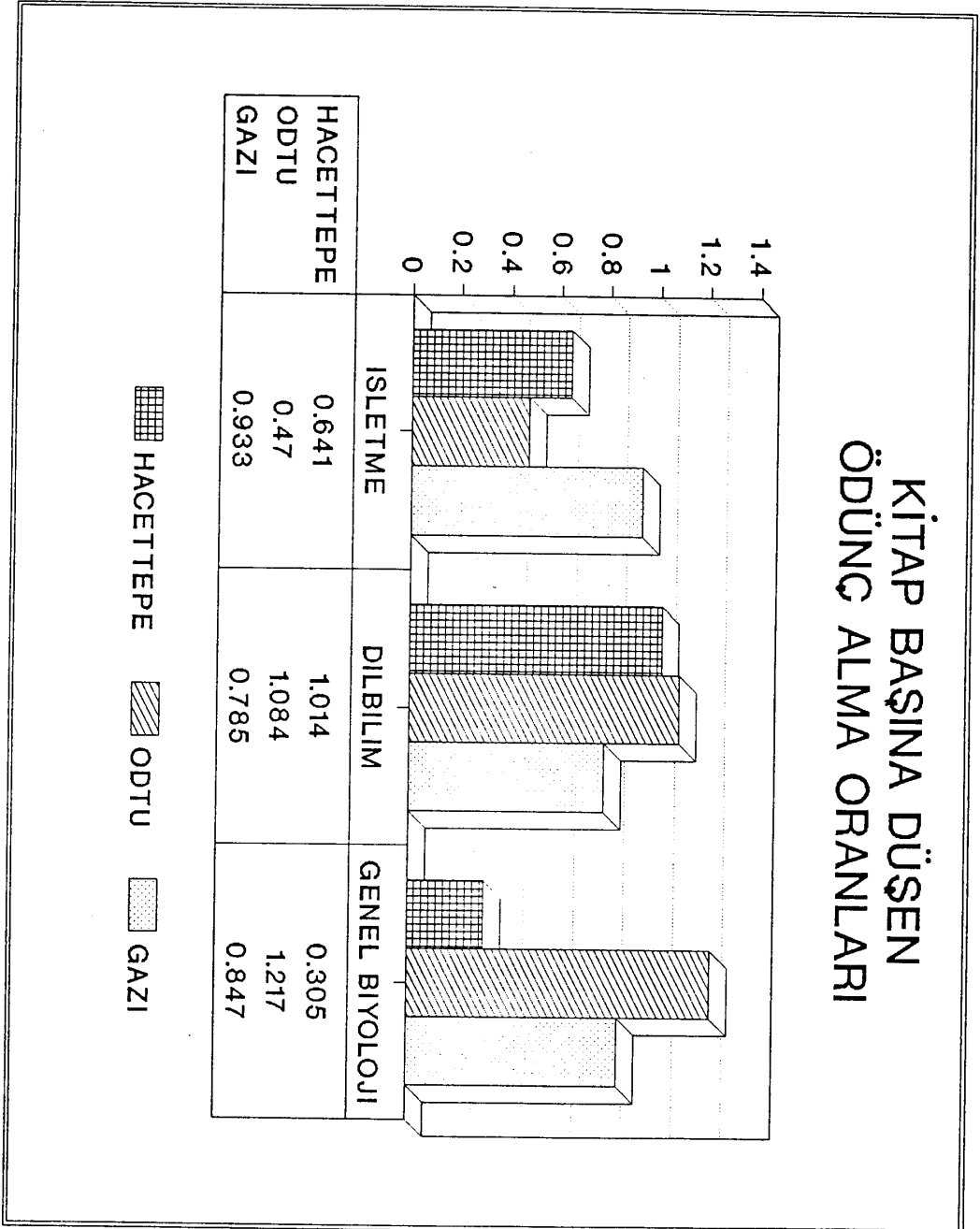
İşletme kitaplarının öğrenciler tarafından kullanımına ait en yüksek ortalama kullanım oranı Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ne aittir. Yani işletme kitaplarına ait en fazla öğrenci kullanımı Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde olmuştur: 0.610 (Tablo 4).

Dilbilim kitaplarının öğrenci kullanımına ait en yüksek ortalama kullanım oranı ise Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde görülmektedir: 0.958 (Tablo 5). Yani dilbilim kitapları öğrenciler tarafından en fazla Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde kullanılmıştır.

Genel biyoloji kitaplarının öğrenciler tarafından kullanımına ait en yüksek ortalama kullanım oranı yine Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ne aittir: 0.444 (Tablo 6). Yani genel biyoloji kitapları en fazla Gazi Üniversitesi kütüphanesi'nde kullanılmıştır.

Genel olarak, akademik personel ve öğrenci ayrımı yapılmadan, üniversitelere ve konulara ait ortalama kullanım oranı ise Grafik 7'de gösterilmiştir. Buna göre işletme kitaplarına ait en yüksek ortalama kullanım oranı Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ne, dilbilim kitaplarına ait

Grafik- 7

en yüksek ortalama kullanım oranı Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'ne, genel biyoloji kitaplarına ait en yüksek ortalama kullanım oranı ise yine Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'ne aittir.

VII.4. "SIFIR KULLANIM"

"Sıfır" kullanım, tablolarımızda üç şekilde gösterilmektedir. Birincisi, araştırma süremiz içinde akademik personel tarafından hiç kullanılmamış kitapları ifade etmektedir ve Tablo 1,2 ve 3'de birinci sütunlarda yüzdeleriyle birlikte yer almaktadır. İkincisi, araştırma süremiz içinde öğrenciler tarafından hiç kullanılmamış kitapları ifade etmektedir ve Tablo 4,5 ve 6'da yine birinci sütunlarda yüzdeleriyle birlikte yer almaktadır. Her iki "Sıfır" kullanım ayrıca Grafik 1-6'da da üniversitelere göre gösterilmektedir. Diğer "Sıfır" kullanım ise, akademik personel ve öğrenci tarafından, araştırma süremiz içinde hiç kullanılmamış kitapları ifade etmektedir (Tablo 7).

Akademik personele ait, işletme kitaplarıyla ilgili en fazla "sıfır kullanım" yani akademik personel tarafından hiç kullanılmayan en fazla işletme kitabı Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir (Tablo 1, Grafik 1).

Akademik personele ait, dilbilim kitaplarıyla ilgili en fazla "sıfır kullanım" Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde görülmektedir. Yani akademik personel tarafından, hiç kullanılmayan en fazla dilbilim kitabı Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Tablo 2, Grafik 2).

Akademik personele ait, hiç kullanılmamış genel biyoloji kitapları, yani "sıfır" kullanım en fazla Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde görülmektedir. Bu kütüphanede hiç bir akademik personel, örnekteki genel biyoloji kitaplarını analiz süresince kullanmamıştır (Tablo 3, Grafik 3).

Öğrencilere ait "sıfır" kullanım öğrencilerle ilgili kullanım sıklıkları tablolarında yine birinci sütunda yüzdeleriyle birlikte yer almaktadır (Tablo 4,5,6).

Öğrencilere ait işletme kitaplarıyla ilgili en fazla "sıfır" kullanım Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir (Tablo 4, Grafik 4). Yani öğrenciler tarafından hiç kullanılmayan işletme kitapları en fazla Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Öğrencilere ait, dilbilim kitaplarıyla ilgili en fazla "sıfır" kullanım Hacettepe Üniversitesi Beytepe

Tablo 7: Öğretim Elemanı ve Öğrenci Tarafından Hiç Kullanılmamış Kitaplar Sayısı ("Sıfır" Kullanım)

	İŞLETME		DİL BİLİM		GENEL BİYOLOJİ				
	HÜBKK	ODTÜK	HÜBKK	ODTÜK	HÜBKK	ODTÜK			
"Sıfır" Kullanım	147	357	124	77	75	315	85	78	132
Örneklem Sayısı	206	481	210	144	154	465	105	166	189

HÜBKK : Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü Kütüphanesi

ODTÜ K: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

GAZİ Ü K: Gazi Üniversitesi Kütüphanesi

Ger.Sayı: Gerçek Sayı

Merkez Kütüphanesi'nde görülmektedir (Tablo 5, Grafik 5). Yani öğrenciler tarafından hiç kullanılmayan dilbilim kitapları en fazla Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Öğrencilere ait, genel biyoloji kitaplarıyla ilgili en fazla "sıfır" kullanım ise Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir (Tablo 6, Grafik 6). Yani öğrenciler tarafından hiç kullanılmayan genel biyoloji kitapları en fazla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Akademik personel ve öğrenci tarafından hiç kullanılmayan kitapların dağılımı ise, üniversite kütüphanelerine göre Tablo 7'de gösterilmiştir. Buna göre, "sıfır" kullanım, işletme kitaplarıyla ilgili olarak en fazla Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde, dilbilim kitaplarıyla ilgili olarak en fazla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde, genel biyoloji kitaplarıyla ilgili olarak da en fazla Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde görülmektedir.

VII.5. ÖDÜNÇ VERİLEN KİTAPLARDA KİTAP YAŞI ANALIZI

Daha önce de belirtildiği gibi, ödünç verme analizlerinden elde edilen sonuçlarda, kitap yaşının kullanıma etki ettiği, yeni baskı kitapların daha çok ödünç

verildiği açıklanmıştı. Bizim araştırmamızla bu doğrulanmıştır. 1980-1989 yılları arasında basılan işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarını yeni baskı kitap olarak kabul edersek, bu yıllar arasında basılmış olan kitapların, diğer yıllarda basılan kitaplara göre daha çok kullanıldığı görülmektedir (Tablo 8 a,b,c).

1990 ve daha sonraki yıllarda basılan kitaplar en yeni olarak değerlendirilmekle beraber kütüphanelerde bu tarihlerde basılan kitap sayısı ve dolayısıyla kullanım çok azdır.

VII.6. DNC VERİLEN KİTAPLARDA DİL ANALİZİ

Araştırmamızda koleksiyonların çoğunun yabancı dil olduğu ve bunun özellikle ğrenci kullanımını olumsuz yönde etkilediği konusu üzerinde de durulmuştur. Yaptığımız kitap kullanımı araştırmasının sonunda, gerçekten araştırma alanımız içine giren  üniversite kütüphanesinde yabancı dil kitapların çoğunlukta olduğu ve Türkçe kitapların ise onlara göre daha az olduğu görülmektedir (Tablo 9 a,b,c).

TABLO 8

ÖDÜNÇ VERİLEN KİTAPLARDA KİTAP YAŞI DAĞILIMI

a) İŞLETME

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
1920-29	-	-	-	-
1930-39	-	1	-	1
1940-49	-	-	-	-
1950-59	1	5	-	7
1960-69	15	31	4	50
1970-79	22	42	17	81
1980-89	19	19	45	83
1990-	1	-	-	1
ÖRNEKLEM SAYISI	206	481	210	

b) DİLBİLİM

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
1920-29	-	1	-	1
1930-39	-	2	1	3
1940-49	-	2	1	3
1950-59	3	5	-	8
1960-69	17	12	15	44
1970-79	27	25	18	70
1980-89	9	19	89	117
1990-	-	-	8	8
ÖRNEKLEM SAYISI	144	154	465 (Gerçek sayı)	

c) GENEL BİYOLOJİ

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
1920-29	-	-	-	-
1930-39	-	1	-	1
1940-49	1	-	-	1
1950-59	1	3	1	5
1960-69	9	29	1	39
1970-79	8	36	7	51
1980-89	3	9	45	57
1990-	-	-	-	-
ÖRNEKLEM SAYISI	105	166	189 (Gerçek Sayı)	

HÜBMK : Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi

ODTÜ K: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

GAZİ Ü K: Gazi Üniversitesi Kütüphanesi

TABLO 9

ÖDÜNÇ VERİLEN KİTAPLARDA DİLLERE GÖRE DAĞILIM

a) İŞLETME

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZI Ü.K.	TOPLAM
Türkçe	26	15	48	89
Yabancı Dil	29	88	22	139
ÖRNEKLEM SAYISI	206	481	210	

b) DİL BİLİM

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZI Ü.K.	TOPLAM
Türkçe	3	-	38	41
Yabancı Dil	49	69	112	130
ÖRNEKLEM SAYISI	144	154	465 (Gerçek Sayı)	

c) GENEL BİYOLOJİ

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZI Ü.K.	TOPLAM
Türkçe	1	2	21	24
Yabancı Dil	19	75	37	131
ÖRNEKLEM SAYISI	105	166	189 (Gerçek sayı)	

HÜBMK : Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi

ODTÜ K: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

GAZI Ü K: Gazi Üniversitesi Kütüphanesi

VII.7. "SIFIR KULLANIM"DA KİTAP YAŞI ANALIZI

Araştırmamızda "sıfır kullanım" büyük bir önem taşımakta olup, araştırmamız sırasında "sıfır kullanım"a ilişkin değerlerin gerçekten ciddi boyutlara eriştiği görülmüştür.

Akademik personel ve öğrenci tarafından hiç kullanılmamış kitapların kitap yaşı dağılımına baktığımızda şu sonuçlarla karşılaşmaktayız:

İşletme kitaplarına ait en fazla "sıfır kullanım" 1970-1979 yıllarında basılan kitaplara aittir. Dilbilim kitaplarına ait "sıfır" kullanım en fazla 1980-1989 yıllarında basılan kitaplara aittir. Genel biyoloji kitaplarına ait en fazla "sıfır" kullanım yine 1970-1979 yılları arasında basılan kitaplara aittir (Tablo 10 a,b,c).

VII.8. "SIFIR KULLANIMDA" DİL ANALIZI

Araştırmamızda öğrenci kullanımını olumsuz yönde etkileyen nedenlerin başında (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Hacettepe Üniversitesi İşletme Bölümü hariç olmak üzere) koleksiyonların çoğunun yabancı dil olması gelmekteydi. "Sıfır" kullanıma ilişkin değerlendirmeler araştırmamızın bir sonucu olarak ortaya çıkmış

TABLO 10

"SIFIR" KULLANIMDA KİTAP YAŞI DAĞILIMI

a) İŞLETME

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
1950-59	9	41	6	56
1960-69	43	169	15	227
1970-79	84	111	44	239
1980-89	11	36	59	106
1990-	-	-	-	-
ÖRNEKLEM SAYISI	206	481	210	

b) DİL BİLİM

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
1958	-	-	1	1
1900-19	-	-	1	1
1920-29	2	2	-	4
1930-39	1	3	1	5
1940-49	1	2	6	9
1950-59	7	5	8	20
1960-69	32	26	52	110
1970-79	31	31	78	140
1980-89	3	6	150	159
1990-	-	-	18	18
ÖRNEKLEM SAYISI	144	154	465 (Gerçek Sayı)	

c) GENEL BİYOLOJİ

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
1920-29	-	1	-	1
1930-39	1	-	-	1
1940-49	3	-	-	3
1950-59	2	6	-	8
1960-69	42	29	8	79
1970-79	32	34	47	113
1980-89	5	8	69	82
1990-	-	1	8	9
ÖRNEKLEM SAYISI	105	166	189 (Gerçek Sayı)	

HÜBMK : Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi
 ODTÜ K: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi
 GAZİ Ü K: Gazi Üniversitesi Kütüphanesi

TABLO 11

"SIFIR" KULLANIMDA DİLLERE GÖRE DAĞILIM

a) İŞLETME

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
Türkçe	16	24	44	84
Yabancı Dil	131	333	80	524
ÖRNEKLEM SAYISI	206	481	210	

b) DİLBİLİM

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
Türkçe	-	-	53	53
Yabancı Dil	77	75	262	414
ÖRNEKLEM SAYISI	144	154	465 (Gerçek Sayı)	

c) GENEL BİYOLOJİ

	HÜBMK	ODTÜ K	GAZİ Ü.K.	TOPLAM
Türkçe	-	-	32	32
Yabancı Dil	85	78	100	263
ÖRNEKLEM SAYISI	105	166	189 (Gerçek sayı)	

HÜBMK : Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi

ODTÜ K: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

GAZİ Ü K: Gazi Üniversitesi Kütüphanesi

bulunmaktadır. Tablo 11'de "sıfır" kullanımında üniversite kütüphanelerine göre işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarına ait dillere göre dağılım gösterilmektedir. Bu tabloya göre akademik personel ve öğrenci tarafından hiç kullanılmamış işletme, dilbilimi ve genel biyoloji kitaplarının çoğu yabancı dildir (Tablo 11 a,b,c).

VIII. BÖLÜM

ÖĞRETİM ELEMANLARININ VE KÜTÜPHANE YÖNETİCİLERİNİN KİTAP KOLEKSİYONLARI VE KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Araştırmamıza destek sağlamak amacıyla, işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularında ders veren öğretim elemanlarına anket uygulanmıştır. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampusu'nde işletme konusunda ders veren altı, dilbilim konusunda onbeş, genel biyoloji konusunda altı öğretim elemanı; Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde işletme konusunda ders veren beş, dilbilim konusunda ders veren beş ve genel biyoloji konusuna ders veren iki öğretim elemanı ve Gazi Üniversitesi'nde işletme konusunda ders veren onüç öğretim elemanı, dilbilim konusunda ders veren onbir ve genel biyoloji konusunda ders veren bir öğretim elemanı anketimizi cevaplamıştır. Böylece uygulanan toplam anket sayısı 64'tür. Soru sayısı ise 10'dur (Bakınız Ek 1).

VIII.1. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAP KOLEKSİYONLARININ ÖĞRETİM ELEMANLARINCA KULLANIM NEDENLERİ

Anketimizde kütüphane koleksiyonlarının hangi nedenlerle öğretim elemanları tarafından kullanıldığı öğrenilmek istenmiştir. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez

TABLO-12:Üniversite kütüphanelerindeki İşletme, Dilbilim, ve Genel Biyoloji kitap koleksiyonlarının öğretim elemanlarınca kullanım nedenleri

	BÖLÜMÜ										
	GENEL	ODTÜ		HÜ		ODTÜ		HÜ Ge		ODTÜ	
		HÜ İş letme	İş let me	GÜ İş letme	İş Dilbi lin	Dilbi lin	Dilbi lin	nel Biyo loji	nel Biyo loji	Genel Biyo loji	Genel Biyo loji
Ders hazırlamak için	5 %8	1 %17	-	1 %8	-	-	2 %18	-	-	1 %100	
Araştırma yapmak için	14 %22	1 %17	-	3 %25	4 %27	3 %50	3 %27	-	-	-	
Her ikisi için	45 %68	4 %67	5 %100	8 %67	11 %73	3 %50	6 %55	5 %100	3 %100	-	
Proje	1 %2	-	1 %20	-	-	-	-	-	-	-	
Kitap yazmak için	1 %2	-	-	-	-	-	-	1 %20	-	-	
Tez çalışmaları	1 %2	-	-	1 %8	-	-	-	-	-	-	
Çocuklarımların dersleri için	1 %2	-	-	-	1 %7	-	-	-	-	-	
TOPLAM %	106	101	120	108	107	100	100	120	100	100	
TOPLAM C	68	6	6	13	16	6	11	6	1	3	
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3	

Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularında ders veren öğretim elemanlarının kitap koleksiyonlarını kullanım nedenleri olarak ortaya çıkan sonuçlar şunlar olmuştur: Anket uygulanan 64 kişiden beş kişi ders hazırlamak için (% 5), 14 kişi araştırma yapmak için (% 22), 45 kişi de hem araştırma hem de ders hazırlamak için kendi kütüphanelerindeki kitap koleksiyonlarını kullanmaktadır (% 68) (Tablo 12).

Bunların dışında "başka" nedenler olarak öğretim elemanlarınca verilen cevaplar şunlar olmuştur: Proje için, kitap yazmak için, tez çalışmaları için.

VIII.2. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDEKİ İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAP KOLEKSİYONLARININ YETERLİ GÖRÜLÜP GÖRÜLMEDİĞİ

Anketimizde ders veren öğretim elemanlarının kendi kütüphanelerindeki kitap koleksiyonlarını yeterli bulup bulmadıklarını öğrenmek için sorduğumuz soruya aldığımız cevaplara göre, 64 kişiden dört kişi koleksiyonları yeterli bulmakta (% 6), 60 kişi ise yetersiz bulmaktadır (% 94) (Tablo 13a).

Konuyla ilgili kitap koleksiyonlarını nicelik yönünden yeterli bulan öğretim eleman sayısı üç, nitelik

TABLO-13.a:Üniversite kütüphanelerindeki İşletme, Dilbilim ve Genel Biyoloji kitap koleksiyonlarının öğretim elemanlarınca yeterli görülüp görülmediği

		BÖLÜMÜ											
		ODTÜ			HÜ			ODTÜ			GÜ		
		HÜ İş İşlet			GÜ İş Dilbi			Dilbi Dilbi Dilbi			HÜ Ge GÜ Ge ODTÜ		
		letme me			letme lim			lim loji			nel nel Genel		
		letme me			letme lim			lim loji			nel nel Genel		
GENEL		letme me			letme lim			lim loji			nel nel Genel		
Yeterli	4	-	-	1	1	1	1	-	-	-			
	%6	-	-	%8	%7	%17	%9	-	-	-			
Yetersiz	60	6	5	11	14	5	10	5	3	1			
	%94	%100	%100	%92	%93	%83	%91	%100	%100	%100			
TOPLAM %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100			
TOPLAM C	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3			
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3			

TABLO-13.b:Üniversite kütüphanelerindeki İşletme, Dilbilim ve Genel Biyoloji kitap koleksiyonlarının öğretim elemanlarınca yeterli görülüp görülmediği

		BÖLÜMÜ											
		ODTÜ			HÜ			ODTÜ			GÜ		
		HÜ İş İşlet			GÜ İş Dilbi			Dilbi Dilbi Dilbi			HÜ Ge GÜ Ge ODTÜ		
		letme me			letme lim			lim loji			nel nel Genel		
		letme me			letme lim			lim loji			nel nel Genel		
GENEL		letme me			letme lim			lim loji			nel nel Genel		
Nicelik yönünden yeterli	3	-	-	1	-	1	1	-	-	-			
	%75	-	-	%100	-	%100	%100	-	-	-			
Nitelik yönünden yeterli	3	-	-	1	1	-	1	-	-	-			
	%75	-	-	%100	%100	-	%100	-	-	-			
TOPLAM %	150	-	-	200	100	100	200	-	-	-			
TOPLAM C	6	-	-	2	1	1	2	-	-	-			
BAZ	4	-	-	1	1	1	1	-	-	-			

TABLO-13.c:Öğretim elemanlarının mevcut kitap koleksiyonunu bölüm gereksinimleri için yetersiz bulup katıldıkları görüşler.

	BÖLÜMÜ										
	GENEL	ODTÜ		HÜ		ODTÜ		GÜ		ODTÜ	
		HÜ İş letme	İş letme	GÜ İş letme	İş letme	Dilbi lim	Dilbi lim	Dilbi lim	Biyo loji	Biyo loji	Genel Biyo loji
Konu ile ilgili eser az	42 %70	4 %67	2 %40	10 %91	12 %86	4 %80	6 %60	2 %40	2 %67	-	
Yeni basım tarihli eser az	46 %76	5 %83	5 %100	5 %45	11 %79	4 %80	8 %80	5 %100	2 %67	1 %100	
Kitap için ayrılan bütçe az	1 %2	-	-	-	1 %7	-	-	-	-	-	
TOPLAM %	148	150	140	136	172	160	140	140	100	134	
TOPLAM C	89	9	7	15	24	8	14	7	1	4	
BAZ	60	6	5	11	14	5	10	5	1	3	

TABLO-14.a:Öğretim elemanlarının kendi kütüphanelerinden başka kütüphane kullanıp kullanmadıkları

	BÖLÜMÜ										
	GENEL	ODTÜ		HÜ		ODTÜ		GÜ		ODTÜ	
		HÜ İş letme	İş letme	GÜ İş letme	İş letme	Dilbi lim	Dilbi lim	Dilbi lim	Biyo loji	Biyo loji	Genel Biyo loji
Evet	60 %94	5 %83	5 %100	12 %100	14 %93	5 %83	10 %91	5 %100	3 %100	1 %100	
Hayır	4 %6	1 %17	-	-	1 %7	1 %17	1 %9	-	-	-	
TOPLAM %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
TOPLAM C	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3	
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3	

yönünden yeterli bulan öğretim elemanı sayısı yine üçtür (Tablo 13b).

Koleksiyonların yetersizliği ile ilgili olarak öğretim elemanlarından 42'si kendi konularıyla ilgili kitapların az olduğunu (% 70), 46'sı ise yeni baskı eserlerin sayıca az olduğunu bildirmişlerdir (% 76) (Tablo 13c).

Ankete katılan öğretim üyelerinden bir tanesi de, kitap için ayrılan bütçenin yetersiz olduğunu belirtmiştir.

VIII.3. ÖĞRETİM ELEMANLARININ KENDİ KÜTÜPHANELERİ DIŞINDA KULLANDIKLARI KÜTÜPHANELER VE KULLANIM NEDENLERİ

Anketimizle öğretim elemanlarının kendi kütüphanelerinin dışında başka kütüphane kullanıp kullanmadıkları öğrenilmek istenmiştir. Bununla ilgili soruya 64 öğretim elemanından 60'ı kendi kütüphanelerinden başka kütüphane kullandıklarını (% 94), dört öğretim elemanı da başka bir kütüphane kullanmadığını belirtmiştir (% 6) (Tablo 14a).

Öğretim elemanlarına kendi kütüphanelerinden başka hangi kütüphaneleri kullandıkları sorulduğunda alınan cevaplar ise şunlar olmuştur: Öğretim elemanlarından 21 kişi Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'ni, 16 kişi

TABLO-14.b:Öğretim elemanlarının kendi kütüphaneleri dışında kullandıkları kütüphaneler.

	BÖLÜMÜ									
	GENEL	ODTÜ		HÜ		ODTÜ	GÜ	HÜ Ge	GÜ Ge	ODTÜ
		HÜ İş letme	İşlet me	GÜ İş letme	İş lim	Dilbi lim	Dilbi lim	Dilbi lim	Biyo loji	Biyo loji
ODTÜ Kütüphanesi	21 %35	4 %80	-	7 %58	3 %21	-	4 %40	3 %60	-	-
Bilkent Ü. K.	16 %27	3 %60	3 %60	3 %25	3 %21	-	4 %40	-	-	-
Amerikan Kütüphanesi	15 %25	-	1 %20	6 %50	4 %29	1 %20	3 %30	-	-	-
İngiliz K.H.K	14 %23	-	1 %20	-	7 %50	2 %40	4 %40	-	-	-
Fransız K.H.K	3 %5	-	-	-	2 %14	-	1 %10	-	-	-
Alman K.M.K	3 %5	-	-	-	2 %14	-	1 %10	-	-	-
T.D.K.K	3 %5	-	-	-	3 %21	-	-	-	-	-
Milli Kütüphane	6 %10	-	-	1 %8	3 %21	-	1 %10	1 %20	-	-
Gazi Ü.K	2 %3	1 %20	-	-	-	-	-	-	-	1 %100
T.O.D.A.İ.E.	1 %2	1 %20	-	-	-	-	-	-	-	-
H.Ü.B.M. Kütüphanesi	6 %10	-	-	-	-	2 %40	1 %10	-	2 %67	1 %100
BMMKütüphane D.M.	1 %2	-	-	-	-	-	1 %10	-	-	-
AT Kütüphanesi	1 %2	-	-	-	-	-	1 %10	-	-	-
Diğer	36 %59	3 %60	4 %80	7 %58	3 %21	3 %60	7 %70	5 %100	1 %100	3 %100
TOPLAM %	213	240	180	199	212	160	280	180	300	167
TOPLAM C	128	12	9	24	30	8	28	9	3	5
BAZ	60	5	5	12	14	5	10	5	1	3

TABLO-14.c:Öğretim elemanlarının kendi kütüphaneleri dışındaki kütüphaneleri kullanım nedenleri

	GENEL	BÖLÜMÜ										
		ODTÜ			HÜ		GÜ			HÜ Ge	GÜ Ge	ODTÜ Genel
		HÜ İş letme	İş İlet me	İş İlet me	İş Dilbi lim	Dilbi Dilbi lim	Dilbi Dilbi lim	Biyo loji	Biyo loji	Biyo loji		
Araştırma yapmak için	57 %94	5 %100	4 %80	11 %92	14 %100	5 %100	10 %100	5 %100	3 %100	-		
Ders hazırlamak için	26 %43	3 %60	4 %80	3 %25	7 %50	2 %40	3 %30	3 %60	-	1 %100		
Proje hazırlamak için	1 %2	-	1 %20	-	-	-	-	-	-	-		
Sosyal etkinliklere katılmak için	1 %2	-	-	-	1 %7	-	-	-	-	-		
Gelişmeleri incelemek için	1 %2	-	-	-	1 %7	-	-	-	-	-		
Kitap yazmak için	1 %2	-	-	-	-	-	-	1 %20	-	-		
TOPLAM %	145	160	180	117	164	140	130	180	100	100		
TOPLAM C	87	8	9	14	23	7	13	9	1	3		
BAZ	60	5	5	12	14	5	10	5	1	3		

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'ni, 15 kişi Amerikan Kütüphanesi'ni, 14 kişi İngiliz Kültür Heyeti Kütüphanesi'ni, altı kişi Milli Kütüphane'yi, altı kişi Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'ni, üç kişi Fransız Kültür Heyeti Kütüphanesi'ni, üç kişi Alman Kültür Merkezi Kütüphanesi'ni, üç kişi Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'ni, iki kişi Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ni ve bir kişi de Ankara'daki çeşitli kütüphaneleri kullanmaktadır (Tablo 14b).

Öğretim elemanlarına kendi kütüphaneleri dışında kütüphaneleri hangi nedenlerle kullandıkları sorulmuştur. Bu soruya cevap veren 60 kişiden 57 öğretim elemanı araştırma yapmak için (% 94), 26 öğretim elemanı da ders hazırlamak için (% 43), 23 öğretim elemanı da (% 35) hem araştırma yapmak hem de ders hazırlamak için başka kütüphaneleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunların dışında bir kısım öğretim elemanı proje hazırlamak için, sosyal etkinliklere katılmak için, gelişmeleri incelemek için ve kitap yazmak için başka kütüphaneleri kullandıklarını belirtmişlerdir (Tablo 14c).

VIII.4. KITAPLARLA İLGİLİ ÖDÜNÇ VERME SÜRELERİNİN YETERLİ GÖRÜLÜP GÖRÜLMEDİĞİ

Ödünç verme sürelerinin kullanımı etkileyici bir fak-

TABLO-15:Kitaplara ait ödünç verme sürelerinin öğretim elemanlarınınca yeterli görülüp görülmediği

	BÖLÜMÜ									
	GENEL	HÜ İş letme	İş İlet me	GÜ İş letme	HÜ Dilbi lim	ODTÜ Dilbi lim	GÜ Dilbi lim	HÜ Ge nel Biyo loji	GÜ Ge nel Biyo loji	ODTÜ Genel Biyo loji
Evet	51 %80	4 %67	5 %100	9 %75	14 %93	5 %83	8 %73	2 %40	-	-
Hayır	13 %20	2 %33	-	3 %25	1 %7	1 %17	3 %27	3 %60	-	-
TOPLAM %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
TOPLAM C	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3

TABLO-16:Öğretim elemanlarının konuları ile ilgili kitaplara erişmek için izledikleri yollar.

	GENEL	BÖLÜMÜ								
		ODTÜ		HÜ		ODTÜ		HÜ Ge		ODTÜ
		HÜ İş letme	İşlet me	GÜ İş letme	İş lim	Dilbi lim	Dilbi lim	Dilbi lim	nel loji	nel loji
Konu kataloğunu kullanmak	37 %58	4 %67	5 %100	9 %75	4 %27	4 %67	4 %36	4 %80	2 %67	1 %100
Yazar-kitap adı kataloğunu kullanmak	44 %68	3 %50	5 %100	8 %67	11 %73	5 %83	6 %55	4 %80	2 %67	-
Müracaat kütüphanecisine danışmak	18 %28	2 %33	1 %20	2 %17	6 %40	2 %33	2 %18	2 %40	1 %33	-
Konu ile ilgili kitapların bulunduğu rafları kullanmak	37 %58	5 %83	2 %40	8 %67	10 %67	2 %33	5 %45	2 %40	3 %100	-
TOPLAM %	212	233	260	226	207	216	154	240	100	267
TOPLAM C	136	14	13	27	31	13	17	12	1	8
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3

tör olduğu düşünülerek bu konuda öğretim üyelerinin görüşleri sorulmuştur. Bu süre Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampusu Kütüphanesi'nde bir ay, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde de bir ay, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde ise iki aydır. Anketimize cevap veren 64 öğretim elemanından 51 öğretim elemanı (% 80) bu sürenin yeterli olduğunu, 13 öğretim elemanı (% 20) ise yetersiz olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 15).

VIII.5. ÖĞRETİM ELEMANLARININ KİTAPLARA ERİŞMEDE İZLEDİKLERİ YOLLAR

Öğretim elemanlarının, kütüphanede kitaplara erişmekte hangi yolları izledikleri öğrenilmek istenmiştir. Bu soruya genellikle birkaç şık işaretlenmiş olarak cevap alınmıştır. 44 öğretim elemanı diğer yollarla birlikte yazar-kitap adı kataloğunu kullanmakta, 37 kişi diğer yollarla birlikte konu kataloğunu kullanmakta, 37 kişi diğer yollarla birlikte konuyla ilgili kitap raflarını kullanmaktadır. Yedi öğretim elemanı ise sadece kitap raflarını kullanmaktadır (Tablo 16).

VIII.6. ÖĞRETİM ELEMANLARININ KİTAP SEÇİMİYLE İLGİLİ OLARAK KULLANDIKLARI KAYNAKLAR

Öğretim elemanlarına konularıyla ilgili kitapların seçiminde kullandıkları yabancı dil ve Türkçe kaynaklar

sorulmuştur. Yabancı dil kaynakların seçiminde 28 öğretim elemanı konu yaklaşımı kitap bibliyografyalarını (% 44), 47 öğretim elemanı yayınevi kataloglarını kullandıklarını belirtmiştir (% 71). Bunların dışında altı öğretim elemanı okuduğu kitaplardan, üç öğretim elemanı kütüphane bildirimlerinden (yayıncılardan gelen ve okuyuculara dağıtılan kitap tanıtım haberleri), üç öğretim elemanı referanslardan, iki öğretim elemanı dergilerden, birer kişi arkadaşlarından bilgi edinerek, mesleki yayınlardan, kataloglardan yararlanarak ve yurt dışından elde ettiği bilgilerle yabancı dil kitapların seçimini yaptıklarını belirtmişlerdir (Tablo 17a).

Öğretim elemanlarına Türkçe kitapların seçiminin nasıl yapıldığı sorulduğunda ise alınan cevaplar şunlar olmuştur: 14 kişi Türkiye Bibliyografyası'nı (% 20), 24 kişi yayınevi kataloglarını kullanarak (% 37), 22 kişi de gazete ve dergilerdeki yayın haberlerinden yararlanarak (% 34) Türkçe kitapların seçimini yaptıklarını belirtmişlerdir. Bunların dışında bu soruya dört öğretim elemanı kitapçıları dolaşarak, üç kişi dostlarının tavsiyelerinden, iki kişi okuduğu yayınlardan, iki kişi yazarlardan ve bir kişi de arşivlerden yararlanarak seçim yaptıklarını belirtmiştir (Tablo 17b).

TABLO-17.a:Öğretim elemanlarının yabancı dildeki kitaplarının seçimi için kullandıkları kaynaklar.

	GENEL	BÖLÜMÜ									
		ODTÜ		HÜ		ODTÜ		GÜ		HÜ Ge	GÜ Ge
		HÜ İş	İşlet	GÜ İş	İş Dilbi	Dilbi	Dilbi	Dilbi	Biyo	Biyo	Biyo
		letme	me	letme	lim	lim	lim	loji	loji	loji	loji
Konu yaklaşımı kitap bibliyografyaları (Books in Print, Subject Guide to Books in Print....)	28 %44	3 %50	2 %40	5 %42	7 %47	3 %50	6 %55	-	2 %67	-	-
Yayınevi katalogları	47 %71	5 %83	4 %80	7 %58	9 %60	6 %100	8 %73	5 %100	3 %100	-	-
Okuduğum kitaplardan	6 %9	-	1 %20	1 %8	2 %13	1 %17	-	1 %20	-	-	-
Kütüphane bildirimlerinden	3 %5	1 %17	-	2 %17	-	-	-	-	-	-	-
Referanslardan	3 %5	-	1 %20	1 %8	-	1 %17	-	-	-	-	-
Dergilerden	2 %3	-	-	1 %8	-	1 %17	-	-	-	-	-
Arkadaşlardan bilgi edinerek	1 %2	-	-	-	1 %7	-	-	-	-	-	-
Mesleki yayınlardan	1 %2	1 %17	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kataloglardan	1 %2	-	-	1 %8	-	-	-	-	-	-	-
Getirtemiyoruz	1 %2	-	-	1 %8	-	-	-	-	-	-	-
Yurt dışından	1 %2	-	-	-	-	1 %17	-	-	-	-	-
Cevap yok	4 %6	-	-	-	1 %7	-	2 %18	-	-	-	1 %100
TOPLAM %	153	167	160	157	134	218	146	120	100	167	
TOPLAM C	98	10	8	19	20	13	16	6	1	5	
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3	

TABLO-17.b:Öğretim elemanlarının Türkçe kitapların seçimi için kullandıkları kaynaklar.

	BÖLÜMÜ										
	GENEL	HÜ İş letme	İş İletme	GÜ İş letme	HÜ Dilbi lim	ODTÜ Dilbi lim	GÜ Dilbi lim	HÜ nel Biyo loji	Ge nel Biyo loji	Ge nel Biyo loji	ODTÜ Genel Biyo loji
Türkiye Bibliyografyası	13 %20	4 %67	2 %40	3 %25	2 %13	1 %17	-	-	2 %67	-	-
Yayınevleri katalogları	24 %37	5 %83	-	3 %25	8 %53	1 %17	4 %36	2 %40	3 %100	-	-
Gazete ve dergilerdeki yayın haberleri	22 %34	3 %50	3 %60	2 %17	7 %47	3 %50	2 %18	2 %40	-	-	-
Kitapçıları doluşarak	4 %6	-	-	2 %17	2 %13	-	-	-	-	-	-
Okuduğum yayınlardan	2 %3	-	-	1 %8	1 %7	-	-	-	-	-	-
Referanslardan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkçe yayınlara ihtiyaç yok	10 %22	-	-	-	2 %13	2 %33	5 %45	-	1 %33	-	-
Dostlarımlın tavsiyeleri	3 %5	-	1 %20	-	-	1 %17	-	1 %20	-	-	-
Yazarlarından	2 %3	-	-	1 %8	-	-	-	1 %20	-	-	-
Arşivlerden yararlanırlım	1 %2	-	-	-	-	1 %17	-	-	-	-	-
Cevap yok	3 %5	-	-	-	-	1 %17	1 %9	-	1	-	-
TOPLAM %	137	200	160	117	146	168	108	120	100	99	
TOPLAM C	88	12	8	14	22	10	12	6	1	3	
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3	

VIII.7. ÖĞRENCİLERİN KİTAP KOLEKSİYONLARINI KULLANMALARIN-
DA ÖĞRETİM ELEMANLARININ GÖRÜŞLERİ

Öğretim elemanlarına bölüm öğrencilerinin kitap koleksiyonlarını nasıl kullandıkları hakkında görüşleri sorulmuştur. Bu sorunun cevaplarından alınan sonuca göre, öğretim elemanlarından dördü öğrencilerin mevcut kitap koleksiyonlarından iyi bir şekilde yararlandıklarını (% 6), 57 öğretim elemanı ise (% 89) öğrencilerin mevcut kitap koleksiyonundan tam olarak yararlanamadıklarını bildirmiştir (Tablo 18a).

Öğretim elemanları, öğrencilerin kitap koleksiyonlarından yararlanamamalarıyla ilgili olarak şu görüşlere katılmaktadırlar: 24 öğretim elemanı konuyla ilgili eserlerin az olduğunu (% 40), 19 öğretim elemanı öğrencilerin yabancı dil bilgilerinin yetersiz olduğunu (% 33), 18 öğretim elemanı eski baskı tarihli kitapların çoğunlukta olduğunu (% 32), altı öğretim elemanı konu ile ilgili kitap koleksiyonunun seviyesinin öğrenciye göre yüksek olduğunu (% 11) belirtmişlerdir (Tablo 18b).

Bunların dışında öğretim elemanlarından yedi kişi öğrencilerin kütüphane kullanmayı bilmediklerini, altı kişi kütüphane alışkanlıkları olmadığını, beş öğretim elemanı öğrencilerin ilgilerinin az olduğunu, üç öğretim elemanı öğrencilerin okuma alışkanlıklarının az olduğunu,

TABLO-18.a:Öğretim elemanlarının bölüm öğrencilerinin kitap koleksiyonu kullanmaları hakkındaki görüşleri.

	BÖLÜMÜ										
	GENEL	ODTÜ		HÜ		ODTÜ		HÜ		ODTÜ	
		HÜ İş İletme	İşletme	GÜ İşletme	İş Dilim	Dilbi Dilim	Dilbi Dilim	GÜ Dilbi Dilim	HÜ Dilbi Dilim	Biyo Dilbi Dilim	Biyo Dilbi Dilim
Öğrenciler mevcut koleksiyondan iyi bir şekilde yararlanıyorlar	4 %6	-	1 %20	-	1 %7	1 %17	-	-	-	1 %33	-
Öğrenciler koleksiyondan tam olarak yararlanmıyor	57 %89	6 %100	4 %80	12 %100	13 %86	4 %66	10 %91	5 %100	2 %67	1 %100	
Cevap yok	3 %5	-	-	-	1 %7	1 %17	1 %9	-	-	-	-
TOPLAM %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
TOPLAM C	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3	
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3	

TABLO-18.b:Öğretim elemanlarınca öğrencilerin kitap koleksiyonundan yararlanamama nedenleri.

	BÖLÜMÜ										
	GENEL	ODTÜ		HÜ		ODTÜ		HÜ Ge		ODTÜ	
		HÜ İş letme	İş letme	GÜ İş letme	İş letme	Dilbi lim	Dilbi lim	Dilbi lim	nel Biyo loji	nel Biyo loji	Genel Biyo loji
Yabancı dil bilgileri yetersiz	19 %33	4 %67	-	11 %92	-	-	2 %20	2 %40	-	-	
Konu ile ilgili kitap koleksiyonunun seviyesi öğrenciye göre yüksek	6 %11	1 %17	-	1 %8	-	-	4 %40	-	-	-	
Eski basım tarihli kitaplar çoğunlukta	18 %32	1 %17	3 %75	2 %17	4 %31	1 %25	4 %40	2 %40	1 %50	-	
Konu ile ilgili eser az	24 %40	2 %33	1 %25	4 %33	7 %54	1 %25	5 %50	2 %40	2 %100	-	
Kütüphane kullanmayı bilmiyorlar	7 %12	1 %17	-	1 %8	3 %23	-	1 %10	1 %20	-	-	
Okuma alışkanlığı az	3 %5	1 %17	-	-	1 %8	-	-	1 %20	-	-	
Eğitim sistemi araştırmaya yöneltmiyor	2 %4	-	-	2 %17	-	-	-	-	-	-	
Ders kitapları dışına çıkmak istemiyorlar	1 %2	1 %17	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kütüphane alışkanlıkları yok	6 %11	2 %33	-	-	-	1 %25	2 %20	-	-	1 %100	

TABLO-18.b:(Devam)Öğretim elemanlarının öğrencilerin kitap koleksiyonundan yararlanamama nedenleri.

	BÖLÜMÜ										
	GENEL	ODTÜ			HÜ			ODTÜ			Ge
		HÜ İş letme	İş letme	GÜ İş letme	İş letme	Dilbi lim	Dilbi lim	Dilbi lim	Biyo loji	Biyo loji	Genel
İlgileri az	5 %9	-	-	1 %8	1 %8	2 %50	-	1 %20	-	-	
Zamanları yok	3 %5	-	1 %25	-	-	1 %25	-	1 %20	-	-	
Araştırmaya zaman ayırmak istemiyorlar	2 %4	-	-	1 %8	-	-	-	-	1 %50	-	
Aynı kitaptan yararlanacak öğrenci sayısı çok, arayan bulamıyor	3 %5	-	-	-	1 %8	-	-	1 %20	1 %50	-	
Bazı kitaplar sürekli okuyucu üzerinde	1 %2	-	-	-	1 %8	-	-	-	-	-	
Türkçe eser az	1 %2	1 %17	-	-	-	-	-	-	-	-	
TOPLAM %	177	235	125	191	140	150	180	220	100	250	
TOPLAM C	101	14	5	23	18	6	18	11	1	5	
BAZ	57	6	4	12	13	4	10	5	1	2	

üç öğretim elemanı zamanlarının olmadığını, üç öğretim elemanı aynı kitaptan yararlanacak öğrenci sayısının çok olup aranılan eserin bulunmadığını, iki öğretim elemanı eğitim sisteminin araştırmaya yöneltmediğini, iki öğretim elemanı öğrencilerin araştırmaya zaman ayırmak istemediklerini, birer kişi de öğrencilerin ders kitapları dışına çıkmak istemediklerini ve bazı kitapların sürekli okuyucu üstünde olduğunu ve Türkçe kitapların sayıca az olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 18b).

VIII.8. ÖĞRENCİLERİN DERSLERE ÇALIŞIRKEN İZLEDİKLERİ YOLLAR

Öğretim elemanlarına öğrencilerin derslere çalışırken izledikleri yollar sorulmuştur. Alınan cevaplar değerlendirildiğinde çıkan sonuç şu olmuştur:

Öğretim elemanlarının çoğu (42 öğretim elemanı, % 65), öğrencilerin derslerine çalışırken derslerde tuttıkları notları okuduklarını ifade etmişlerdir. 30 öğretim elemanı dağıtılan teksirleri okuduklarını (% 47), 29 öğretim elemanı konu ile ilgili kitap koleksiyonundan yararlandıklarını (% 45), 16 öğretim elemanı da ayırttırılmış kitaplardan yararlandıklarını (% 25) belirtmişlerdir (Tablo 19).

TABLO-19:Öğretim elemanlarınca öğrencilerin derslerin çalışırken izledikleri yollar.

	BÖLÜMÜ										
	GENEL	ODTÜ		HÜ		ODTÜ		GÜ		ODTÜ	
		HÜ İş letme	İş letme	GÜ İş letme	İş Dilbi lim	Dilbi lim	Dilbi lim	GÜ Dilbi loji	Biyo Biyo loji	Biyo Biyo loji	ODTÜ Genel Biyo loji
Konu ile ilgili kitap koleksiyonundan yararlanıyorlar	29 %45	3 %50	4 %80	3 %25	7 %47	3 %50	6 %55	1 %20	2 %67	-	
Rezerv eserlerden yararlanıyorlar	16 %25	2 %33	1 %20	5 %42	2 %13	1 %17	1 %9	1 %20	3 %100	-	
Dağıttığınız teksirleri okuyorlar	30 %47	3 %50	1 %20	3 %25	8 %53	2 %33	7 %64	4 %80	1 %100	1 %33	
Derslerinizde tuttukları notları çalışıyorlar	42 %65	4 %67	4 %80	11 %92	11 %73	4 %67	5 %45	2 %40	1 %33	-	
Cevap yok	1 %2	-	-	-	-	1 %17	-	-	-	-	
TOPLAM %	184	200	200	184	186	184	173	160	100	233	
TOPLAM C	118	12	10	22	28	11	19	8	1	7	
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3	

TABLO-20: Mevcut kitap koleksiyonlarının öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından daha etkin biçimde kullanılabilmesi konusunda öğretim elemanlarının katıldıkları görüşler.

	BÖLÜMÜ											
	GENEL	ODTÜ		HÜ		ODTÜ		GÜ		HÜ Ge	GÜ Ge	ODTÜ
		HÜ İş İşlet	GÜ İş Dilbi	Dilbi Dilbi	Dilbi Dilbi	Biyo Biyo	Biyo Biyo	loji loji	loji	Genel		
Yeni yayın kaynakları öğretim elemanlarına duyurulmalıdır.	37 %58	2 %33	5 %100	4 %33	9 %60	3 %50	8 %73	3 %60	2 %67	1 %100		
Kütüphaneci-Öğretim elemanı işbirliği çalışmaları yapılmalıdır.	46 %71	6 %100	4 %80	5 %42	14 %93	5 %83	10 %91	1 %20	1 %33	-		
Bölüm ders programında mesleki yabancı dile ağırlık verilmelidir.	19 %30	2 %33	-	10 %83	2 %13	-	2 %18	3 %60	-	-		
Bölümümüze yabancı dil hazırlık sınıfları konulmalıdır.	11 %17	-	-	8 %67	-	-	-	3 %60	-	-		
Cevap yok	1 %2	-	-	-	-	-	-	-	1 %33	-		
TOPLAM %	178	166	180	225	166	133	182	200	100	133		
TOPLAM C	114	10	9	27	25	8	20	10	1	4		
BAZ	64	6	5	12	15	6	11	5	1	3		

VIII.9. KİTAP KOLEKSİYONLARININ DAHA ETKİN BİÇİMDE KULLANILABİLMESİ KONUSUNDA ÖĞRETİM ELEMANLARININ GÖRÜŞLERİ

Öğretim elemanlarına koleksiyonlardan daha etkin biçimde yararlanılması için neler yapılması konusunda ileri sürdüğümüz görüşlerden hangilerine katıldıkları sorulmuştur. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde, öğretim elemanlarının çoğu (46 kişi, % 71) "kütüphaneci-öğretim elemanı işbirliği çalışmaları yapılmalıdır" şeklindeki görüşe katılmışlardır. 37 öğretim elemanı (% 58) yeni yayın kaynaklarının öğretim elemanlarına duyurulmasını, 19 kişi (% 30) bölüm ders programında mesleki yabancı dile ağırlık verilmesini 11 öğretim elemanı (% 17) da bölümlerine yabancı dil hazırlık sınıflarının konulmasını istemiştir (Tablo 20).

VIII.10. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ YÖNETİCİLERİNİN KİTAP KOLEKSİYONU VE KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Araştırma için seçilen Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticileriyle 11 soruluk bir görüşme yapılarak görüşleri alınmıştır. 13.VII.1993 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampusu Kütüphanesi Şube Müdürü Vekili Ali Adımcı ile, 2.VII.1993 tarihinde Gazi Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Oya Fişekçi ile, 2.IX.1993

tarihinde de Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi Daire Başkan vekili Sözer Mercan ile görüşülmüştür.

Yöneticilere sorulan sorular ve alınan cevaplar şunlardır:

1. Kütüphaneniz ne zaman kurulmuştur ve kitap koleksiyonu ne kadardır?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili, Kütüphane'nin 1975 yılında kurulduğunu ve halen kitap koleksiyonunun 70 000 olduğunu söylemiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi yönetici vekili, kütüphanenin 1956 yılında kurulduğunu ve koleksiyonun 267 500 olduğunu belirtmiştir.

Gazi Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı ise, kütüphanenin 1981 yılında kurulduğunu ve koleksiyonun 65 000 olduğunu söylemiştir.

2- Yazılı yönetmeliğiniz var mı? Varsa bunda koleksiyon oluşumu ve gelişimiyle ilgili bir husus var mı?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili yazılı bir yönetmelikleri olmadığını söylemiştir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

yönetici vekili "Kütüphane Yönergesi" olduğunu, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi de "Kullanım Genelgesi" olduğunu belirtmişlerdir. Bunların incelenmesi sonucunda söz konusu belgelerde koleksiyon geliştirmeye ilişkin herhangi bir maddeye rastlanmamıştır. Bunların daha çok kütüphaneden yararlanma, ödünç alma kuralları gibi konularla ilgili olarak hazırlandığı görülmektedir (Bakınız Ek 2 ve 3).

3- Kütüphanenizde meslekten ve meslekten olmayan eleman sayısı nedir, bu yeterli midir? İçlerinde yüksek lisans derecesi almış olan veya yüksek lisans yapmakta olan var mıdır?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili Kütüphane'lerinde meslekten üç (şimdi dört, biri yüksek lisans dereceli) meslekten olmayan 17 kişi olduğunu söylemiştir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi yönetici vekili meslekten 22, meslekten olmayan 43, yüksek lisans dereceli üç elemanın kütüphanelerinde bulunduğunu belirtmiştir. Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi ise, meslekten 17, meslekten olmayan 43, yüksek lisans dereceli ise iki elemanın olduğunu söylemiştir.

4- Mevcut kitap koleksiyonu nasıl oluşturulmuştur?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüpha-

nesi yönetici vekili mevcut kitap koleksiyonunun % 90'nının satın alma, % 10'unun da bağış yoluyla oluşturulduğunu söylemişlerdir. Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi ise, mevcut koleksiyonun 2/3'nin satın alma 1/3 nin de bağış ve değişim yoluyla oluştuğunu belirtmiştir.

5- Kitap seçimi bugüne kadar ne şekilde yapılmıştır?
Seçim kaynakları okuyucuya tanıtılmakta mıdır?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili, kitap seçiminin bölümlerin isteklerine göre yapıldığını ve bu isteklerin büyük bir kısmının kabul edildiğini söylemiştir. Ayrıca okuyucuların yayınevi kataloglarından da sipariş yaptıklarını veya kendilerinin buldukları kitap isteklerini sipariş için verdiklerini belirtmiştir. Bağış olarak gelecek kitapların da seçime tabi olduğundan bahsetmiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi yönetici vekili ise, bölümlere kontenjan ayrıldığını ve bunların içinden Mühendislik Fakültesi kalabalık olduğu için onlara ait kontenjanın yüksek tutulduğunu belirtmiştir. Öğretim elemanlarının yayın katalogları ve "Books in Print"leri kullanarak seçim yaptıklarını, bağış alınırken ise kütüphanecilerden oluşan bir komisyonun seçim yaptığını söylemiştir.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi ise Rektör

Yardımcısı başkanlığında üç öğretim üyesi ve Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı'ndan oluşan bir Kütüphane Komisyonunun olduğunu, kütüphaneye alınacak kitapların bu komisyonun vizesinden geçtiğini belirtmiştir. Yakın bir zamana kadar kitapçılardan gelen sipariş formlarının öğretim üyelerine dağıtıldığını fakat bu yolla pek bilinçli seçimlerin yapılmadığının farkına varıldığını, bu yüzden de kütüphanecilerin kendilerinin seçim yaptıklarını belirtmiştir. İsteyen okuyuculara "Books in Print"ler ve kitapçılardan gelen sipariş formları verilmektedir.

6- Kütüphaneye yeni gelen kitapların tanıtımıyla ilgili olarak bölümlere herhangi bir duyuru yapılmakta mıdır? Evet ise, bu koleksiyon kullanımını artırıyor mu?

Bu soruya cevap olarak, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili yeni gelen kitapların bölümlere resmi yazıyla veya kişisel olarak bildirildiğini ve gelen kitapların teşhir edildiğini, bunun da kullanımı arttırdığını belirtmiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi yönetici vekili de, yeni gelen kitapların bölümlere yazıyla bildirildiğini ve bir hafta teşhir edildiğini, bunun da öğretim eleman ve öğrenci kullanımını arttırdığını söylemiştir.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi Yöneticisi ise yeni

gelen kitapların "Kütüphaneye Yeni Gelen Yayınlar Bülteni" ile bölümlere bildirildiğini ama buna rağmen kitapların % 100 kullanıldığını sanmadığını ifade etmiştir.

7- Bugüne kadar koleksiyon değerlendirmesi yapıldı mı?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili, yıllara göre hangi konularda kitap satın alındığının kayıtlarını tuttuklarını ve bunu güncel bir şekilde devam ettirmeye çalıştıklarını söylemiştir. Bunlardan başka bir şekilde yararlanılıp yararlanılmadığı sorulduğunda da yararlanılmadığı cevabı alınmıştır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi yönetici vekili bugüne kadar koleksiyon değerlendirilmesinin yapılmadığını ifade etmiştir.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi ise bu soruya, sipariş yapmayan bölümlere zaman zaman hatırlatmalarda bulunulduğu şeklinde cevap vermiştir.

8- Bugüne kadar kullanım ve kullanıcı çalışması yapıldı mı?

Bu soruya cevap olarak, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili, kütüphaneye giren okuyucuların sayıldığını, Ödünç Verme Bölümü'nün

ödünç alınan kitap ve dergi istatistiğini tuttuklarını ve bunun yıllara göre düzenlendiğini söylemiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi yönetici vekili, ödünç verme istatistiklerinin bunun yerine geçtiğini ve kütüphaneye gelen okuyucuların sayıldığını ifade etmiştir.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi ise bu soruya cevap olarak, ödünç verme istatistiklerinin tutulduğunu belirtmiştir.

9- Ödünç verme istatistikleri tutuyor musunuz? Bunları nasıl değerlendiriyor sunuz?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili yıllık olarak konulara göre ödünç verme istatistiklerinin tutulduğunu ve bunlardan malzeme alımında, örneğin okuyucu kartları ve kütüphanelerarası ödünç verme formları bastırmada yararlandıklarını söylemiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi yönetici vekili, günlük ve aylık istatistiklerin tutulduğunu belirtmiştir. Bunlardan günlük istatistiklerde, ödünç verilen kitap ve dergilerin, konular ve okuyucu türü göz önüne alınarak sayılmakta olduğunu, aylık istatistiklerde ise günlük ödünç verilen ortalama kitap sayısı ve toplam

ödünç verilen kitap sayısı bulunduğunu ve bunların sonradan yıllık istatistikler haline getirildiğini söylemiştir.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi de kütüphaneye gelen okuyuculara ve ödünç verilen kitap ve dergilere ait istatistik tutulduğunu söylemiştir. Ayrıca ayırttırılmış kitaplarla ilgili olarak da istatistiklerin tutulduğunu belirtmiştir. Ödünç verme bankosu çok yoğun olduğu için daha detaylı istatistik tutulamadığını ama tutulan istatistiklerin bir önceki seneye ait olanla birlikte rapor haline getirilerek Rektörlüğe verildiğini belirtmiştir.

10- Kitap koleksiyonundan ayıklama yapılmakta mıdır?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili koleksiyondan ayıklama yapılmadığını ifade etmiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi yönetici vekili rafların çok dolu olduğunu ve genişletme yapmak istediklerini ifade ederek bunun için bir sene önceden kullanım değerlendirmesi yapmak istediklerini, ama bunun ne zaman yapılacağına belli olmadığını söylemiştir.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi ise, kendisinin işe yeni başladığında eski "Akademi"den kalan

fazla kopyaların ayıklandığını belirtmiştir. Şimdi ise ayıklama yapılmadığını ve bu konuda son kararın "kitap atılmaz" diyen öğretim elemanlarında olduğunu, onların ayıklama istemediklerini söylemiştir.

11- Sizce mevcut kitap koleksiyonu nicelik ve nitelik olarak kullanıcı gereksinimlerine cevap vermekte midir?

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi yönetici vekili bu soruya olumlu cevap vermiş ve bu durumun Türkiye standartlarına göre iyi olduğunu belirtmiştir. Okuyucuların gereksinimlerini büyük oranda karşıladıklarını ifade etmiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi yönetici vekili ise, kütüphane koleksiyonunu nicelik ve nitelik olarak yetersiz bularak, 1985'den buyana yılda 10-15 000 adet kitap alınması gerekirken çok az kitap alındığını (2 000- 2 500 adet) ve koleksiyonun sadece öğretim elemanlarının gereksinimlerine cevap verdiğini söylemiştir.

Gazi Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi de kütüphane koleksiyonunu nicelik ve nitelik yönünden yetersiz bulmaktadır. Okuyucuların gereksinimlerine kalite bakımından cevap vermeğe çalıştıklarını ifade etmiş ama 65 000 kitabı pek kullanan olmadığını, % 100 kullanım olmadığını söylemiştir.

IX. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE YORUM

Değerlendirmemiz, araştırmanın sonunda üniversite kütüphanelerinden elde ettiğimiz kitap kullanımına ait bulgulara, işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularında ders veren öğretim elemanlarına uygulanan anketin sonuçlarına ve kütüphane yöneticileriyle yapılan görüşmelere dayanılarak yapılmıştır.

IX.1. İŞLETME KONUSUNDAKİ KİTAP KOLEKSİYONLARININ AKADEMİK PERSONEL TARAFINDAN KULLANIMI VE MEVCUT KOLEKSİYONUN ÖZELLİKLERİ

Hacettepe Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nde işletme konusunda ders veren öğretim elemanlarının hangi amaçlarla kütüphanelerindeki kitap koleksiyonlarını kullandıklarını anketimizle tesbit etmek mümkün olmuştur (Tablo 12). Bu sonuçlara göre öğretim elemanlarının çoğu hem araştırma yapmak hem de ders çalışmak için kitap koleksiyonlarından yararlanmaktadır. Bu durumda öğretim elemanlarının mevcut kitap koleksiyonlarını etkin bir biçimde kullandıklarını düşünmek mümkündür. Ancak, kitap kullanımı ile ilgili sonuçlara baktığımızda, maalesef kullanım düzeyinin düşük olduğunu

görmekteyiz (Tablo I, Grafik I). Kullanım sıklığını incelediğimizde de, bir kez kullanımın en fazla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde olduğu görülmekle beraber yine de bu sayının örneklem sayısına göre çok düşük olduğu ortadadır. Bir kez kullanım, iki, üç, dört ve beş kez kullanıma göre daha fazladır.

İşletme kitaplarına ait en yüksek ortalama kullanım Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir. Dolayısıyla işletme konusundaki kitaplarla ilgili akademik personele ait en fazla kullanım Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde, en az Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleşmiştir.

Diğer taraftan öğretim elemanlarının mevcut koleksiyonların yetersizliğine ilişkin olarak katıldıkları görüşler kullanım düzeyinin düşük olmasının nedeni olarak görülebilir. İşletme konusunda ders veren öğretim elemanlarının çoğu, işletme koleksiyonlarını yetersiz bulmaktadırlar (Tablo 13a). Koleksiyonların yetersizliğiyle ilgili olarak, konuyla ilgili eserlerin az sayıda olması görüşüne katılanlar ve yeni baskı eserlerin az olduğu görüşüne katılanlar çoğunluktadır (Tablo 13c). Yeni baskı kitapların az olduğunu işletme kitaplarıyla ilgili kitap yaşı dağılımında da görmek mümkündür (Tablo 8, 10). Karşılaştırma yapacak olursak 1980 ve sonraki yıllara ait kitap en fazla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Ama

bu sayının da örneklem sayısına göre düşük olduğu görülmektedir (Tablo 8).

İşletme konusunda ders veren öğretim elemanları için, "kendi kütüphanelerindeki kitap koleksiyonlarını sayıca az ve yetersiz bulduklarından, yeni baskı eser de az sayıda olduğundan başka kütüphaneleri kullanıyorlar" diyebilmekteyiz. Kendi kütüphanelerinden başka kullandıkları diğer kütüphanelerle ilgili olarak verilen cevaplara ilişkin Tablo'ya baktığımız zaman en çok Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'ni, sonra Bilkent Üniversitesi Kütüphanesini, sonra da Amerikan Kütüphanesi'ni kullandıklarını görmekteyiz (Tablo 14b). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi yeni baskı eserlere sahip olmakla birlikte çok sayıda işletme kitabına sahiptir (İşletme kitaplarına ait evren değer 12 500 dür). Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin ise en yeni baskı kitaplara sahip olduğu bilinmektedir. Amerikan Kütüphanesi'nde ise, işletme konusunda yeterli bir koleksiyon bulunmaktadır.

Öğretim elemanlarına kullanımı etkileyici bir faktör olarak düşünülen, konularıyla ilgili kitaplara erişmek için kütüphanede izledikleri yollar sorulmuştur. Burada, eksik bir kullanım şekli olan raf kullanımının tek cevap olarak verilip verilmediği merak edilmiştir. İşletme konusunda ders veren öğretim elemanlarından hiçbiri sadece raf kullanmamakta, birkaç yaklaşımı birlikte yapmaktadır.

Konu kataloğu ile birlikte yazar-kitap adı kataloğu ve işletme kitaplarına ait raflar birlikte kullanılmakta, bazan müracaat kütüphanecisine danışılmaktadır (Tablo 16).

işletme konusunda ders veren öğretim elemanlarınca, kütüphaneler tarafından kitaplar için tespit edilen ödünç verme süreleri, Tablo 15'de görüldüğü gibi çoğunlukla yeterli görülmektedir.

Öğretim elemanlarının çoğu, kendi konularındaki kitap koleksiyonlarının öğrenciler ve kendileri tarafından daha etkin bir biçimde kullanılabilir olması konusunda, kütühaneci-öğretim elemanı işbirliği çalışmalarının yapılmasını istemektedir. İkinci derecede en fazla istek ise, yeni yayın kaynaklarının kütüphaneciler tarafından kendilerine bildirilmesi olmaktadır (Tablo 20). Öğretim elemanlarının bu konuda kütüphaneciler ile işbirliği yapmak istemeleri ve yeni seçim kaynaklarından haberdar olmak istemeleri kütüphaneciler için koleksiyon geliştirmeyi kolaylaştırıcı bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Öğretim elemanları işletme konusunda yabancı dil kitapları seçmek için en çok yayınevleri kataloglarını kullanmaktadırlar (% 71). Bundan sonra ise konu yaklaşımlı kitap bibliyografyalarını kullandıkları anlaşılmaktadır (% 44) (Tablo 17b). Genellikle üniversite kütüphanelerinin sağlama bölümlerinde bulunan yayınevi kataloglarının, en

yeni kitapları tanıtmalarından ötürü en fazla kullanılmaları doğaldır. Yine sağlama bölümlerinin önemli birer kaynağı olan ve piyasadaki kitapların bibliyografik künyelerini veren "Subject Guide to Books in Print" gibi konu yaklaşımli kitap bibliyografyaları da kitap seçimi için önemli kaynaklardır. Yalnız, bunların kulanımlarının bazı okuyuculara kütüphaneciler tarafından gösterilmesi gerektiği, sadece bibliyografik künye vermeleri, bunların kitap seçiminde ikinci derecede kullanılmalarının nedeni olarak görülebilir.

İşletme konusunda ders veren öğretim elemanları Türkçe kitapların seçimi için en çok Türkiye Bibliyografyasını kullanmaktadırlar. Bundan sonra ise yayınevleri kataloglarını kullanmakta, gazete ve dergilerdeki yayın haberlerinden yararlanmaktadırlar (Tablo 17b). Her ne kadar kullanışlı bir kaynak olmasa da, az sayıda da olsa (9 öğretim elemanı) Türkiye Bibliyografyası'nın kütüphaneciler dışındaki meslek gruplarınca bilinmesi ve kullanılması önemlidir.

Üniversite kütüphaneleri yöneticileriyle yaptığımız görüşmelere göre, işletme kitaplarının seçiminde öğretim elemanlarının ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Sadece Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi her bölüme kontenjan ayrıldığını söylemiştir. Yöneticilerle yapılan görüşmelerden alınan cevaplara, kullanım analizinden ve

anketlerden elde edilen sonuçlara göre; yapılan kitap seçiminin öğretim elemanı ağırlıklı olmasına, genellikle seçim kaynaklarının tanınmasına, yeni gelen kitapların okuyuculara bildirilmesine ve kütüphanedeki kitaplara erişimde bir hata olmamasına rağmen, akademik personelin işletme konusundaki kitapları tam olarak kullandığı söylenemez, yani kullanım düşük seviyede bulunmaktadır.

IX.2. DİLBİLİM KİTAP KOLEKSİYONLARININ AKADEMİK PERSONEL TARAFINDAN KULLANIMI VE MEVCUT KOLEKSİYONUN ÖZELLİKLERİ

Anketimizin sonucundan anlaşıldığına göre, üç üniversitedeki öğretim elemanlarının çoğu, dilbilim kitap koleksiyonlarını hem araştırma yapmak hem de ders hazırlamak için kullanmaktadırlar (Tablo 12).

Dilbilim kitap koleksiyonlarının akademik personel tarafından kullanım düzeyi ise düşüktür. Kullanım sıklığı olarak bir kez kullanımdan dört kez kullanıma kadar en fazla kullanım, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleşmiştir. Bir kez kullanım, iki, üç ve dört kez kullanıma göre daha fazladır (Tablo 2, Grafik 2).

Dilbilim kitaplarına ait ortalama kullanım oranı yine Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde en yüksektir. Bunu Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi izlemekte, sonra

da Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi gelmektedir. Dolayısıyla dilbilim kitaplarına ait en fazla kullanım Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde, en az Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde gerçekleşmiştir (Tablo 2).

Öğretim elemanlarının çoğu mevcut dilbilim kitap koleksiyonlarını yetersiz bulmaktadır (Tablo 13a). Bu yetersizliğe neden olarak da, öğretim elemanlarının yine çoğu, koleksiyonda "yeni baskı tarihli eser az" ve "konuyla ilgili eser az" görüşlerine katılmaktadırlar. Yeni baskı eserlerin azlığı, kitap yaşı dağılımı ile ilgili tablolara baktığımızda da göze çarpmaktadır (Tablo 8 ve 10).

Dilbilim öğretim elemanları yeni baskı eserlerin ve konularıyla ilgili eserlerin sayıca az olmasından ve koleksiyonlarını yetersiz bulduklarından başka kütüphaneleri kullanmaktadır. Hacettepe Üniversitesi'nde ankete katılan 15 öğretim elemanından 14'ü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde beş öğretim elemanından beşi ve Gazi Üniversitesi'nde 11 öğretim elemanından 10'u başka kütüphaneleri kullanmaktadır (Tablo 14a). Öğretim elemanları kendi kütüphaneleri dışında en fazla İngiliz Kültür Heyeti Kütüphanesi'ni kullanmaktadırlar. Onu Amerikan Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi izlemektedir. Onları izleyen kütüphaneler ise, Milli Kütüphane, Atatürk Kültür,

Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Alman Kültür Merkezi Kütüphanesi, Fransız Kültür Heyeti Kütüphanesi ve Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'dir (Tablo 14b). Bu kütüphaneler en fazla araştırma yapmak için sonra da ders hazırlamak için kullanılmaktadır (Tablo 14c).

Dilbilim öğretim elemanlarının kütüphanelerindeki kitaplara erişmede yazar-kitap adı kataloğunu kullandıkları, sonra konuyla ilgili kitap raflarını, daha sonra ise konu kataloğunu kullandıkları görülmektedir. Bu yaklaşımların birkaçı birarada yapılmaktadır. Eksik kullanım şekli olan sadece raf kullanımının Hacettepe Üniversitesi'nden üç ve Gazi Üniversitesi'nden iki öğretim elemanı tarafından yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu kişiler katalog kullanmadıklarından, kendileri için gerekli olup, çeşitli nedenlerle rafta bulunmayan kitaplara erişememiş olmaktadır (Tablo 16).

Dilbilim öğretim elemanlarınca üniversite kütüphanelerinin tespit etmiş olduğu ödünç verme süreleri çoğunlukla yeterli görülmektedir (Tablo 15).

Öğretim elemanlarının mevcut dilbilim kitap koleksiyonlarının kendileri ve öğrenciler tarafından daha etkin bir biçimde kullanılabilir olması için neler yapılması gerektiği konusunda, her üç üniversitede de en çok, kütüphaneci

öğretim elemanı işbirliği çalışmalarının yapılması istenmektedir. Ondan sonra yeni yayın kaynaklarının öğretim elemanlarına duyurulması istenmektedir (Tablo 20).

Dilbilim öğretim elemanları kitap seçiminde, yabancı dil kitapları seçmek için en çok yayınevi kataloglarını, sonra da konu yaklaşımlı kitap bibliyografyalarını kullanmaktadırlar (Tablo 17a). Türkçe kitaplar için yine en çok yayınevi kataloglarını kullandıkları, ondan sonra gazete ve dergilerdeki yayın haberlerinden yararlandıkları görülmektedir. Üç öğretim elemanı Türkiye Bibliyografyası'ndan yararlanmaktadır. Dokuz öğretim elemanı ise Türkçe kitaplara gereksinim olmadığını belirtmiştir. Ancak, dilbilim konusunda Türkçe değerli kitapların yayınlandığı ve bunların kütüphanelerde bulunmasının öğrenciler açısından yararlı olabileceği düşüncesindeyiz (Tablo 17a).

Kütüphane yöneticileriyle yaptığımız görüşmelerden edindiğimiz bilgilere, kullanım analizi ve anket sonuçlarına göre; dilbilim kitaplarının seçiminde öğretim elemanlarının ağırlıkta olmasına, genellikle seçim kaynaklarının çoğunun tanınmasına, kütüphanelerdeki kitaplara erişimde hata olmamasına ve yeni gelen kitapların okuyuculara bildirilmesine rağmen, dilbilim kitaplarının da akademik personel tarafından kullanımı düşük düzeydedir.

IX.3. GENEL BİYOLOJİ KİTAP KOLEKSİYONLARININ AKADEMİK
PERSONEL TARAFINDAN KULLANIMI VE KOLEKSİYONLARIN
ÖZELLİKLERİ

Her üç üniversiteden genel biyoloji konusunda anketimize az sayıda katılım olmuştur. Öğretim elemanları kütüphanelerini en çok hem ders hazırlamak hem de araştırma yapmak için kullanmaktadırlar (Tablo 12).

Genel biyoloji kitaplarının da üniversite kütüphanelerinde kullanım düzeyi akademik personel itibarıyla düşüktür. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde hiç bir akademik personel araştırma süremiz olan dokuz ay süresince, örneklem içinden hiç bir kitap kullanmamıştır. Genel biyoloji kitaplarını Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde dokuz kişi bir kez, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde 13 kişi bir kez kullanmıştır. Bunlar ve diğer kullanımlar çok düşük sayıdadır (Tablo 3, Grafik 3).

Genel biyoloji ile ilgili ortalama kullanımlar yine düşük oranlardadır. Bunların içinde en yüksek ortalama kullanım ise % 0.402 ile Gazi Üniversitesi Kütüphanesine aittir. Dolayısıyla genel biyoloji kitaplarına ait en fazla akademik personel kullanımı Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde olmuştur (Tablo 3).

Üniversite Kütüphaneleri'ndeki Genel biyoloji ile ilgili mevcut kitap koleksiyonları öğretim elemanlarınca yeterli görülmemektedir (Tablo 13a ve b). Koleksiyonların yetersiz olmalarıyla ilgili olarak "yeni baskı eser az" görüşüne katılanlar çoğunluktadır (Tablo 13c). Bunu kanıtlamak için kitap yaşı dağılımlarına baktığımızda 1980'den sonra yayınlanmış kitap sayılarının örneklem sayılarına göre düşük olduğu görülmektedir (Tablo 8 ve 10).

Öğretim elemanlarının çoğu, kütüphanelerindeki kitap koleksiyonlarında yeni baskı eser az sayıda olduğundan ve koleksiyonları yetersiz bulduklarından başka kütüphaneleri kullanmaktadırlar. Bunlar içinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi en çok kullanılan kütüphanelerdir. Bu kütüphaneler en çok araştırma yapmak için sonra da ders hazırlamak için kullanılmaktadır (Tablo 14c).

Öğretim elemanlarının konularıyla ilgili kitaplara erişmek için en çok konu katalogunu kullandıkları görülmektedir. İkinci derecede yazar-kitap adı katalogunu, daha sonra da konuyla ilgili kitap raflarını kullanmaktadırlar. Genellikle birkaç yaklaşım birlikte kullanılmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nden bir kişi sadece konularıyla ilgili kitap raflarını kullandıklarını belirtmiştir (Tablo 16).

Kitaplara ait ödünç verme süreleri çoğunlukla yeterli görülmele birlikte, Hacettepe Üniversitesi'nde üç öğretim elemanınca bu süre yetersiz bulunmuştur (Tablo 15).

Kitap seçiminde öğretim elemanlarının çoğu yabancı dil kitapları seçmek için en çok yayınevi kataloglarını kullanmaktadırlar. Sonra konu yaklaşımlı kitap bibliyografyalarını kullandıkları görülmektedir (Tablo 17a). Türkçe yayınlar için, yine en çok yayınevleri kataloglarını kullanmakta, daha sonra gazete ve dergilerdeki yayın haberlerinden yararlanmaktadırlar. Bir öğretim elemanı ise Türkiye Bibliyografyası'nı kullandığını belirtmiştir (Tablo 17b).

Öğretim elemanlarının, mevcut genel biyoloji kitap koleksiyonlarının, kendileri ve öğrenciler tarafından daha etkin bir biçimde kullanılabilir olması için neler yapılması gerektiği konusunda, en çok "yeni yayın kaynakları öğretim elemanlarına duyurulmalıdır" görüşüne katılım olmuştur. İkinci derecede kütüphaneci-öğretim elemanı işbirliği çalışmalarının yapılması istenmiştir. Hacettepe Üniversitesi'nden üç öğretim elemanı, bölüm ders programlarında mesleki yabancı dile ağırlık verilmesi ve bir öğretim elemanı da yabancı dil hazırlık sınıfının konması fikrine katılmışlardır (Tablo 20).

Kütüphane yöneticilerinden elde ettiğimiz bilgilere

göre kitap seçiminde öğretim elemanlarının ağırlıklı olmasına, kitaplara erişimde genellikle hata olmamasına, seçim kaynaklarının tanınmasına ve yeni gelen kitapların bölümlere bildirilmesine rağmen, genel biyoloji kitaplarının akademik personel tarafından kullanımı çok düşük düzeyde bulunmaktadır.

IX.4.İŞLETME, DİLBİLİM VE GENEL BİYOLOJİ KİTAP KOLEKSİYONLARININ ÖĞRENCİLER TARAFINDAN KULLANIMI

Anketimizde öğretim elemanlarına, konularıyla ilgili kitap koleksiyonlarının öğrenciler tarafından nasıl kullanıldığı hakkında görüşleri sorulmuş ve öğrencilerin kitap koleksiyonlarını tam olarak kullanmadığı cevabı alınmıştır (Tablo 18a). Bunu, işletme (Tablo 4, Grafik 4), dilbilim (Tablo 5, Grafik 5) ve genel biyoloji (Tablo 6, Grafik 6) kitaplarının öğrenciler tarafından kullanım sıklığını gösteren tablolara bakarak daha iyi bir şekilde anlayabiliriz. Bu tabloların birinci sütunlarında yer alan kullanılmayan kitaplar sayısı yani "sıfır" kullanım, kullanılan kitaplara göre çok yüksektir.

İşletme konusundaki kitapların öğrenciler tarafından kullanımı en fazla Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde gerçekleşmiştir. Onu Gazi Üniversitesi Kütüphanesi, daha sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi izlemektedir (Tablo 4). İki kezden onüç keze

kadar ve bir kere de ondört kez kullanım sıklığı gerçekleşmekle beraber, bir kez kullanım diğerlerine göre fazla olmuştur. Ama bunların hepsi de örneklem sayılarına göre düşük sayılardır.

Dilbilim kitaplarının öğrenciler tarafından kullanımı en fazla Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde görülmektedir. Ondan sonra Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi gelmektedir. Bir kezden onbeş keze kadar (11, 12,14 kez hariç) kullanım sıklığı gerçekleşmekle beraber, bunlar da örneklem sayılarına göre düşük sayılardır. Bir kez kullanım, yine diğerlerine göre fazladır (Tablo 5).

Genel biyoloji kitaplarının öğrenciler tarafından en fazla kullanımı ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde olmuştur. Onu önce Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi, sonra Gazi Üniversitesi Kütüphanesi izlemektedir. Bir kezden oniki keze kadar (11 kez hariç) kullanım sıklığı gerçekleşmekle birlikte, bu sayılar yine örneklem sayılarına göre düşük sayılardır. Bir kez kullanım, yine diğerlerine göre yüksektir (Tablo 6).

Öğretim elemanlarına göre, öğrencilerin mevcut koleksiyondan yararlanamama nedenlerinin başında, konuyla ilgili kitapların az olması gelmektedir. İkinci derecede

"yabancı dilbilgileri az" ve "yeni baskı eser sayısı az" görüşüne katılım görülmektedir (Tablo 18b). Daha sonraki nedenleri sıralamak gerekirse; öğrencilerin kütüphaneyi kullanmayı bilmedikleri (yedi öğretim elemanı), konuyla ilgili kitap koleksiyonunun seviyesinin öğrenciye göre yüksek olması (altı öğretim elemanı), öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlıklarının olmaması (altı öğretim elemanı), öğrencilerin ilgilerinin az olması (beş öğretim elemanı), öğrencilerin okuma alışkanlıklarının az olması (beş öğretim elemanı), öğrencilerin zamanlarının olmaması (üç öğretim elemanı), kitap sayısının az öğrenci sayısının çok olması (Üç öğretim elemanı), bazı kitapların sürekli okuyucu üzerinde olduğu (bir öğretim elemanı) şeklindeki cevapları görmek mümkündür (Tablo 18b). Görüldüğü gibi koleksiyon ile ilgili nedenler başta gelmekle birlikte, öğrenci özelliklerine ilişkin nedenler de, öğretim elemanları tarafından öğrencilerin koleksiyondan yararlanamamalarıyla ilgili olarak görülmektedir.

Öğretim elemanlarına göre öğrenciler derslerine çalışırken en çok derslerde tuttıkları notları okumaktadır (42 öğretim elemanı). Bunu dağıtılan teksirlerin okunması (30 öğretim elemanı) ve konuyla ilgili koleksiyondan yararlanma (29 öğretim elemanı) görüşlerine katılım izlemektedir. Daha sonra ise ayırttırılmış kitaplardan yararlanma görüşüne katılım olmuştur (16 öğretim elemanı). Verilen cevaplardan anlaşıldığına göre, işletme, dilbilim

ve genel biyoloji derslerindeki öğretim daha çok ders notlarına dayanılarak yapılmaktadır (Tablo 19).

Genel biyoloji konusunda ders veren öğretim elemanları (Orta Doğu Teknik Üniversitesi hariç olmak üzere), en çok mesleki yabancı dile ağırlık verilmesini (19 öğretim elemanı) istemektedirler. 11 öğretim elemanı da bölümlerine hazırlık sınıfı konmasını istemektedir (Tablo 20).

IX.5. "SIFIR" KULLANIM

"Sıfır" kullanım, daha önce de belirttiğimiz gibi araştırmamızda üç şekilde ortaya çıkmış bulunmaktadır. Birincisi akademik personele ait, yani akademik personel tarafından hiç kullanılmayan kitap sayısıdır. Bu sayı akademik personele ait kullanım sıklığı tablolarında görüldüğü gibi, kullanılan kitap sayılarından çok fazladır (Tablo 1,2,3, Grafik 1,2,3).

İkincisi öğrenciye ait yani öğrenciler tarafından hiç kullanılmayan kitap sayısıdır. Bu sayı da öğrencilere ait kullanım sıklığı tablolarında görüldüğü gibi, kullanılan kitap sayılarından çok fazladır (Tablo 4,5,6, Grafik 4,5,6).

Diğer "Sıfır" kullanım ise, hem akademik personel hem de öğrenci tarafından hiç kullanılmamış kitap sayısıdır. Bu sayı, işletme kitaplarına ait olarak en fazla Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde, dilbilim kitaplarına ait olarak en fazla Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde, genel biyoloji kitaplarına ait olarak da en fazla Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde görülmektedir (Tablo 7).

Görüldüğü gibi her üç "sıfır" kullanım sayıları örneklem sayılarına göre çok yüksektir. Yani, araştırma alanımız içine giren üniversite kütüphanelerindeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularındaki kullanılmayan kitaplar, kullanılan kitaplardan çok fazladır. Bu durum, sözkonusu üniversite kütüphanelerinde koleksiyon değerlendirme çalışmalarına çok ciddi biçimde önem verilmesi gereğini çok daha ortaya çıkarmış bulunmaktadır.

X. BÖLÜM

1993-1994 ÖĞRETİM YILINA AIT TAHMİNLER

Araştırmamızda Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nden işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitap koleksiyonlarından örnekler alarak, bunların ödünç verme analizi ile kullanımları incelenmiştir. Bu kullanım analizi sonucundan elde edilen bulgulardan yararlanılarak, 1993-1994 öğretim yılına ait kullanım tahminleri yapılmıştır. Bu tahminler "Regrasyon Analizi" ile elde edilmiştir. "Regrasyon", Arıcı tarafından şöyle tanımlanır:

"Değişkenlerden birini önceden saptanan seviyelerde sabit tutarak diğer değişkenin bu seviyelere göre gösterdiği değişimle ilgilenmek İstatistik'te Regrasyon problemi olarak bilinir" ve

"İstatistiksel işlemlerin birçoğunun amacı bilinenlerden yararlanarak bilinmeyenler hakkında tahminlerde bulunmaktır. Bu tahminlerin hepsi gerçeğe yöneliktir" (1981:134).

Toplam Kitap Sayısı Tahmini:

Her yılki artışlar eklenerek elde edilen kitap sayısı tabloları, işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarının 1993-1994 öğretim yılına ait sayılarını göstermektedir (Tablo 21 ve Grafik 8). Bu tablolar, çeşitli konu alanları

arasındaki sayı farklarını gösterdikleri gibi, daha önceki yıllarla karşılaştırma imkânı vermektedir. Bu tip tahmin analizleriyle büyüme hızları elde edilebilir. Koleksiyon ile ilgili yer problemleri varsa, bu sayılar, koleksiyonun mevcut yerlere yerleştirilip yerleştirilemeyeceği konusunda yöneticilere fikir verebilmektedir.

Tahmini Ödünç Alma Sayısı:

Tablo 22'de ve Grafik 9'da üniversite kütüphanelerinde, 1993-1994 yılına ait işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularındaki tahmini ödünç alma sayısı gösterilmektedir.

Kütüphane yöneticileri için, bugün ve ileriki yıllara ait, konulara göre kitap kullanımının nasıl değişiklikler gösterdiği bilinmek istenen bir konu olmuştur. Bu nedenle, bu tablonun kütüphane yöneticilerine yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

Tahmini "Sıfır" Kullanım:

Tablo 23, 1993-1994 öğretim yılı için Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitaplarına

Tablo- 21

1994 YILI İÇİN TOPLAM KİTAP SAYISI				
	İŞLETME	DİL	BİYOLOJİ	TOPLAM
HACETTEPE	2148	1657	890	4695
ODTÜ	12833	2018	1970	16821
GAZİ	1862	769	251	2882
TOPLAM	16843	4444	3111	24398

Tablo- 22

1994 YILI İÇİN TAHMINİ ÖDÜNÇ ALMA SAYILARI				
	İŞLETME	DİL	BİYOLOJİ	TOPLAM
HACETTEPE	1377	1680	271	3328
ODTÜ	6031	2188	2397	10616
GAZİ	1737	604	213	2554
TOPLAM	9145	4472	2881	16498

TABLO 23

1994 YILINA AIT "SIFIR" KULLANIM TAHMİNİ

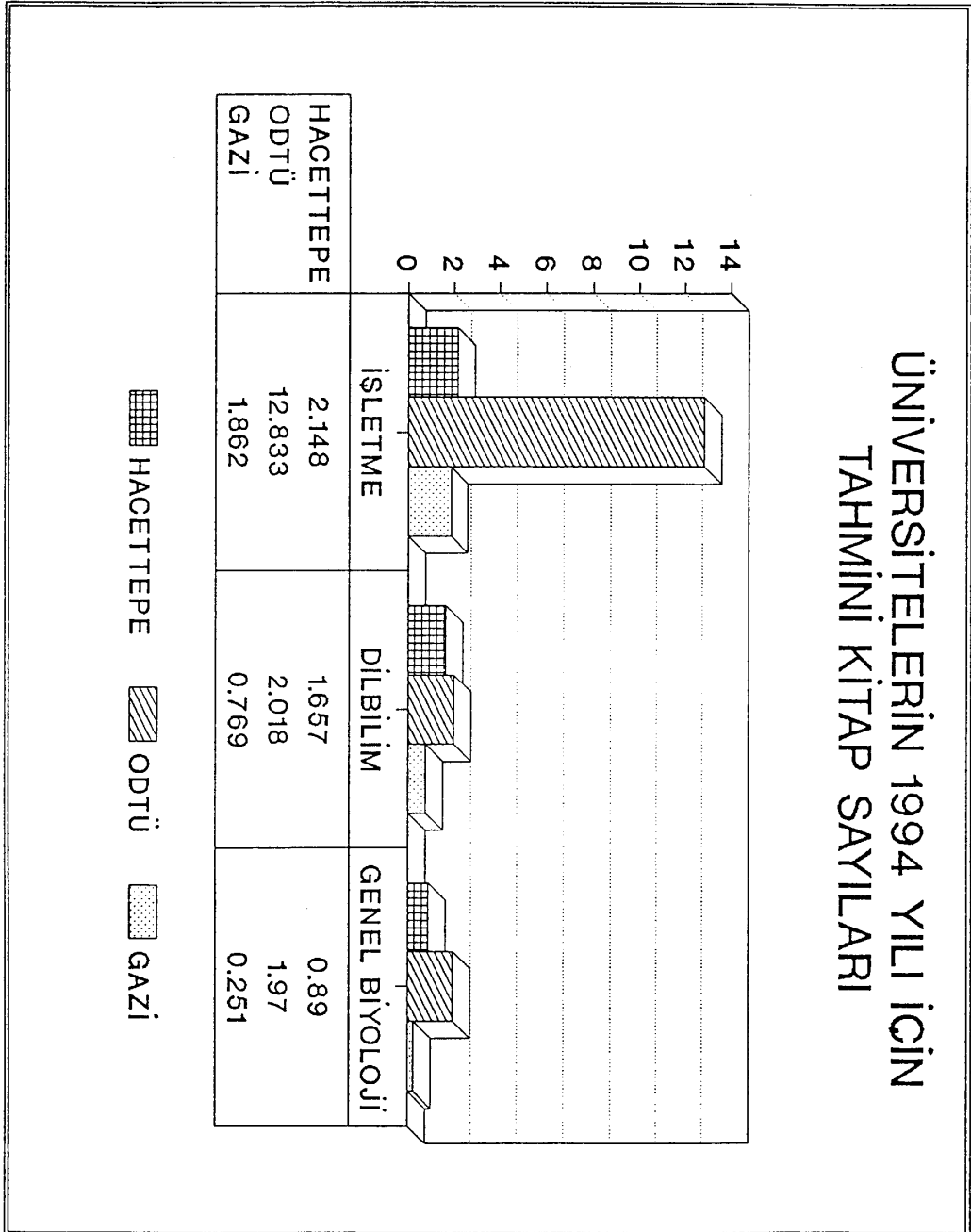
	İşletme	Dilbilim	Genel Biyoloji
HÜBMK	1403	878	712
ODTÜ K	8983	968	925
GAZİ Ü K	1117	515	175

HÜBMK : Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi

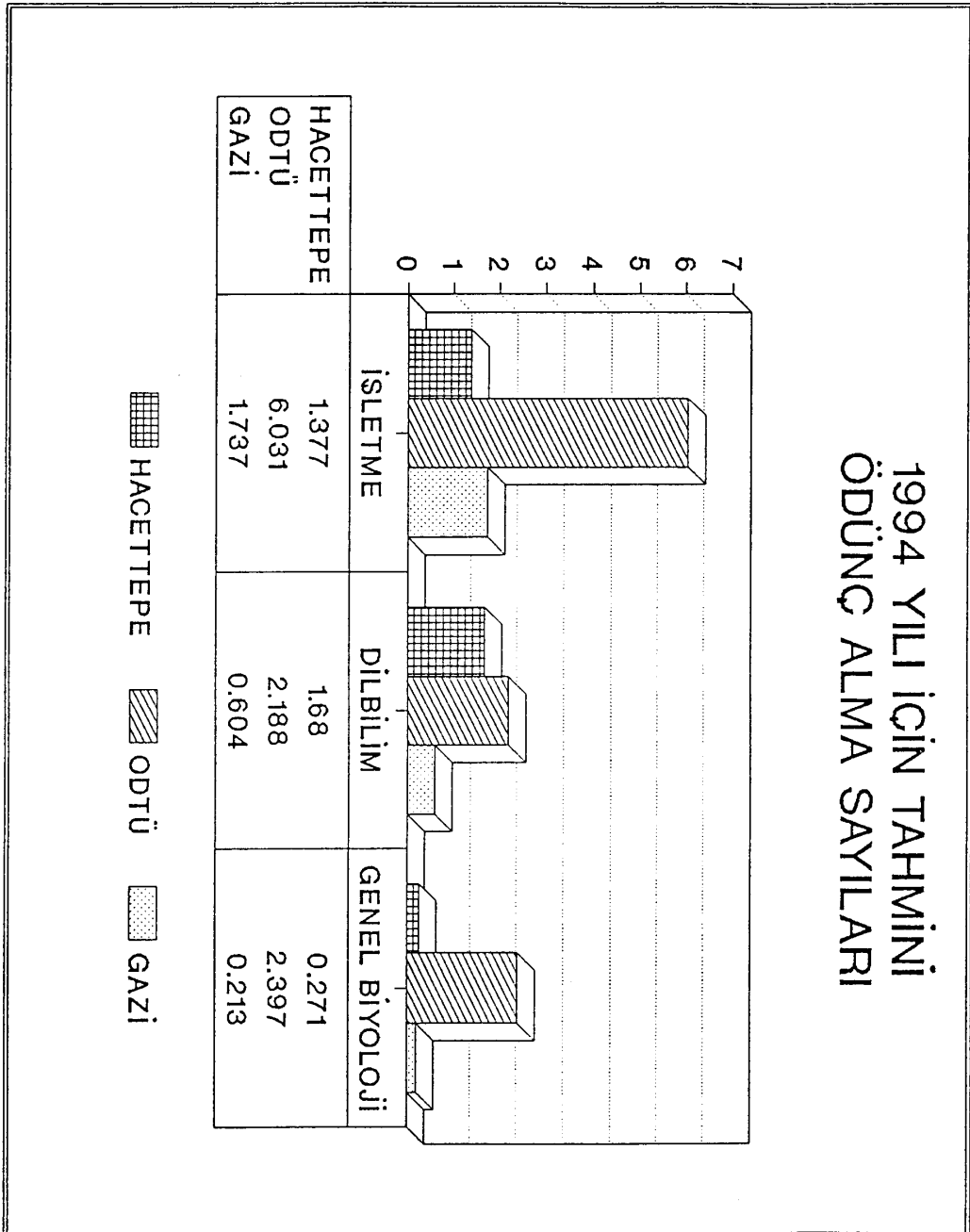
ODTÜ K: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

GAZİ Ü K: Gazi Üniversitesi Kütüphanesi

Grafik- 8

Grafik- 9

ait "sıfır" kullanım yani hiç kullanılmayacak kitap sayısını göstermektedir. Bu tahminler kütüphane yöneticilerine ileriki seneye ait sağlama, seçim, ayıklama işlemlerinde verilecek kararlarda kolaylık sağlayacaktır. Konulara göre kullanılmayacak kitap sayısının daha önceden bilinmesi, bu işlemlerden sorumlu kütüphaneciler için önemli olmaktadır. Dolayısıyla, araştırma yaptığımız kütüphanelerin bugünkü durumları gözönüne alındığında, tüm tahminlerin, koleksiyon geliştirmenin çeşitli işlemlerinde yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

XI. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversite kütüphanelerinin en önemli görevlerinden biri, üniversitenin araştırma ve öğretim fonksiyonlarına uygun olarak koleksiyon oluşturmak ve elde edilen koleksiyonun en etkin biçimde kullanılmasını sağlamaktır. Koleksiyon geliştirme politikaları olmadan koleksiyonların gelişimi düşünülemez. Üniversite kütüphaneleri, kullanıcılarının artan ve gelişen gereksinimlerini gözönüne alarak, etkin koleksiyon geliştirme politikaları oluşturdukları taktirde, bağlı oldukları kurumun yani üniversitenin gelişmesine katkıda bulunurlar.

Son yıllarda gelişmiş ülkelerdeki üniversite kütüphanelerinde, koleksiyon değerlendirmesi içinde koleksiyon kullanımı ile ilgili araştırmaların çoğaldığı görülmektedir. Uzun yıllar bu ülkelerde de kütüphaneciler, koleksiyonlarındaki kullanılmayan veya az kullanılan konu alanlarının farkına varmadan, bu konularla ilgili kitapları satın almaya devam etmişlerdir. Böylece koleksiyonlar amaçsız bir şekilde genişlemiştir. Eğer bir kütüphane koleksiyonunda az kullanılan veya hiç kullanılmayan konu alanları varsa, bu koleksiyonun kullanımının analiz edilmesi gerekmektedir. Objektif bir koleksiyon değerlendirme yöntemi olan kullanım analizleriyle, ödünç verme ve

kütüphane-içi kullanımına yansıyan koleksiyon kullanımı incelenmektedir.

Araştırmamız, "Ülkemiz üniversite kütüphanelerindeki kitap koleksiyonları nasıl kullanılmaktadır?", "Kullanımı etkileyen nedenler var mıdır?" sorularına cevap aramıştır. Araştırma hipotezi "Üniversite kütüphanelerinde kitap koleksiyonlarıyla ilgili olarak kullanım analizlerinin yapılmaması, okuyucu hizmetlerinin sağlıklı bir ölçüde verilmesini engellemektedir" şeklinde kurulmuştur.

Araştırma sonunda, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitap koleksiyonlarının büyük bir çoğunluğunun (% 70-% 90 oranında) kullanılmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç aynı zamanda ülkemiz üniversite kütüphanelerindeki kitap koleksiyonlarının kullanım analizleri yoluyla değerlendirilmesine ne kadar gereksinim olduğunu da ortaya çıkarmıştır.

Araştırmada "Betimleme Yöntemi" uygulanmıştır. Ayrıca ödünç verme analizleri yapılmış, ders veren öğretim elemanlarına anket uygulanmış ve kütüphane yöneticileriyle görüşmeler yapılmıştır. Bunlardan elde edilen bulgulara göre genel olarak sözkonusu kitap koleksiyonlarının nicelik ve nitelik olarak yetersizliği sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre ortaya çıkan sorunlar şunlar olmuştur:

1- Araştırma alanımız içine giren Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki işletme, dilbilim ve genel biyoloji ile ilgili, öğretim elemanı ve öğrenciye ait ortalama kullanım oranları çok düşüktür. Yani bu koleksiyonların kullanım düzeyleri düşüktür.

2- Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde, işletme, dilbilim ve genel biyoloji konularındaki kitap koleksiyonlarının çoğu kullanılmamaktadır; yani "sıfır" kullanım yoğunluğundadır. Bir üniversite kütüphanesinde, örnekleme alınan genel biyoloji kitaplarının dokuz aylık bir araştırma süresi içinde bir öğretim elemanı tarafından dahi kullanılmamış olması çok düşündürücüdür.

3- Hiçbir kütüphanenin yazılı koleksiyon geliştirme politikası yoktur. Görüldüğü kadarıyla koleksiyonlarda az kullanılan ve hiç kullanılmayan kitaplar yoğunluğundadır.

4- Hiçbir kütüphanenin koleksiyon geliştirme politikası olmadığı için, dolayısıyla, seçim politikası da yok-

tur. Kitap seçimi öğretim elemanlarının isteklerine göre yapılmıştır ve yapılmaktadır. Buna rağmen, öğretim elemanlarının kendi getirttikleri kitapları kendilerinin kullanmamaları düşündürücüdür.

5- Koleksiyonların çoğu eski baskı eserlerden oluşmaktadır. 1980 ve sonrasında basılan kitapları yeni kabul edersek, 1980 sonrasında koleksiyona katılmış eser sayısı azdır. Bu da, öğretim elemanlarının konularıyla ilgili koleksiyonları yetersiz bulmalarının bir nedenidir.

6- Öğretim elemanlarının kitap koleksiyonlarını yetersiz bulmalarının bir nedeni de, onların "konuyla ilgili eser az" olduğu görüşünde birleşmeleridir. Bu nedenden dolayı da kendi kütüphanelerinden başka kütüphaneleri kullanma yoluna gitmektedirler.

7- Koleksiyonların çoğunun yabancı dil olması, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü hariç diğer üniversitelerde yabancı dilde eğitim yapılmaması, koleksiyonların öğrenciler tarafından kullanılmamasının en büyük nedenidir. Ayırttırılmış kitapların çoğunun yabancı dil olması, bölümlerin mesleki yabancı dil eğitimine ne kadar çok gereksinimi olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

8- Bugüne kadar ödünç verme istatistikleri çeşitli

şekillerde tutulmuş fakat bunlardan yararlanılarak kullanım analizi yapılması düşünülmemiştir.

9- Kullanım analizi yapılmamakla birlikte, koleksiyonun nitelik yönünden diğer değerlendirme yöntemleri olan "Uzmanlarca Yapılan Değerlendirme" (Expert Judgement) ve "Çeşitli Bibliyografyaların Standartlar Gibi Kullanılması" (List-checking) da yapılmamıştır. Koleksiyonu değerlendirme konusu düşünülmemiştir.

10- Üniversite kütüphaneleri olarak koleksiyon kurma ile ilgili hiçbir standart benimsenmemiştir. Yetişmiş kütüphaneci potansiyelinin yüksek olduğu bu kütüphanelerde IFLA'nın standartlarını izleme çalışmaları yapılabilir.

11- Öğrenciler derslerine en çok, derslerde tuttukları notları ve dağıtılan teksirleri okuyarak çalışmaktadırlar. Bu da, mahzuru herkesçe zaten bilinen ama uygulanmasına devam edilen öğretim yönteminden kaynaklanmaktadır. Bu yöntemin kütüphane kullanımına yönelik olmaktan uzak olduğu açıktır.

Araştırmamızın sonuçlarına göre getirebileceğimiz öneriler şunlar olmaktadır:

1- Öncelikle, araştırma alanımız içine giren Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi'nde, Orta

Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde işletme, dilbilim ve genel biyoloji kitap koleksiyonlarından ayıklama yapılması zorunludur. Çünkü kitapların çoğu kullanılmamaktadır. Bu durum, ayıklama işleminin bir kriteri olan "kullanılmama" ya uygun bir durum olmaktadır. Böylece, bu kütüphanelerde koleksiyon geliştirme konusunda önemli bir adım atılmış olacaktır. Çünkü kullanım analizleriyle tarafımızdan koleksiyon değerlendirmesi yapılmış olduğundan, ayıklama işleminin de kütüphaneler tarafından gerçekleştirilmesi durumunda koleksiyon geliştirmenin önemli iki fonksiyonu yerine getirilmiş olacaktır.

2- Araştırma alanımız içindeki bu kütüphaneler, koleksiyonlarındaki diğer konular için de aynı şekilde kullanım analizlerini gerçekleştirmeli ve koleksiyonlarının tümü ile ilgili kullanım düzeyini ortaya çıkarmalıdırlar.

3- Bütün üniversite kütüphaneleri yazılı koleksiyon geliştirme politikaları hazırlamalıdırlar. Bunda koleksiyon geliştirmeye ait bütün işlemler detaylarıyla açıklanmalıdır.

4- Koleksiyon geliştirme politikası içinde belirlenecek seçim yönergesine göre seçim yapılmalıdır. Bize göre seçimde ağırlık % 50 öğretim elemanında, % 50

kütüphanecide olmalıdır. İngiltere'deki üniversite kütüphanelerinde olduğu gibi, kütüphanelerin konu uzmanlarına sahip olması en uygun çözümdür. Ama ülkemizde bu pek olası görünmediği için, yetişmiş kütüphanecilerin bir veya birkaç konuda bilgi sahibi olarak, bu konulardaki kitapların seçiminde ve bu kitaplara ait koleksiyonların gelişiminde sorumluluk sahibi olabilecekleri düşünülmektedir. Anket sonuçlarına göre öğretim elemanlarının çoğu kütüphaneci-öğretim elemanı işbirliğini istemektedir. Bu da onların kütüphanecilerle birlikte çalışmakta istekli olduklarını göstermektedir. Kendilerini yetiştirmiş olan konu uzmanı kütüphaneciler ile bölümlerden gelecek seçimle ilgili öğretim elemanları, küçük komiteler halinde birlikte çalışabilirler. Kütüphaneciler en yeni seçim kaynaklarını öğretim elemanlarına göstererek birlikte seçim yapabilirler. Ayrıca zaman zaman biraraya gelerek; konu uzmanı kütüphaneciler öğretim elemanlarına koleksiyon geliştirme konusunda bilgi verip, kendileri de sorumlu oldukları konu hakkında onlardan bilgi alabilirler.

5- Üniversitelerimizdeki öğretim elemanları (Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü hariç) koleksiyona yabancı dil kitap sipariş ederken bunların öğrenciler tarafından kullanımını da düşünerek, eğitimde mesleki yabancı dile ağırlık vermeli veya hazırlık sınıflarının konulmasını sağlama yoluna gitmelidirler.

6- Öğrenciler derslerine daha çok, derslerde tutulan notları ve dağıtılan teksirleri okuyarak çalışmaktadırlar. Böylece kütüphane kullanımına yönelik olmaktan uzak eğitim sistemi, onların koleksiyonları kullanamamalarının bir başka nedeni olmaktadır. Öğretim elemanları, öğrencilerin kitap koleksiyonundan daha çok yararlanmalarını sağlayacak dönem ödevleri vermeli, kütüphaneyi daha fazla kullanmaları için öğrencileri yönlendirmelidir.

7- Üniversite kütüphanecileri koleksiyon değerlendirmesine önem vermeli, bunun kendilerine koleksiyon geliştirme konusunda ne gibi yararlar sağlayacağı hakkında bilgi edinmelidir. Yeni kurulan kütüphaneler hariç olmak üzere, diğer üniversite kütüphaneleri ödünç verme istatistiklerini daha iyi değerlendirerek, bunları tam bir ödünç verme analizine çevirebilirler. Böylece koleksiyonların kimler tarafından nasıl kullanıldığını, koleksiyonların zayıf ve kuvvetli yanlarını ortaya çıkarabilirler.

8- Elde edilen ödünç verme verileriyle istatistiksel yöntemler kullanarak, gelecek senelere ait kullanım tahminleri, yani kullanılacak ve kullanılmayacak kitap sayısı tahmini elde edebilirler. Bu tahminler onların ileriki senelere ait sağlama ve seçim politikalarını etkileyecektir. Ayrıca, koleksiyon geliştirmeye ait bütçenin de daha iyi bir şekilde harcanmasına ışık tutacaktır.

9- Gelişmiş ülkelerdeki üniversite kütüphanelerinde koleksiyon değerlendirilmesi olarak ödünç verme analizlerinin bir türü olan "ödünç verilen kitapların ders programlarıyla karşılaştırılması" (Curriculum/circulation comparisons) uygulanmaktadır. Bu yöntem ülkemizdeki üniversite kütüphaneleri tarafından uygulanabilir. Bununla ilgili olarak yapılan önemli araştırmalar literatürde ve özet halinde çalışmamızda yer almaktadır. Böylece koleksiyonlarla ilgili olarak üniversitelerdeki bölümlere ait kullanım oranları ortaya çıkarılmış olacaktır.

10- Daha önce de belirttiğimiz gibi, gelişmiş ülkelerde son yıllarda birçok kullanım ve kullanıcı araştırması birlikte yapılarak çeşitli yöntemlerin avantajlarından yararlanmak mümkün olabilmektedir. Ülkemiz üniversite kütüphanelerinde de bunun gerçekleştirilmesi koleksiyon geliştirme konusunda büyük katkılar sağlayabilir.

11- Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de az kullanılan kitaplar bir merkezde toplanabilir ve hizmete sunulabilir.

Türkiye'de kütüphaneciliğin çeşitli alanlarına artık ileri teknoloji uygulamaları yapılmakta, onların kolaylıklarından yararlanılmaktadır. Buna rağmen birçok konudaki sorunlar devam edegelmekte, bunların çoğu

üzerinde yapılan önemli akademik çalışmalar çeşitli nedenlerden dolayı uygulamaya konulamamaktadır. Oysa bunlardan yararlanmaya büyük gereksinim vardır.

Yasa eksikliği bütün kütüphane türlerini etkilediği gibi, üniversite kütüphanelerimizi de etkilemektedir. Buna standart eksikliği de eklenince ortaya çıkan tablo bugünkü durum olmaktadır. Her kütüphane kendi başına çalışmakta, kendince doğru olan uygulamaları yapmaktadır.

Koleksiyon geliştirme ve buna bağlı olarak değerlendirme çalışması yapılmadığından çeşitli hizmet aksaklıklarıyla karşılaşılmaktadır. Araştırma yaptığımız kütüphanelerdeki sözkonusu kitap koleksiyonları maalesef daha çok "Kitaplar Toplanmak İçindir"e uymaktadır. Bu da Kütüphaneciliğimiz için halâ geçerli gördüğümüz Ranganathan'ın 1. Kanunu'ndan ne kadar uzaklaşıldığını göstermektedir.

Mesleğimizde özellikle koleksiyon değerlendirmesi ve diğer kütüphane hizmetlerinin değerlendirilmesi çalışmalarına önem verilmeli ve bunlarla ilgili araştırmalar yapılmalıdır. Mesleğimizin toplumsal düzeyde etkinlik ve daha çok saygınlık kazanması için buna gereksinimi vardır.

Araştırmamız ülkemizde gereksinim duyulan koleksiyon değerlendirme çalışmalarına bir başlangıç sayılabilir. Buna benzer çalışmaların devamının gelmesi ve uygulanması

koleksiyon geliştirme ile ilgili önemli adımların atılmasını sağlayabilir.

Ülkemiz için önemli gördüğümüz, konu ile ilgili diğer araştırma alanları şunlardır:

1- Çeşitli tip kütüphanelerde, verilen hizmetlerle ilgili değerlendirme çalışmaları.

2- Çeşitli tip kütüphanelerde kitap ve dergilerle ilgili kullanım analizleri çalışmaları.

3- Gör-işit materyallerinin kullanımıyla ilgili değerlendirme çalışmaları.

4- Kütüphane tipleriyle ilgili koleksiyon geliştirme çalışmaları.

5- Kütüphane tipleriyle ilgili geniş kullanıcı araştırmaları.

KAYNAKÇA

ARICI, Hüsnü

- 1981 Istatistik Yöntemler ve Uygulamalar
Ankara: Meteksan.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU

- 1988a İmlâ Klavuzu
Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- 1988b Türkçe Sözlük
Yeni Baskı 2. Cilt.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

BAYSAL, Jale

- 1987 Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar,
Araçlar, Yöntemler.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü
Film Merkezi ve Matbaası.

BEHESTI, Jamshid

- 1989a "Beyond Circulation Statistics: Measuring
Patterns of Book Use"
Canadian Library Journal, XLVI, 6: 397-398.

- 1989b "A Cross-Sectional Study of Use Of Library
by Undergraduate Students".
Information Processing and Management,
XXV,6: 727-735.

BLAGDEN, John

- 1980 Do We Really Need Libraries?
New York: K.G. Saur.

BLOOMBERG, Marty and G.Erward Evans

- 1989 Kütüphane Teknisyenleri İçin Teknik Hizmetlere
Giriş. (Çev: N.Tuncer). Ankara: Türk
Kütüphaneciler Derneği.

BONN, George

- 1974 "Evaluation of the Collection."
Library Trends,
XXII:265-301.

BROADUS, Robert N.

- 1980 "Use Studies of Library Collections".
Library Resources and Technical Services,
XXIV:4: 317-324.

BUTLER, Meredith and Bonnie Gratch

- 1982 "Planning a User Study The Process Defined".
College and Research Libraries,
XLIII:320-330.

CARNOVSKY, Leon

- 1967 "Survey of the Use of Library Resources and
Facilities". M.F. Tauber ve I.R.Stephens (Eds)
Library Surveys.

CHRISTIANSEN, Dorothy E; C. Roger Davis and Jutto Reed-Scott

- 1983 "Guide to Collection Evaluation Through Use
and User Studies."
Library Resources and Technical Services,
XXVII:432-440.

CLAPP, Verner W. and Robert T. Jordan

- 1965 "Quantitative Criteria For Adequacy of
Academic Library Collections". College and
Research Libraries,
XXVI:371-980.

COLIN, Harris

- 1985 "Surveying the User and User Studies".
Information and Library Manager,
V: 9-14.

ÇAKIN, İrfan

- 1983 "Üniversite-Kütüphane İlişkisi".
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,
XXXII, 2:61-64.

ÇELİK, Ahmet

- 1990 "Türkiye'de Üniversite Kütüphaneleri Bilgi
Ağı Kurulmasına İlişkin Sorunlar"
(Yayınlanmamış Doktora Tezi)
Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ETTELT, Harold J.

- 1978 "Book Use at a Small (very) Community College
Library". Library Journal, XV:2314-2315

EVANS, G.Edward

- 1987 Developing Library and Information Center
Collections 2nd. ed.,
Littleton, Colorado: Libraries Unlimited Inc,

FUSSLER, Herman H. ve Julian L.SIMON

- 1969 Pattern in the Use of Books in Large Research
Libraries. Chicago: University of Chicago
Press.

GALVIN, Thomas J. and Allen Kent

- 1977 "Use of a University Library Collection.
A Progress Report on a Pittsburgh Study".
Library Journal,
CII:2317-2320.

GARDNER, Richard K.

- 1981 Library Collections; Their Origin, Selection
and Development. New York: Mc Graw Hill,

GOLDEN, Barbara

- 1974 "A Method for Quantitatively Evaluating a
University Library Collection".
Library Resources and Technical Services,
XVIII:268-274.

GOLDSTEIN, Marianne and Joseph Sedransk

- 1977 "Using a Sample Technique to Describe
Characteristics of a Collection".
College and Research Libraries, XXXVIII:
195-202.

GRIEDER, Elmer M.

- 1956 "Kütüphane Üniversitenin Kalbidir".
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, V,(2):
92-102.

HAMBURG, Morris; L.E.Ramist ve M.R.W. Bommer

- 1972 "Library Objectives and Performance Measures
and Their Use in Decision Making".
Library Quarterly, XLII: 107-128.

HARO, Robert P.

- 1967 "Book Selection in Academic Libraries".
College and Research Libraries,
XXVIII:104-106.

HARRIS, C.

- 1977 "A Comparison of Issues and In Library Use of
Books".
Aslib Proceedings, XXIX,3:118-126.

HARRIS, Colin

- 1985 "Surveying the User and User Studies".
Information and Library Manager, V:9-14.

HARROD, L.M.

- 1977 The Librarian's Glossary and Reference Book.
London, Andre Deutsch A Grafton Book.

JAIN, A.K.

- 1966 "Sampling and Short-period Usage in the Purdue
Library."
College and Research Libraries, XXVII:211-218.

1968 "Statistical Study of Book Use".
Dissertation Abstracts International, 1203 B.
(Order no:68-12,568).

1969 "Sampling a Data Collection Methods For a
Book-Use Study".
Library Quarterly, XXXIX:245-252.

1977 "Sampling In-Library Book Use".
Journal of the American Society for
Information Science,II:150-155.

JENKS, George M.

1976 "Circulation and Its Relationship to the Book,
Collection and Academic Departments".
College and Research Libraries,
XXXVII:145-152.

JOHNSON, Richard D.

1986 "The College Library Collection"
W.Simonton (ed),
Advances in Librarianship.Orlando, Academic
Press,Inc., XIV: 143-174.

KANTOR, P.B.

- 1976 "The Library as an Information Utility in the University Context: Evaluation and Measurement of Service".
Journal of the American Society for Information Science,
XXVII,2:100-112.

KAPTAN, Saim

- 1985 Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri.
Ankara, Bilim Yayınları.

KUSNERZ, Pegg Ann

- 1983 "Collection Evaluation Techniques in the Academic Art Library".
Drexel Library Quarterly, XIX:38-51.

LANCASTER, F.W.

- 1977 The Measurement and Evaluation of Library Services. Virginia, Information Resources Press.
- 1982 "Evaluating Collections by Their Use."
Collection Management, IV: 15-43.

1988 If You Evaluate Your Library....
London, Library Association.

LANE, Lorraine M.

1987 "The Relationship Between Loans and In House
Use of Books in Determining a Use Factor For
Budget Allocation".
Library. Acquisitions: Practice and Theory,
XI:165-102.

LAZINGER, Susan Smernoff

1984 Tobin's "A Study of Library Use Studies":
An ERIC Update of Neglected Areas of
Research".
Government Publications Review, XI:165-171.

Library and Information Science Abstracts

1969- London: Library Association.

Library Literature

1921- New York: H.W. Wilson Company.

Library Science Abstracts

1950-1968 London:Library Association.

LINE, M.B.

- 1979 "Review of Use of Library Materials: The University of Pittsburgh Study".
College and Research Libraries, XL: 557-558.

LYNCH, Beverly (ed)

- 1987 "Standards for University Libraries".
IFLA Journal, III:120-127.

McGRATH, William E.

- 1968 "Measuring Classified Circulation According to Curriculum".
College and Research Libraries, XXIX: 347-350.
- 1971 "Correlating the Subjects of Books Taken Out of and Books Used Within an Open-Stack Library".
College and Research Libraries, XXXII:280-285.
- 1972 "The Significance of Books Used According to a Classified Profile of Academic Departments".
College and Research Libraries, XXXIII: 212-219.

- 1983 "Multidimensional Mapping of Book Circulation in a University Library". College and Research Libraries, XLIV:103-115.

MACKENNA, R.O.

- 1980 "University Library Organization".
J.Thompson (ed). University Library History: An International Review. London, K.G. Saur, 92-108.

MARTIN, Lowell A.

- 1976 "User Studies and Library Planning".
Library Trends, XXIV:483-496.

METZ, Paul

- 1979 "The Use of General Collection in The Library of Congress".
Library Quarterly, XLIX: 415-434.

METZ, Paul and Charles A. Litchfield

- 1988 "Measuring Collection Use at Virginia Tech".
College and Research Libraries,
XLIX: 501-513.

MORAN, Michael

- 1978 "The Concept of Adequacy in University Libraries".
College and Research Libraries, XXXIX:85-93.

MOSHER, Paul H.

- 1979 "Collection Evaluation in Research Libraries: The Search for Quality, Consistency, and System in Collection Development."
Library Resources and Technical Services, XXIII:16-32.

- 1984 "Quality and Library Collections: New Directions in Research and Practice in Collection Evaluation".
Wesley Simonton (ed) Advances in Librarianship.
Orlando, Academic Press, XIII: 211-235.

MOUNT, Ellis and Paul FASANA

- 1972 "An Approach to the Measurement of Use and Cost of a Large Academic Research Library System: A Report of a Study Done at Columbia University Library." College and Research Libraries, XXXIII:199-211.

NISONGER, T.E.

- 1982 "An Annotated Bibliography of Items Relating
to Collection Evaluation in Academic
Libraries, 1969-1981".
College and Research Libraries, XLIII:300-311.

OLAUSSON, Carin

- 1992 "Evaluation in University Libraries".
Libri, XLII,1:63-74.

PANKAKE, Marcia

- 1984 "From Book Selection to Collection Management:
Continuity and Advance in an Unending Work."
Wesley Simonton (ed) Advances in
Librarianship.
Orlando, Academic Press, XIII: 185-207.

PITERNICK, George

- 1963 "Library Growth and Academic Quality".
College and Research Libraries, XXXIV:223-229.

"Pittsburgh University Studies of Collection

Usage: A Symposium".

Journal of Academic librarianship,

V, (May):60-70.

RITTER, R. Vernon

1964 "Recorded Library Use in Small Four-year
Colleges, 1962-63".
College and Research Libraries, XXV:391-392.

1968 "An Investigation of Classroom-Library
Relationships on a College Campus as Seen
Recorded Circulation and GPA's".
College and Research Libraries, XXIX:30-40.

ROGERS, Rutherford D. ve David C.Weber

1971 University Library Administration.
Newyork: H.W.Wilson Company.

RZASA, Philip V. ve J.H.Moriarty

1970 "The Types and Needs of Academic Library
Users: A Case Study of 6 568 Responses."
College and Research Libraries,
XXXI: 403-409.

SELLEN, Mary K.and Jan Jirouch

1984 "Perceptions of Library Use by Faculty and
Students: A Comparison".
College and Research Libraries, XLV:259-267.

- SMITH, Rito Hoyt ve Warner Granade
- 1978 "User and Library Failures in an Undergraduate Library".
College and Research Libraries, XXXIX:467-473.
- THOMAS, Lawrence
- 1987 "Tradition and Expertise in Academic Library Collection Development."
College and Research Libraries, XLVI:487-493.
- THOMPSON, James
- 1980 "Introduction" J.Thompson (ed).
University Library History; an International Review.
London, K.G.Saur, 1-4.
- TOBIN, Jayne Culver
- 1974 "A Study of Library Use Studies".
Information Storage and Retrieval,
X:103-113.
- TURABIAN, Kate L.
- 1987 A Manual for Writers of Term Papers, Theses and Dissertations. 5th ed. Univ.of Chicago Press.

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni

1952-1986 Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği

Türk Kütüphaneciliği

1987- Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Türkiye Bibliyografyası

1935- Ankara: Milli Kütüphane Bibliyografya
Enstitüsü.

Türkiye Makaleler Bibliyografyası

1952- Ankara: Milli Kütüphane Bibliyografya
Enstitüsü.

"Use of Library Materials in Terms

1976 of Age". Journal of the American Society for
Information Science, XXVII (May-June):175-178.

WEBB, William

1969 "Project CoED: A University Library Collection
Evaluation and Development Program".
Library Resources and Technical Services,
XIII: 457-462.

WILSON, Louis Round & Maurice F.TAUBER

The University Library, 2nd ed. Newyork
Columbia Univ. Press.

YURDADOĞ, U.Berin

1961 "Üniversite Kütüphaneleri".

Carl M. WHITE (ed) Amerikan Kütüphanecilik
Tecrübeleri Ankara, Güven Matbaası, 47-59.

1972 "Eğitim ve Kütüphane".

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,
XXI:21-30.

1974 Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü.

Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

"Yükseköğretim Kanunu"

1981 T.C. Resmi Gazete, 6 kasım 1981,

Sayı: 17506.

ZWEIZIG, Douglas L.

1977 "Measuring Library Use".

Drexel Library Quarterly, XIII:3-15.

YARDIMCI KAYNAKÇA

ACARBAŞ, Nurbil

- 1991 "Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Koleksiyon Geliştirme Politikası Üzerine Bir Araştırma"
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ALPAY, Meral

- 1973 Kütüphanecilik Terimleri.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

AYBAŞ, O. Tekin

- 1975a "Enformasyon Kaynaklarının Kullanılmasında Eşgüdüm".
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XVIII
3:26-31.
- 1975b "Türkiye Üniversite Kütüphaneleri Hakkında Rapor".
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXIV,
4:259-272.

BENJAMIN, Philip M.

- 1962 "Feed and Weed: A Philosophy of Book Selection".
College and Research Libraries,
23:500-503.

BORKOWSKI, Casimir and Murdo J.Macleod

- 1979 "Implications of Some Recent Studies of Library Use." Scholarly Publishing, XI:3-24.

CASSATA, M. and G.L.DEWEY

- 1969 "The Evaluation of a University Library Collection: Some Guidelines."
Library Resources and Technical Services,
XIII:450-457.

CASSATA, Mary B.

- 1968 "Storage of Library Material".
Encyclopedia of Library and Information Science
A.Kent and H.Lancaster, (eds).
Marcel Dekkar, New York. XXIX:133-146.

ÇAKIN, İrfan

1978 "The Analysis of the Structure and Function of University Libraries in Turkey: A Comparative Study with Special Reference to the Universities of London and Ankara (Unpublished Ph.D. Thesis)
London: University of London.

1986 "Kütüphanenin Toplumsal Konumu ve İşlevleri"
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXXV:8-16.

DAVIS, Jinnie Y. and Stella Bentley

1979 "Factors Affecting Faculty Perceptions of Academic Libraries".
College and Research Libraries, XL:528-534.

DOĞAN, A.

1990 "Kütüphanelerde Erozyon".
Cumhuriyet, 9 Temmuz.

EMDAD, Ali. A. ve Robert Rogers

1978 "Library Use at Pahlavi University".
College and Research Libraries, XXXIX:448-455.

ERSOY, Osman

1966 Kütüphaneciliğimizin Sorunları.
Ankara: Anadolu Matbaası.

1978 "Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları".
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,
 XXVII, 3-4:144-159.

1983 "Kütüphaneciliğimizi Etkileyen Nedenler".
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXXII,
 2: 49-53.

ERTEL, Nesrin ve A.KORAN

1989 Üniversite Kütüphanelerinin Karşılaştırmalı
Analizi.
 İstanbul: Marmara Üniversitesi.

LINE, Maurice and S.Sandison

1974 "Progress in Documentation; Obsolescence and
 Changes in the Use of Literature With Time".
Journal of Documentation, XXX:283-350.

LYNCH, Beverly P.

1982 "University Library Standards".
Library Trends, XXXI:33-37.

LYNCH, Mary Jo ed.

1990 Academic Libraries; Research Perspectives.
 Chicago, A.L.A.

McLURE, Charles R.

- 1978 "The Planning Process: Strategies for Action".
College and Research Libraries,
XXXIX: 456-466.

METZ, Paul

- 1990 "Bibliometrics: Library Use and Citation
Studies." Mary Jo Lynch (ed).
Academic Libraries; Research Perspectives.
Chicago, A.L.A., 143-164.

MORSE, Philip M.

- 1968 Library Effectiveness: A Systems Approach.
The M.I.T. Press.

NOVAK, M.

- 1977 "Use of Books and Journals in Large Library
for Technological Research".
International Library Review, IX:241-246.

PEAT, W. Leslie

- 1981 "The Use of Research Libraries: A Comment
about the Pittsburgh Study and its Critics..."
Journal of Academic Librarianship,
VII:229-31.

RIEBEL, JOHN P.

- 1972 How to Write Reports, Papers, Thesis,
 Articles.
 Archo Publishing Co.Inc.

TURNER, Stephen J.

- 1977a "A Formula for Estimating Collection Use".
 College and Research Libraries,
 XXXVIII: 509-513.
- 1977b "The Identifier Method of Measuring Use as
 Applied to Modeling the Circulation Use of
 Books from a University Library."
 Journal of the American Society for
 Information Science, XXVIII:96-100.

WILLIAMS, E.E.

- 1967 "Surveying Library Collections".
 M.F.TAUBER ve I.R. STEPHENS (eds) Library
 Surveys. Newyork, Columbia University Press,
 23-45.

WITHERS, F.N.

1988

Kütüphane Hizmetleri Standartları.

(Çev: Sönmez Taner ve Aysel San),

Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler
ve Yayınlar Genel Müdürlüğü (Kütüphanecilik
Dizisi: 13).

ZEISEL, Hans

1974

Sosyal Araştırmada Sayısal Anlatım.

(Çev: Ingrid Wukovits ve Onur Kumbaracıbaşı)

Ankara, San Matbaası.

EK-1

ÖĞRETİM ELEMANLARINA UYGULANAN ANKET

İsim:

Bölüm:

1- Konunuzla ilgili kitap koleksiyonunu aşağıdaki nedenlerden hangisine ilişkin olarak kullanıyorsunuz?

- a) Ders hazırlamak için
- b) Araştırma yapmak için
- c) Her ikisi için
- d) Başka:

2- Konunuzla ilgili mevcut kitap koleksiyonu bölüm gereksinimleriniz için yeterli mi?

a) Yeterli

- 1) Nicelik yönünden yeterli
- 2) Nitelik yönünden yeterli

b) Yetersiz

- 1) Konuyla ilgili eser az
- 2) Yeni baskı eser az
- 3) Başka:

3- Üniversite kütüphaneniz dışında başka kütüphaneleri kullanıyor musunuz?

a) Evet

b) Hayır

c) Evet ise,

1) Kullandığınız kütüphanelerin isimleri nedir?

.....

2) Bu kütüphaneleri hangi amaçla kullanıyorsunuz?

a) Araştırma yapmak için

b) Ders hazırlamak için

c) Başka:

4- Üniversite kütüphanenizin kitaplar için tespit ettiği ödünç verme süresi sizce yeterli midir?

a) Evet

b) Hayır

5- Kütüphanede konunuzla ilgili kitaplara erişmek için izlediğiniz yol nedir?

a) Konu kataloğunu kullanmak

b) Yazar-kitap adı kataloğunu kullanmak

c) Aradığınız konuyu konu kataloğunda bulamadığınız zaman müracaat kütüphanecisine danışmak

d) Konunuzla ilgili kitapların bulunduğu rafları kullanmak

6- Konunuzla ilgili kitap seçimi yapmak için kullandığınız kaynaklar nelerdir?

a) Yabancı dil kitaplar için

1) Konu yaklaşımli kitap bibliyografyalari

(Subject Guide to Books in Print, British Books in Print...)

2) Yayınevleri kataloglari

3) Başka:

b) Türkçe kitaplar için:

1) Türkiye Bibliyografyası

2) Yayınevleri kataloglari

3) Gazete ve dergideki yayın haberleri

4) Başka:

7- Bölüm öğrencilerinizin üniversite kütüphanenizdeki kitap koleksiyonunu kullanıp kullanmadıkları konusunda aşağıdakilerden hangilerine katılıyorsunuz?

a) Öğrenciler mevcut koleksiyondan iyi bir şekilde yararlanıyor.

b) Öğrenciler mevcut koleksiyondan tam olarak yararlanamıyor.

c) Cevabınız 'b' ise, aşağıdaki nedenlerden hangilerine katılıyorsunuz?

1) Yabancı dil bilgileri yetersiz

2) Konuyla ilgili kitap koleksiyonunun büyük bir bölümünün seviyesi öğrenciye göre yüksek

3) Eski baskı kitaplar çoğunlukta

4) Konuyla ilgili eserler az

5) Başka:

8- Bölümünüz öğrencileri derslerinize çalışırken hangi yolları izliyorlar?

- a) Konuyla ilgili kitap koleksiyonundan yararlanıyorlar
- b) Ayırttırılmış kitaplardan yararlanıyorlar
- c) Dağıttığınız teksirleri okuyorlar
- d) Derslerinizde tuttukları notları çalışıyorlar

9- Üniversite kütüphanenizdeki kitap koleksiyonunun öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından daha etkin biçimde kullanılabilir olması için (mali sorunlar hariç tutulursa) neler yapılmalıdır?

- a) Kütüphaneciler tarafından yeni yayınları içeren seçim kaynakları zaman zaman öğretim elemanlarına duyurulmalıdır.
- b) Koleksiyonu geliştirmek için kütüphaneci-öğretim elemanı işbirliği çalışmaları yapılmalıdır.
- c) Bölüm ders programında mesleki yabancı dile ağırlık verilmelidir.
- d) Bölümünüze yabancı dil hazırlık sınıfı konmalıdır
- e) Başka:

10- Konuyla ilgili başka görüşleriniz varsa lütfen yazınız:

KÜTÜPHANE YÖNERGESİ

Madde 1 - Bu Yönerge okuyucu ve araştırmacıların, ODTÜ Kütüphanesinden yararlanma koşullarını ve kullanım esaslarını düzenler.

Madde 2 - Üye olma koşulları :

- a) Akademik, İdari personel ve Üniversiteye kayıtlı öğrenciler kütüphaneye üye olabilirler.
- b) Öğrenciler, her dönem başında üyelik için başvurabilir.
- c) Üye olan öğrenciler, kütüphane kartlarını dönem başlarında onaylatmak zorundadır.
- d) Dönem içinde, kütüphane kartını kaybeden öğrenci, üzerindeki kitapları iade etmek ve borcunu ödemek koşulu ile "Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı"ndan alacağı "öğrenci belgesi" ile ikinci kütüphane kartını alabilir.
- e) Üyeler kütüphane kurallarına uymayı kabul eder.
- f) Üniversite dışından gelen kullanıcılar kütüphane kaynaklarını kullanabilir, ancak üye olamaz.

Madde 3 - Ödünç kitap alma koşulları :

- a) Üniversite mensupları aşağıda belirtilen kurallara göre ödünç kitap alabilirler :
 - I) Akademik ve idari personel, bir defada 10 kitabı 1 ay için, 2 ciltli dergiyi 7 gün süreyle,
 - II) Akademik personel kütüphaneye yeni gelen kitapları 1 hafta süre ile,
 - III) Öğrenciler, 6 kitabı 15 gün süre ile,
- b) Ödünç kitap alırken, üyeler kütüphane kuru ile birlikte, Üniversite kimlik kartını göstermek zorundadır.
- c) Başkasına ait kimlik ve kütüphane kartı ile ödünç kitap alınmaz.
- d) Üzerinde gecikmiş kitap olan üyeler, bunları iade etmeden ve gecikme cezasını ödemedenden ödünç kitap alamaz.
- e) Başka okuyucuda bulunan kitap ve kitaplar rezerv ettirilebilir. Rezerv edilen kitaplar duyurudan itibaren yedi gün içinde alınmazsa rezerv işlemi iptal edilir.
- f) Başka okuyucu tarafından istenmediği takdirde, ödünç alınan kitabın ödünç verme süresi iki defa uzatılabilir.
- g) Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanı, gerekli durumlarda ödünç alınan kitabı okuyucudan geri isteyebilir.
- h) Herhangi bir nedenle Üniversiteden ayrılacak olan üye kütüphane kartını iade etmek zorundadır.
- i) İade tarihi gecikmiş kitaplar kütüphane dışına çıkarılamaz.
- j) Müracaat kitapları; süreli yayınlar ve yüksek lisans tezleri (öğretim elemanları hariç) yazma ve nadir basma eserler, görsel-işitsel bölümünde ve bilgisayar ortamında bulunan materyal ödünç alınmaz.
- k) Akademik, idari personel ve öğrenciler, kısa süreli ödünç verme biriminden, kitap ve dergiyi, kaynağın özelliğine göre, belirlenen ödünç verme süresine göre ("A" tipi saatlik, "B" tipi bir gecelik, "C" tipi üç günlük, "D" tipi yedi günlük) ödünç alabilirler.
- l) Kısa süreli ödünç verme birimindeki kitaplar, ancak çok kopyalı olduğunda, kitabı birime aldırın öğretim elemanı tarafından bir dönem için ödünç alınabilir.

Madde 4 - Akademik, İdari personel ve öğrenciler tarafından ödünç alınan kitaplar gününde iade edilmedikleri takdirde her geçen gün için para cezası alınır. Bu cezanın miktarı her yıl Başkan tarafından önerilir ve Üniversite Yönetim Kurulunca kararlaştırılır.

Madde 5 - Ödünç alınan materyalin kaybedilmesi yada yıpranması durumunda :

a) Ödünç alınan ve gününde iade edilmeyen materyal için iki defa hauratma yazısı yazılır. Bir ay içerisinde iade edilmezse materyal kayıp kabul edilir. Durum yasal işlem yapılması için Rektörlük Makamına bildirilir.

b) Üyeler kaybettikleri veya zarar verdikleri kitap veya dergilerin bedelini, o günkü Merkez Bankasıncı ilan edilen kur üzerinden hesaplanan fiyata %50 ilave edilerek bulunan değeri öderler.

Madde 6 - Akademik ve İdari personel ile öğrencilerin üniversiteden ayrılmadan önce :

a) Belirli bir süre üniversiteden izinli olarak, emekli olarak veya istifa ederek ayrılan akademik ve idari personelin, kütüphaneden ödünç aldığı kitap veya dergiyi iade etmeden izin ve ilişik kesme işlemleri tamamlanamaz. Bu işlemlerin tamamlanabilmesi için Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığından, borcu olmadığına dair aldığı belgeyi Personel Dairesi Başkanlığına götürmesi zorunludur.

b) Üzerinde kütüphaneden ödünç aldığı kitap kayıtlı olduğu halde öğrenciyi bırakarak üniversiteden ayrılan öğrenci için yasal işlem yapılmak üzere Rektörlük Makamına bildirilir. Kütüphaneye kitap ve para borcu olan öğrencilerin, her dönemde yapurması gereken kayıt yenileme işlemleri yapılmaz, ilişik kesme belgeleri verilmez.

Madde 7 - Kütüphane kapı kontrolü elektronik kontrol sistemine bağlıdır. İzinsiz olarak materyalin kütüphane dışına çıkarılmaya çalışılması durumunda cezai işlem uygulanır.

Madde 8 - Bu yönerge Üniversite Yönetim Kurulunun onayından sonra yürürlüğe girer.

KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON DAİRESİ BAŞKANLIĞINDA ÖDÜNÇ VERMEDE UYGULANACAK KURALLAR

1. Ödünç alınan kitapların geç iadesi durumunda gün başına 1000 TL. ceza alınır,
2. Reserve bölümüne (kısa süreli ödünç verme birimi) ders kitaplarının geç iadesi durumunda saat başına 1000 TL., 3 günlük ve haftalık kitapların geç iadesi durumunda gün başına 2000 TL. ceza alınır,
3. Nadir Eserler koleksiyonunun bulunduğu salondan alınan kitapların geç iade edilmesi durumunda gün başına 1000 TL. ceza alınır,
4. Kütüphane içinde veya dışında kitabı keserek veya parçalayarak zarar verenlere, kitabın güncel fiyatına %100 işlem parası eklenerek ödetirilir,
5. Dergileri keserek veya parçalayarak zarar verenlere, o ciltte bulunan her sayının güncel fiyatına %100 işlem parası eklenerek ödetirilir,
6. Açık raflarda duran ve dünya kitap piyasasında bulunabilecek yabancı dil kitapların kaybedilmesi durumunda, güncel fiyatına %50 işlem parası eklenerek ödetirilir,
7. Reserve Bölümünde (kısa süreli ödünç verme birimi) bulunan kitapların kaybı durumunda güncel fiyatına %100 işlem parası eklenerek ödetirilir,
8. Kitap "Nadir Eserler Koleksiyonu" nun bulunduğu salondan alındığında yerine konması zor olduğundan, güncel fiyatının "iki katı" şeklinde ödetirilir,
9. Kaybedilen ciltli dergiler için (sadece öğretim üyelerine ödünç verilmekte) o ciltteki her sayının fiyatının belirlenerek cilt değerinin bulunması ve bunun iki katı şeklinde ödetirilir,
10. Baskısı yapılmayan yabancı dildeki kitapların kaybı durumunda bugünkü piyasa değerinin "iki katı" alınır,
11. Baskısı yapılmayan türkçe kitapların kaybı durumunda bugünkü piyasa değerinin iki katı alınır,
12. Piyasada mevcudu kalmamış nadir eserlerin kaybı durumunda o yıl ortalama kitap fiyatları ve kaybedilen kitabın özelliği göz önüne alınarak belirlenen bedelin %100 işlem parası eklenerek ödetirilir.

İrilenen günlük ceza uygulanır. Bu uygulamaya rezerv salonunda saatliktir.

Süresi dolduğu halde üzerinde bulunan kitapları iade etmeyenler kütüphaneden ödünç kitap alamazlar.

Dergilere Nasıl Ulaşabilirsiniz

Kütüphanenin abone olduğu 1260 civarındaki süreli yayının son sayılarını konularına göre tasnif edilmiş olarak Süreli Yayınlar Salonunda bulabilirsiniz. Bu yayınların geçmiş yıllara ait ciltleri süreli yayınlar deposundadır.

Süreli yayınlardan ancak kütüphane içinde yararlanmak mümkündür. İstedığınız dergi makalelerini fotokopi yolu ile sağlayabilirsiniz.

Abone olunan dergilerin listesi ile Merkez ve bağlı birimler kütüphanelerinde bulunan dergileri içeren «SÜRELİ YAYINLAR TOPLU KATALOĞU»nu bölüm sorumlusundan isteyebilirsiniz.

Danışma Servisi

Kütüphanemizin danışma servisinde şu hizmetler verilmektedir :

Araştırmacılara, kütüphanedeki kaynaklardan yararlanarak doğru ve çabuk bilgi sağlamak,

Danışma kaynaklarının kullanımını öğretmek, Yayın taraması yapmak,

CD-ROM MEDLINE veri tabanından bilgi taraması yapmak.

Oryantasyon (Kütüphane Tanıtımı)

Kütüphanemizde her çarşamba öğleden sonra oryantasyon (kütüphane tanıtımı) yapılmaktadır. Oryantasyondan yararlanmak isteyen öğrencilerin küçük gruplar halinde veya kişisel olarak müracaata başvurmaları rica olunur.

Kütüphane ile ilgili sorunlarınızı Kütüphane personeline her zaman iletebilirsiniz.

Kütüphane Personeli :

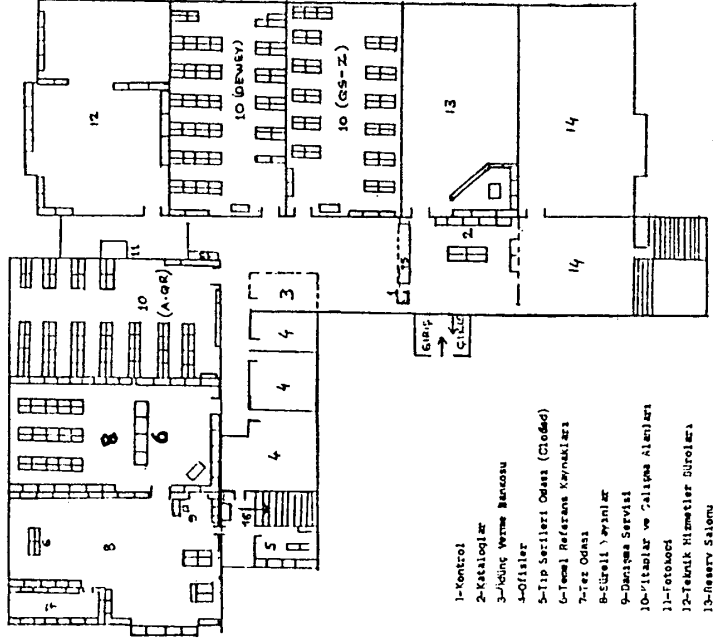
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı : OYA FIŞEKÇİ

Bşk. Yardımcısı ve Sağlama Bölümü Sorumlusu : Pınar ERZURUMLUOĞLU

Okuyucu Hizmetleri Bölümü Sorumlusu : TÜNEL CANATALI

Süreli Yayınlar Bölümü Sorumlusu : EVİN SÖNMEZ

Kataloglama - Tasnif Bölümü Sorumlusu : A. SEMA ÖNER

GAZİ ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ

VE

KÜTÜPHANEDEN YARARLANMA KOŞULLARI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANE ve DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

Tel : 212 47 58
212 68 53/297

Telex : 44002 GUNİ tr.

Kütüphanenin Açık Olduğu Saatler

15 Eylül - 30 Haziran	
Pazartesi - Cuma	8.30 - 18.30
Cumartesi	12.00 - 17.00
1 Temmuz - 14 Eylül	
Pazartesi - Cuma	8.30 - 18.00

Nasıl Ödünç Alabilirsiniz

Gazi Üniversitesi mensupları üye olmak koşuluyla kütüphaneden ödünç kitap alabilirler. Üye kaydı için üniversite kimliği ve bir fotoğraf yeterlidir.

Master ve doktora öğrencilerinden ayrıca bir depozit ücreti istenir.

Üye kartlarının her kitap alınışında gösterilmesi zorunludur.

Neleri Ödünç Alabilirsiniz

Danışma kaynakları, tezler, süreli yayınlar ve kütüphaneden çıkmaması gereken yayınlar dışında tüm kütüphane materyalini ödünç almanız mümkündür.

Kitaplara Nasıl Ulaşabilirsiniz

Kütüphanemizde açık raf sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemde salonlara girerek kitaplara doğrudan ulaşmanız mümkündür.

Kütüphanede bulunan tıp dışı kitaplar Library of Congress, tıp kitapları National Library of Medicine Tasnif Sistemine göre kodlanarak raflarda yer almıştır.

Ayrıca A.I.T.I.A.'dan devredilen ve henüz LC sistemine geçirilemeyen bir kısım eski kitap,

Dewey sistemine göre kodlanmış olarak Dewey Salonunda bulunmaktadır. (Bu kitaplar LC sistemine geçirilmektedir.)

Library of Congress, Dewey Tasnif Sistemiyle ilgili bilgileri teksir edilmiş olarak salon görevlilerinden almanız mümkündür. Ayrıca kitap rafları üzerinde açıklayıcı yönlendirme-ler yapılmıştır.

Kataloglar

Kütüphanede bulunan kitaplar için 1. Alfabetik yazar - kitap adı, 2. Alfabetik konu katalogu olmak üzere 2 katalog hazırlanmıştır. Bu kataloglar kütüphane ana girişinin karşısındadır.

Yazar adı veya kitap adını bildiğiniz kitapların kütüphanedeki yer numarasını belirlemek için alfabetik yazar kitap adı kataloguna, herhangi bir konuda kütüphanede mevcut olan kitapları seçmek istediğinizde konu kataloguna başvurunuz.

Kitapların raflardaki yerini belirleyen sınıflandırma numaraları katalogta yer alan kartların sol üst köşesinde bulunmaktadır.

Sağlık bilimleri ile ilgili konu başlıkları listesi giriş bankosu üzerindedir. Araştırmalarınızda bu listeden alacağınız konu başlıkları ile konu katalogunu sorgulayabilirsiniz.

Kütüphaneden Kaç Kitabı Ne Kadar Süreyle Ödünç Alabilirsiniz

Öğretim Elemanı	20 kitap	2 ay
Doktora Öğrencisi	10 kitap	1 ay
Master Öğrencisi	5 kitap	15 gün
Öğrenci	3 kitap	10 gün

Kitaplar bir başka okuyucu tarafından istenmiyorsa ödünç süresi uzatılabilir.

Kitap Ayırtma

Aradığınız kitap raftaki yerinde yoksa başka bir okuyucu tarafından alınmış olabilir. Bunu bankodaki görevlilerden öğrenebilirsiniz. İstedığınız kitap eğer bir başka okuyucuda ise mutlaka «KİTAP AYIRTMA FİŞİ» doldurunuz. Kitap iade edildiğinde size haber verilecektir. Ayırtığımız kitabı 1 hafta içinde almanız gerekmektedir. 1 hafta içinde alınmayan ayrılmış kitaplar ilk isteyen okuyucuya verilir.

İadesi İstenen Kitaplar

Ödünç alınan kitapların zamanında iadesi bütün okuyucularımızın yararınadır. Bu nedenle kitapların içinde bulunan iade tarihlerine dikkat edilerek, alınan kitapların zamanında iade edilmesine özen gösteriniz.

Yıllık sayım nedeniyle, alınan bütün kitapların her ders yılı sonunda iadesi zorunludur.

Ödünç Verme Süresini Uzatma

Bir başka okuyucu tarafından istenmiyorsa kitap kütüphaneye getirilerek ödünç süresi uzatılabilir. Öğretim elemanları ilk uzatmayı telefonla yapabilirler. Ancak sonraki uzatmalar için kitapların kütüphaneye getirilmesi zorunludur.

Reserv Bölümü

Çok kullanılan ders kitaplarının bulunduğu bu bölümden aynı anda 2 kitabı ödünç alabilirsiniz. Ders kitabı olarak rezerv edilmesini istediğiniz kitapları Kütüphane Yönetimine her zaman bildirebilirsiniz.

Yaptırımlar

Ödünç alınan yayınların iade edilmemesi durumunda Kütüphane Yönetimi tarafından be-

